

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางพื้นฐานในการดำเนินการวิจัย
มีดังนี้

๑. ความรู้เกี่ยวกับวรรณคดี

- ๑.๑ ความหมายของวรรณคดี
- ๑.๒ ประเภทของวรรณคดี
- ๑.๓ ความสัมพันธ์ของวรรณคดีกับสังคมและพฤติกรรมมนุษย์
- ๑.๔ แนวทางการศึกษาวรรณคดี
- ๑.๕ วรรณคดีเรื่องเสภาขุนช้างขุนแผน

๒. ทฤษฎีเกม (Game theory)

- ๒.๑ ความหมายและแนวคิดของทฤษฎีเกม
- ๒.๒ ประวัติและที่มาของทฤษฎีเกม
- ๒.๓ รูปแบบของเกม
- ๒.๔ ตัวอย่างเกม
- ๒.๕ การใช้ทฤษฎีเกม
- ๒.๖ การประยุกต์ใช้ทฤษฎีเกม

๓. รูปแบบจัดการเรียนรู้แบบ R-S-R : ร - ส - ร (เร้าสร้างรู้)

- ๓.๑ มโนทัศน์รูปแบบการจัดการเรียนรู้
- ๓.๒ ที่มาและความสำคัญรูปแบบการจัดการเรียนรู้
- ๓.๓ รูปแบบการจัดการเรียนรู้

๔. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- ๔.๑ การศึกษาวรรณคดี
- ๔.๒ วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน

๔.๓ การสอนวรรณคดี

๔.๔ ทฤษฎีเกม

๑. ความรู้เกี่ยวกับวรรณคดี

๑.๑ ความหมายของวรรณคดี

วรรณคดี ตามตัวอักษรหมายความว่า “แนวทางแห่งหนังสือ” คำว่าวรรณคดีเป็นคำสมาส ประกอบด้วยคำว่า “วรรณ” จากรากศัพท์สันสกฤต วรรณ แปลว่าหนังสือ กับคำว่า “คดี” จากรากศัพท์บาลี “คดี” แปลว่า การดำเนิน การไป ความเป็นไป แบบอย่าง ทางลักษณะ ความหมายของวรรณคดี เป็นที่เข้าใจกันก็คือ “หนังสือที่ได้รับการยกย่องว่าแต่งดีและมีความหมายตามที่ภาษาอังกฤษ Literature หนังสือที่แต่งดี ได้แก่ บทประพันธ์ทุกชนิดที่ผู้แต่งมีวิธีที่ดีมีศิลปะ ก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้อ่าน สร้างความสนุกเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านมีมโนภาพไปตามจินตนาการของผู้แต่ง เข้าใจเกิดอารมณ์สะท้อนใจ และบางครั้งผู้แต่งจะสอดแทรกความรู้และทัศนคติ แต่มิได้มีจุดมุ่งหมายให้ความรู้ ปรัชญา ศีลธรรมหรือเรื่องราวชีวิตโดยตรง ทั้งนี้เพราะวรรณคดีไม่ได้มุ่งสอนความรู้เป็นสำคัญ อีกทั้งวรรณคดียังเป็นที่รวมความรู้ตึกนึกคิด ความรอบรู้ ความฉลาดและสติปัญญาอันลึกซึ้ง

ในมาตรา 8 แห่งพระราชกฤษฎีกาทางวรรณคดีสโมสร ลงวันที่ 23 กรกฎาคม 2458 กล่าวถึงลักษณะของวรรณคดีไว้ว่า

๑. เป็นหนังสือดี กล่าวคือ เป็นเรื่องที่สมควรซึ่งสาธารณชนจะได้อ่านโดยไม่เสียประโยชน์คือไม่เป็นเรื่องทุบายิต หรือเป็นเรื่องชักจูงผู้อ่านไปในทางไม่เป็นแก่นสาร หรือ ซึ่งจะชวนให้คิดวุ่นวายในทางการเมือง อันเป็นเรื่องรำคาญแก่รัฐบาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดังนี้เป็นต้น

๒. เป็นหนังสือแต่งดี ใช้วิธีเรียบเรียงอย่างไรก็ตาม แต่ต้องเป็นภาษาไทยอันดี ถูกต้องตามเยี่ยงอย่างที่ใช้ในโบราณกาลหรือปรัศยุบันกาลก็ได้ ไม่ใช่ภาษาเลียน ภาษาต่างประเทศ

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (๒๕๔๖ : ๑๐๕๕) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วรรณกรรมที่ได้รับความนิยมยกย่องว่าแต่งดีมีคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ถึงขนาด

พระยาอนุমানราชชน (๒๕๔๑ : ๔) กล่าวถึงวรรณคดีที่ว่า วรรณคดีคือการแสดงความคิดออกมาโดยเขียนไว้เป็นหนังสือ ข้อเขียนหรือบทประพันธ์ (ไม่ว่าด้วยภาษาใด ๆ เรื่องใดๆ ยกเว้นเรื่องวิทยาศาสตร์” บทพรรณนาโวหาร หรือข้อเขียนซึ่งมีโวหารเพราะพริ้ง มีลักษณะเด่นในเชิงประพันธ์ ตัวละครในเรื่อง ฯลฯ นอกจากนั้นวรรณคดีต้องใช้ภาษาไทยเลือกเฟ้นอย่างประณีต มีคุณค่าหลายประการอ่านแล้วคิดใจนาภิรมย์ ไม่รู้สึกเบื่อ เป็นหนังสือที่มีพัฒนาการทางอารมณ์สูง

ติงลา พินิจภูวดล (๒๕๑๕ : ๕-๖) กล่าวถึงวรรณคดีว่า วรรณคดีเป็นคำที่ใช้ในปัจจุบัน เราเทียบกับคำว่า “Literature” ในภาษาอังกฤษ หมายถึง บทประพันธ์ทุกชนิดที่ผู้แต่งมีวิธีเขียนอย่างดี มีศิลปะ ก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้อ่าน สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน เพื่อให้ผู้อ่านมีมโนภาพไปตามจินตนาการของผู้เรื่องต่าง ๆ ลงไปในทางของตนด้วย แต่ง เร้าให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจไปตามความรู้สึกของผู้แต่ง บางครั้งผู้แต่งจะสอดแทรกความรู้และทัศนคติใน

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (๒๕๑๕ : ๕) กล่าวถึงวรรณคดีว่า บทประพันธ์ที่มุ่งให้เกิดความเพลิดเพลิน เกิดความนึกคิดต่าง ๆ แก่ผู้เรียน นอกจากนั้นบทประพันธ์ที่เป็นวรรณคดีต้องมีรูปศิลปะ และรูปศิลปะนี้เองทำให้วรรณคดีเกิดความงาม

เกหลง พาณิช (๒๕๑๘ : ๕๕๖) กล่าวถึงวรรณคดีว่า คือศิลปกรรมที่แสดงออกด้วยภาษา แสดงออกถึงเรื่องของชีวิตมนุษย์ บางครั้งตรงกับความเป็นจริง บางครั้งขาดเกิดซึ่งเป็นลักษณะของศิลปะ งานประพันธ์มักสะท้อนภาพสังคมให้เห็น วรรณคดีไทยมักเป็นเรื่องของกษัตริย์ เพราะชีวิตของคนเขียนมีสิ่งแวดล้อมอย่างนั้น

เจตนา นาควัชระ (๒๕๒๑ : ๑) กล่าวถึงวรรณคดีว่า เนื้อหาของวรรณคดีก็คือชีวิตมนุษย์ แต่เป็นชีวิตมนุษย์ที่กวีได้กลั่นกรองแล้วและสร้างขึ้นมาเป็นอีกโลกหนึ่ง คือ โลกของศิลปะ ความสัมพันธ์ ระหว่างวรรณคดีกับชีวิต เป็นความสัมพันธ์ที่เสริมสร้างปัญญาและควรได้รับการส่งเสริมแต่เราจะต้องไม่หลงคิดเลยเถิดไปว่า วรรณคดีคือชีวิต

เจือ สดวาทิน (๒๕๑๘ : ๑) กล่าวถึงวรรณคดีว่า เป็นวิชาการแขนงหนึ่งซึ่งมีเทคนิคหรือวิธีการเป็นพิเศษ มุ่งที่ความไพเราะในกระบวนรสต่าง ๆ มีลักษณะครบเกณฑ์แห่งศิลปะการประพันธ์ จุดหมายสำคัญอยู่ที่การให้เกิดอารมณ์ ต้องการให้กระทบกระเทือนใจผู้อ่าน ผู้ฟัง เพื่อให้เป็นเชื้อแห่งความคิดเห็นและมีความชัดเจนต่อโลกและชีวิต ส่วนใหญ่เมื่ออ่านแล้วย่อมเกิดความปีติและเพลิดเพลิน

โดยสรุปวรรณคดีหมายถึง วรรณกรรมหรืองานเขียนที่ยกย่องกันว่าดี มีสาระ และมีคุณค่าทางวรรณศิลป์ การใช้คำว่าวรรณคดีเพื่อประเมินค่าของวรรณกรรมเกิดขึ้นในพระราชกฤษฎีกาตั้งวรรณคดีสโมสรในสมัยรัชกาลที่ ๖ วรรณคดี เป็นวรรณกรรมที่ถูกยกย่องว่าเขียนดี มีคุณค่าสามารถทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะเทือนใจ มีความคิดเป็นแบบแผน ใช้ภาษาที่ไพเราะ เหมาะแก่การให้ประชาชนได้รับรู้ เพราะ สามารถ ยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น รู้ว่าอะไรควรหรือไม่ควร ทั้งยังเป็นเครื่องแสดงออกถึงเรื่องของชีวิตมนุษย์ แสดงจิตใจมนุษย์ วรรณคดีจึงมีความสัมพันธ์กับชีวิต

๑.๒ ประเภทของวรรณคดี

วรรณคดีนั้น มีหลายประเภท ตามแต่นักวิชาการจะใช้หลักเกณฑ์ใดมาพิจารณา และสามารถจำแนกออกได้ตามลักษณะดังนี้

วิทย์ ทิวะศรียานนท์ (๒๕๔๔ : ๑๑๐) ได้จำแนกวรรณคดี ออกเป็น ๒ประเภทใหญ่ๆ คือ

๑. วรรณคดีที่แสดงบุคลิกลักษณะของผู้แต่งเอง ซึ่งรวมบทประพันธ์แสดงความคิดเห็นของผู้แต่งเอง

๒. วรรณคดีที่เล่าพฤติกรรมและแสดงความคิดเห็นของผู้อื่น โดยแสดงความคิดเห็นส่วนตัวของผู้แต่งน้อยที่สุด

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (๒๕๓๕ : ๕๘) มีความคิดเกี่ยวกับการจำแนกวรรณคดี โดยสามารถแบ่ง

ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ร้อยกรอง หรือ กาพย์กลอนและร้อยแก้ว

๑. ร้อยกรอง หรือ กาพย์กลอน คือ คำประพันธ์ที่มีแบบแต่งให้สัมผัสคล้องจองกัน แยกเป็นชนิดย่อยได้ดังนี้ กลอน กาพย์ โคลง ฉันท์ ลำนำ รวมทั้งร่าย

๒. ร้อยแก้ว คือ การเรียบเรียงความโดยไม่ต้องมีบังคับสัมผัส แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ วิทยานิพนธ์ ได้แก่ หนังสือที่มีผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ ได้เขียนขึ้นมา และ วรรณศิลป์ ได้แก่ หนังสือที่มุ่งให้ความเพลิดเพลินใจแก่ผู้อ่านทั่วไป

๑.๓ ความสัมพันธ์วรรณคดีกับสังคมและพฤติกรรมมนุษย์

วรรณคดีเป็นงานสำเร็จรูปซึ่งประกอบขึ้นอย่างพิสดาร ไม่ว่าจะเป็งานที่สร้างขึ้นอย่างประณีตประจงหรืออุบัติขึ้นด้วยความมีอัจฉริยะของผู้สร้างสรรค์ งานนั้นย่อมผนวกขึ้นด้วยคุณสมบัติเฉพาะตัวของผู้สร้าง อันได้แก่ ญาณทรรศนะ ความหยั่งรู้ ประสบการณ์ ค่านิยม โลกทรรศน์ ซึ่งเป็นผลจากสังคมที่ตนอาศัยอยู่ บางครั้งยังรวมถึงเจตนาที่มุ่งมั่นอันเกิดจากนิสัยหรือความสำนึกผูกพันที่มีต่อบุคคลต่อสังคมหรือต่อภาระหน้าที่ต่อลัทธิศาสนา

วรรณคดีเป็นเรื่องราวที่ประยชน์ทั้งฐานะที่เป็นศาสตร์และศิลป์ กล่าวคือ ฐานะที่เป็นศาสตร์ คือ วรรณคดีมีสาระสำคัญ และมีความสัมพันธ์เพราะเป็นเครื่องมือในการสะท้อนวิถีคิดของคนในสังคม ทำให้เราสามารถมองเห็นรูปแบบพฤติกรรมของคนในสังคมได้ ส่วนฐานะที่เป็นศิลป์ คือ เป็นเครื่องประจักษ์พยานในวัฒนธรรม วรรณศิลป์ และภูมิปัญญาทางวรรณศิลป์

ด้วยเหตุนี้เราจึงควรศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดี – สังคม-พฤติกรรมมนุษย์ เพื่อความเข้าใจวรรณคดีได้อย่างลึกซึ้งและไม่แยกส่วน

๑.๓.๑ ลักษณะพิเศษของสังคมที่มีอิทธิพลต่อวรรณคดีและพฤติกรรมของมนุษย์ ในวรรณคดีไทย

๑. สังคมไทยเป็นสังคมปฐมฐานและสังคมเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ

สังคมไทยนับแต่โบราณสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันเป็นสังคม
ปฐมฐาน (Primitive Society) ประสมกับสังคมเกษตรกรรม (Agricultural Society)

สังคมปฐมฐาน คือ สังคมที่อยู่ง่ายกินง่าย ไม่พิถีพิถันในการกิน
อยู่ ดำรงชีวิตแบบง่ายๆ ไม่สลับซับซ้อน มีเครื่องมือเครื่องใช้เรียบง่าย มีความเชื่อธรรมชาติเวทลี้มน
ต่างๆ และพิธีทางศาสนาบรรพบุรุษทางสังคมจะมีบ้างที่เป็นแบบวิถีประชา (Folkways)

สังคมเกษตรกรรม คือ สังคมที่รู้จักเลี้ยงสัตว์และเพาะปลูก
มีประเพณีนิยมต่างๆ มากขึ้น มีกฎเกณฑ์ควบคุมสังคมมากขึ้น และมีความสามารถประดิษฐ์
สิ่งต่างๆ ได้มากขึ้น

ลักษณะสังคมเกษตรกรรมของไทยการดำรงชีพส่วนใหญ่ต้อง
พึ่งพาอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และความเอื้ออำนวยของธรรมชาติ อันเกิด
จากดินฟ้าอากาศเป็นสำคัญ ปัจจัยหลักในการยังชีพได้มาจากการเก็บเกี่ยวทรัพยากรเหล่านั้น แม้
จะต้องลงแรงบ้างก็ตาม แต่ความสัมฤทธิ์ผลหรือความล้มเหลว ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของดิน
ฟ้าอากาศตามสภาพภูมิศาสตร์มากกว่าความสามารถเฉพาะตน การเสาะแสวงหาต่างๆ อาศัยความ
เพียรมากกว่าการใช้สติปัญญา หรือ “ใช้สมอง” สิ่งเหล่านี้ค่อยสั่งสมธรรมชาติของชาวไทยให้
เล็งเห็นว่าธรรมชาติอยู่เหนือมนุษย์ และคอยให้ความสำคัญแก่ธรรมชาติสูงขึ้นเรื่อยๆ พร้อมกับ
การลดความสำคัญของมนุษย์ลงจนในที่สุดเห็นความงามความดีความวิเศษและสวมวิญญาณให้กับ
ธรรมชาติทั้งปวง และฝากชีวิตโชคชะตาไว้กับธรรมชาติ ถือว่าธรรมชาติย่อมดลบันดาลสุขทุกข์ได้
มากกว่าบุคคล ผู้เข้าถึงความงามและวิญญาณของธรรมชาติเป็นผู้ที่ควรยกย่องกว่าผู้ที่ดิ้นรนเอาชนะ
ธรรมชาติ “ความคิดเปลี่ยนแปลง” จึงมีน้อยกว่า “อนุรักษนิยม”

ความผันผวนของสังคมไทยในอดีตมักเกิดจากความผันแปรทาง
ธรรมชาติจะมีบางครั้งเท่านั้นที่เกิดจากผู้นำระดับผู้ครองเมือง ไม่เคยเกิดเพราะประชากรส่วนใหญ่
ของสังคม ตัวละครที่เป็นประชากรจึงมีบทบาทเพียงแต่เป็นตัวประกอบในวรรณคดีไทย

พฤติกรรมบางคนที่กุ่มจะแสดงคุณและโทษของการรักษาธรรม และการฝึกรรตองคลองธรรม
เท่านั้น ไม่ถึงกับจะชี้ให้เห็นว่าประชาชนเป็นกลไกสำคัญของสังคม เพราะประชาชนไม่มีส่วน
กำหนดชะตากรรมของสังคมและประเทศชาติ และด้วยเหตุที่สังคมไทย

อุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ไม่เคยมีปัญหาเรื่องปากท้องอย่างฉกาจจกรรจ์ วรรณคดีไทยยุคเก่า
จึงไม่เสนอแนะการแก้ปัญหาปากท้องของสังคม

ความอดอยากจะมีบ้างช่วงระยะก็เพราะฝนแล้งผิดปกติการที่ฝนไม่ตกตามฤดูกาลจึงถือเป็นปัญหาระดับชาติ อาจเกิดจากเรื่องอัมพมงคล จนธรรมชาติลงโทษ วรรณคดีไทยมักแทรกความเชื่อเรื่องนี้อยู่เสมอ และกลายเป็นความขัดแย้งอันเป็นปมสำคัญของเรื่องนี้

๒. สังคมไทยเป็นสังคมมีระบบเจ้าขุนมูลนาย

สภาพของสังคมไทยในชั้นแรก เมื่อมีความเป็นอยู่เป็นกลุ่มก้อน จะมีหัวหน้าคอยควบคุมบังคับบัญชาเรียกว่า “มูลนาย” ผู้ที่สังกัดมูลนายเรียกว่า “ไพร่” มีหน้าที่เข้าเวรประจำทำงานรับใช้ราชการปีละ 6 เดือน อีก 6 เดือนอาจจะเป็นอิสระ อยู่บ้านตัวเอง หรือสมัครเป็นบ่าวให้เจ้านายใช้สอย ไพร่มีเสรีในการเลือกมูลนายที่ตนจะสังกัดอยู่ ผิดกับทาสซึ่งเป็นเชลยศึก หรือผู้ถูกนำตัวมาขาย ไม่มีอิสระแก่ตน

แม้ปัจจุบันสังคมไทยเปลี่ยนไปไม่มีกฎหมายบังคับให้มีมูลนาย แต่ฐานะของคนก็ยังลดหลั่นกัน เชื้อกันสังคมประกอบด้วยบุคคลที่ต่างกันด้วยเพศ วัย ฐานะ และความสงบสุขของสังคมและตัวบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับว่าบุคคลแต่ละคนรักษาหน้าที่ สถานะ และความสัมพันธ์ในรูปแบบที่ถูกต้องต่อกันและกันในสังคมได้เคร่งครัดแค่ไหน การอาจเอื้อมเกื้อมฐานะ ถือว่าเป็นอัมพมงคลและไร้ผล

บทบาทของหญิงถูกกำหนดให้อยู่ในกรอบที่ค่อนข้างเคร่งครัด ต้องเป็นผู้มีนวล อ่อนหวาน สงบเสงี่ยมเจียมตน ขยันอดทนต่องานบ้านงานเรือน ต้องเชื่อฟัง บิดามารดาและหรือสามี ต้องซื่อสัตย์ต้องปรนนิบัติและบูชาสามี

สถานภาพของหญิงที่ต่ำกว่าชายนั้น เป็นสิ่งที่หญิงเองก็ยอมรับโดยปริยายเพราะถือว่าชายเป็นผู้นำของครอบครัว และการมีสามีนั้นก็ถือว่าเป็นบุญวาสนาแก่หญิงที่ได้มีผู้ช่วยพิทักษ์ปกป้องเพราะหญิงเป็นเพศอ่อนแอ

สังคมไทยถือว่าคนมีชนชั้นต่างกันตามบุญวาสนาหรือบุญกรรมมากกว่าพฤติกรรมเฉพาะตัว ด้วยเหตุนี้ ตัวละครในวรรณคดีไทย จึงมักมีบทบาทตามศักดิ์แห่งบุญตามชาติกำเนิด ตัวเองมักเป็นพวกบุญหนักศักดิ์หนาและดีพร้อม เข้าทำนองตักน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ส่วนตัวโกงก็มักจะเลวสารพัด ตัวอื่นๆ ก็จะถูกแบ่งชั้นให้ต่างกัน ทั้งฐานะ สติปัญญา และบทบาท ผู้ต่ำศักดิ์ด้วยวาสนา แม้จะมีความสามารถเด่นในบางประการ ก็เพียงเพื่อช่วยเสริมแต่งบุญบารมีของตัวเองเท่านั้น

๓. สังคมไทยเป็นสังคมที่มีพุทธศาสนาในระดับชาวบ้านเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

ชาวไทยนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และนับถือสืบต่อกันมาช้านาน โดยมารับหลักศาสนาด้วยวิธีบอกเล่าหรือสั่งสอนจากปากสู่ปาก และจาก

การปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วคน ความเชื่อความเข้าใจ และแนวปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนาจึงเป็นในรูปประเพณีของการเชื่อถือ เป็นพุทธศาสนาระดับชาวบ้านมากกว่าระดับอภิธรรม กล่าวคือ มีประเพณีนิยมเข้าไปหล่อหลอมอยู่ด้วย กล่าวคือ เป็นพุทธศาสนาแบบไทย

โดยหลักที่แท้จริงของพุทธศาสนาแล้ว พุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภทเทวนิยม (Atheistic Religion) เป็นศาสนาที่ไม่เชื่อในเรื่องพระเจ้าหรือเทพเจ้า ไม่เชื่อในสิ่งที่เข้าใจกันว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติ ตามทฤษฎีของพุทธศาสนา ความดีความชั่ว ความบริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์ ตลอดจนความสุขความทุกข์เป็นสิ่งที่มนุษย์จะได้มาก็แต่โดยการกระทำของตนเองเท่านั้น

ถ้าพิจารณาจากความคิด ความเชื่อและแนวที่ถือปฏิบัติของชาวบ้านต่อไปนี้จะเห็นได้ชัดว่าเป็นพุทธศาสนาคนละระดับกันกับที่กล่าวมาแล้ว เช่น ความเชื่อเรื่อง “บุญทำกรรมแต่ง” “แล้วแต่บุญแต่กรรม” การหวังทิพย์สุขในสวรรค์ ความคิดความเชื่อเรื่องเทวดา การทำบุญเพื่อพบกับสวรรค์และพระศรีอริย์ ถ้ามีบุญมากจะระลึกชาติได้ ความเชื่อและศรัทธาต่อเครื่องรางของขลัง การมุ่งมั่นที่จะฟังพุทธานุภาพมากกว่าธรรมานุภาพ ซึ่งพุทธศาสนาในแนวหลังนี้เรียกว่า เป็นพุทธศาสนาระดับชาวบ้าน

สังคมไทยแต่โบราณมาได้ใกล้ชิดกับสถาบันพุทธศาสนาอย่างยิ่ง สถาบันที่สำคัญ คือ วัด เพราะวัดเป็นแหล่งเกิดวัฒนธรรม และหล่อหลอมความคิดแบบพุทธศาสนาระดับชาวบ้านให้แก่คนไทย

วัดไทยแต่โบราณ คือ ศูนย์การศึกษาอนุเคราะห์ประจำท้องถิ่น ซึ่งเปิดให้การศึกษาอย่างกว้างขวาง ทำหน้าที่ติดตามสอนให้ตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยชรา วัดเป็นสถาบันให้ความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม และเป็นแหล่งสร้างบัณฑิต ชาวบ้านโดยมากเรียนหนังสือจากวัด วัดใช้ศาสนาพิธีเป็นสื่อนำดึงคนมาสอนให้รู้จักเคารพพระบระเบียบ ใช้ประเพณีทางศาสนา เช่น เทศน์มหาชาติ วันสำคัญทางพุทธศาสนา ดึงเยาวชนให้เข้ามา “เล่นปนเรียน” วัดได้เพียรพยายามนำคติทางศาสนาบางประการมาสร้างความเชื่อให้ศาสนิกชนเกิดความศรัทธาต่าง ๆ อันล้วนแล้วแต่มีกุศลเจตนาเป็นที่ตั้ง เมื่อคนหนุ่มมากของสังคมศรัทธาตรงกันจนถึงขั้นอุทิศตนปฏิบัติตามความเชื่อนั้นๆ เป็นพุทธบูชา พลังศรัทธาจึงก่อให้เกิดสามัคคีธรรมขึ้น และส่งผลให้เกิดการสร้างงานอันวชิระโยชน์นานาประการขึ้นในวัด คนรุ่นหลังรุ่นเล่าต่างร่วมกันทุ่มเทฝีมือสร้างสรรค์งานด้วยศรัทธาสั่งสมไว้ในวัด มีทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม วรรณกรรม และวัตถุสิ่งของมีค่า ผู้ที่มีมืออ่อนก็พยายามใช้วัดเป็นสนามประลองฝีมือ สมักรเป็นลูกมือรุ่นพี่ รุ่นครู จนค่อยเรียนรู้และชำนาญ วัดจึงทำหน้าที่เป็น “โรงเรียนเพาะช่าง” และสร้างคนตลอดมา

เมื่อคนไทยส่วนมากใกล้ชิดและได้เรียนรู้มานาประการจากวัด ซึ่งเป็นสถาบันทางพุทธศาสนาดังกล่าวแล้ว ความเชื่อ ความคิด ความผูกพันต่อศาสนาจึงมีมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่แต่งหนังสือได้ ซึ่งโดยมากเรียนหนังสือจากวัด ก็ย่อมจะถูกล้อมหลอมจากพุทธศาสนาในระดับชาวบ้านทั้งจากวัดและจากสังคม วรรณคดีไทยจึงมักผูกพันกับพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่นการเอ่ยถึงหลักธรรม การชี้แนะแนวคิดทางพุทธศาสนาสอดแทรกไว้ในวรรณคดีถือเป็นมรดกและเป็นกุศลที่ได้ชี้ทางให้ผู้อื่นเดิม ไปสู่สวรรค์ วรรณคดีไทยจึงมักทำหน้าที่อบรมสั่งสอนศีลธรรมไปพร้อมๆ กับให้ความบันเทิงใจ บางครั้งได้หยิบยกเอานิทานชาดกมาเป็นหลักในการสั่งสอน บางครั้งก็นำมาเพียงเพื่อเป็นทางในการดำเนินเรื่องแต่มุ่งหนักในแง่ศิลปะและบางครั้งก็มีเจตนาจะให้ เป็นพุทธบูชาโดยตรง วรรณคดีที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาจึงมีมากและมีในทุกภาคของประเทศ แต่เป็นพุทธศาสนาในระดับชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ เป็น โลกียธรรมมากกว่าเป็นโลกุตระธรรม

๔. สังคมไทยเป็นสังคมที่ยึดมั่นในสถาบันพระมหากษัตริย์

กษัตริย์ไทยเกือบทุกพระองค์ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม ประชาชนได้ฟังโพธิสมภารตลอดมา ประชาชนทุกคนต่างจงรักภักดีและเทิดทูนเป็นเจ้าชีวิตชาติไทยจึงมีการปกครองโดยมีสถาบันพระมหากษัตริย์ตลอดมา ทั้งในแง่ความสำนึกส่วนตนและในแง่รัฐธรรมนูญ จึงถือว่าสถาบันพระมหากษัตริย์นั้นทุกคนจะล่วงละเมิดไม่ได้

ชาวไทยทุกคนต่างยึดมั่นในสถาบันพระมหากษัตริย์ เห็นว่า กษัตริย์ทรงคุณธรรมและบุญญาธิการสูงส่ง เป็นสมมุติเทพซึ่งลงมาเพื่อจัดทุกข์บำรุงสุขแก่อาณาประชาราษฎร์ ทรงพิทักษ์ความยุติธรรม และทรงทำนุบำรุงศาสนา จึงเป็นมิ่งขวัญอันประเสริฐของทุกคน

แต่โบราณมาสถาบันพระมหากษัตริย์ยังมีหน้าที่ชุบเลี้ยงนักปราชญ์ราชบัณฑิต กวีจึงใกล้ชิดกับสถาบันนี้มาก มีประสบการณ์ในรั้วในวังมากกว่า ประสบการณ์ในชนบท ด้วยเหตุนี้จึงทำให้วรรณคดีไทย กล่าวถึงเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ มากกว่าชีวิตคนสามัญ เพราะวิสัยปราชญ์ย่อมต้องพูดในสิ่งที่ตนรู้อย่างจะแจ้ง

ฐานะของกษัตริย์มีอิทธิพลต่อการสร้างฐานะตัวเอกในวรรณคดีไทยอย่างมาก เราจึงพบว่าบทบาทสำคัญของพระเอกในวรรณคดีไทยมักมีอยู่ ๓ ประการ คือ เพื่อพิสูจน์บุญบารมีเดิมว่าไม่มีผู้มียุญน้อยกว่าคนใดทำลายได้ประการหนึ่ง เป็นผู้ทำหน้าที่พิทักษ์ความยุติธรรมประการหนึ่ง และทำหน้าที่ทำนุบำรุงศาสนาอีกประการหนึ่ง

๕. สังกมไทยเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอินเดีย

ประเทศในเอเชียอาคเนย์ต่างได้รับสาร์ตละทางวัฒนธรรมมาจากอินเดีย อันมีมูลฐานมาจาก ๔ รากเหง้า คือ ประการแรก ฐานันดรในสังคมและประเพณีที่เกี่ยวกับราชวงศ์ พระบรมวงศานุวงศ์และเจ้านาย ที่กำหนดขึ้นตามแนวลัทธิศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ ประการที่สอง ระเบียบวิธีทางวรรณกรรมตามแนวทางของสันสกฤต ประการที่สาม เทพนิยายวิทยาซึ่งรับมาจากมหากาพย์รามายณะ มหากาพย์ มหาภารตะ นิทานปรัมปรา และคัมภีร์อื่นๆ ของสันสกฤต ซึ่งมีสาร์ตละเน้นเรื่องประเพณีราชสำนักและการสืบทอดดิวงค์ ประการสุดท้าย หลักนิติศาสตร์ตามพระคัมภีร์พระธรรมศาสตร์กฎหมายอันศักดิ์สิทธิ์ของฮินดู

อารยธรรมอินเดีย เป็นต้นว่า ตัวอักษร ศัพท์ ปฏิทินทั้งจันทรคติและสุริยคติ โลกทัศน์ มหากาพย์รามายณะ และนิทานปรัมปรา ศิลปะบางแบบ การปกครองและกฎหมายชั้นต่างๆ ของสังคมซึ่งตั้งขึ้นตามระบบวรรณะเหล่านี้มีผลต่อชนชั้นสูงในเอเชียอาคเนย์เท่านั้น หากได้มีผลต่อประชาชนโดยทั่วไปไม่

การเผยแพร่อารยธรรมอินเดียนี้คงเป็นอยู่ตลอดระยะเวลาหลายร้อยปี การเข้ามาสู่เอเชียอาคเนย์ มีทั้งเพื่อประโยชน์ทางการปกครอง การศาสนา และการค้า จึงมีอิทธิพลกระจายไปทั้งในราชสำนัก และในระดับชาวบ้าน ในบางเรื่อง โดยเฉพาะการเผยแพร่ตามลักษณะของคติชาวบ้าน (Folklore) เป็นผลให้อารยธรรมอินเดียกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมพื้นบ้านของไทย และพบว่ามีการแปรลักษณะโดยวัฒนธรรมที่เรารับเข้ามาถูกข่มด้วยวัฒนธรรมเดิมของเราซึ่งมีความมั่นคงอยู่ก่อน จึงพบว่า ด้านภาษามีการกลายเสียง กลายรูปศัพท์ และกลายความหมายไปไกล ในแง่วรรณกรรม มีพระรามชาดก เกิดขึ้นในวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน บทบาทของนางมณีเมขลาถูกแปลงหน้าที่จากรักยานานน้ำเป็นผู้ล่อแก้วให้รามสูรขว้างขวาน เป็นต้น แต่โดยส่วนรวมแล้วจะพบว่าวัฒนธรรมส่วนใหญ่มีอิทธิพลของอารยธรรมอินเดียเป็นเค้ามูลอยู่มากมาย เช่น ด้านนาฏศิลป์และดนตรี คติเรื่องชาติภพ เทวโลก บทบาทของตัวละครในวรรณคดี เช่น กามเทพ พระคเณศ พระอิศวร สัตว์ในวรรณคดี ฯลฯ รวมทั้งเค้าเรื่องและรูปแบบของฉันทลักษณ์บางอย่างในวรรณคดี

ที่กล่าวถึงลักษณะสังคมไทยมาทั้งหมดนี้เพื่อชี้ให้เห็นว่า ผู้แต่งวรรณคดีซึ่งเป็นผลิตผลของสังคม ย่อมได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมมาจากสังคมนั้นๆ และวัฒนธรรมเป็นส่วนสร้างค่านิยมและโลกทรรศน์ของสังคม ค่านิยมและโลกทรรศน์มีส่วนสร้างคนคนสร้างวรรณคดี และในที่สุดวรรณคดีก็มีส่วนสร้างสังคม สิ่งเหล่านี้จึงสัมพันธ์กันเป็นวัฏจักร

การวิเคราะห์วรรณคดีจึงต้องศึกษาลักษณะของสังคม และค่านิยมพื้นฐานของสังคมรวมทั้งโลกทรรศน์ของคนในสังคมนั้นๆ ประกอบคู่ควบกันไป

๑.๓.๒ ค่านิยมพื้นฐานของสังคมไทยและโลกทรรศน์ของชาวไทยที่มีอิทธิพลต่อ วรรณคดี

ค่านิยมและโลกทรรศน์บางประการที่ปรากฏในสังคมไทย ถูกนำไปสร้างเป็นปมในโครงเรื่องของวรรณคดีไทย เพื่อให้ตัวละครต้องเผชิญ แล้วจะใช้วิธีแก้ปัญหาเป็นเครื่องบ่ง

ลักษณะนิสัยของตัวละคร ซึ่งจะกล่าวดังต่อไปนี้

คำว่า **ค่านิยม** หมายถึง สิ่งของหรือภาวะที่คนแสวงหาใคร่ได้ หรือปรารถนาจะเป็น ปรารถนาจะปฏิบัติ หรือยกย่องบูชา และมักจะเลือกถือปฏิบัติเมื่อมีโอกาส ค่านิยมพื้นฐานของสังคมจึงหมายถึงค่านิยมที่เป็นมูลฐาน และนิยมถือปฏิบัติกันในหมู่ประชากรส่วนใหญ่ของสังคม

โลกทรรศน์ หมายถึง ความคิดรวบยอดในการสนองตอบต่อภาพที่มนุษย์ห้อยเห็นหรือและเห็นสิ่งต่างๆ ในลักษณะที่เน้นแนวความคิด ความเชื่อและทรรศนะอันเกิดจากสภาพแวดล้อม อาชีพ การศึกษาอบรม ศาสนา และความเชื่อที่สืบทอดของแต่ละบุคคลหรือแต่ละกลุ่มชน

ทั้งค่านิยมและโลกทรรศน์จึงมีส่วนคล้ายกันในแง่ที่ต่างก็เกี่ยวข้องกับสิ่งที่มีอิทธิพลและเกี่ยวข้องกับมนุษย์ในสังคมนั้น แต่ต่างกันตรงที่ค่านิยมอาจเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่าเพราะไม่แน่นอนเหนียวในความรู้สึกนึกคิดเท่ากับโลกทรรศน์

ในที่นี้จะกล่าวถึงค่านิยมพื้นฐานของสังคมไทยและโลกทรรศน์ของชาวไทยเพียงประการที่สำคัญ ซึ่งให้เห็นได้ชัดว่ามีอิทธิพลก่อให้เกิดวรรณคดีไทยมีลักษณะเด่นเป็นพิเศษดังต่อไปนี้

๑. ค่านิยมและโลกทรรศน์ที่มีต่อขนานชาตินิยม

เนื่องจากคนไทยดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เป็นขนานชาติ และคนไทยได้รับประโยชน์และคุณค่าจากขนานชาติไม่น้อยไปกว่าที่ได้รับจากมนุษย์ด้วยกัน ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับขนานชาติจึงมีลักษณะเด่นในรูปขนานชาตินิยมจนมีความพยายามสัมผัสกับขนานชาติ เข้าใจและเชื่อว่าขนานชาติเหล่านั้นมีชีวิตจิตใจ มีความรู้สึกและอำนาจแฝงอยู่คนไทยจึงซาบซึ้งในความงามของขนานชาติ และอธิษฐานร้องขอความช่วยเหลือความปลอดภัยจากขนานชาติต่างๆ ด้วยเหตุนี้ วรรณคดีไทยส่วนมากจึงมักพรรณนาถึงขนานชาติอย่างพิสดารเป็นพิเศษ และบ่อยครั้งที่ทำให้รู้ว่าวิญญาณมนุษย์กับวิญญาณขนานชาติสัมผัสกันได้

๒. มีค่านิยมในการรักความเสรีและความสนุก

คนไทยส่วนมากรักที่จะใช้ชีวิตอย่างอิสระ ทำอะไรได้ตามใจชอบ ไม่อยากอยู่ในระบบหรือกฎต่างๆ อยากคิด หรือทำอะไรได้อย่างสะดวกสบาย เมื่อตนเองรักความสะดวกสบายก็ไม่อยากสร้างกฎเกณฑ์หรือเงื่อนไขใดๆ ให้กับตนเองและสังคม สิ่งที่จะนำมาช่วยกำหนดแนวทางในการดำเนินชีวิตให้มีระเบียบวินัยไม่เกินไปจากขนบธรรมเนียมประเพณีและหลักศีลธรรม

ด้วยค่านิยมดังกล่าวนี้งานสร้างวรรณกรรมหรือวรรณคดีส่วนมากจึงกระทำเพื่อความสำราญอารมณ์มากกว่าที่จะชี้ให้ผู้อ่านขบปัญหาชีวิต หรือปัญหาสังคม จะมีบ้างก็เพียงชี้ให้เห็นตามแนวของขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรม เพื่อเป็นสิ่งเสริมแต่งชีวิตให้มีความดีงาม เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ไม่ถึงกับจะชี้แนะทางสายใหม่ให้ผู้อ่าน ไม่ถือว่าคนมีภาระหน้าที่ที่จะต้องสร้างกฎเกณฑ์หรือระบบสังคมขึ้นมาใหม่

วรรณคดีไทยยุคเก่าส่วนมากจึงไม่มุ่งมันจะเสนอแนวความคิด (Theme) ของเรื่องหากแต่จะเน้นด้านความประณีตงดงามด้านอรรถาธิบายภาษาและสร้างอารมณ์สะท้อนใจมากกว่าอย่างอื่น วรรณคดีไทยยุคเก่าจึงไม่นิยมสร้าง โครงเรื่องแปลกๆ ใหม่ๆ แม้จะเป็นเรื่องเก่านำมาเล่าใหม่ก็ไม่ถือเป็นการเสียหาย และแม้จะผูกขึ้นใหม่ก็เพียงพอเป็น โครงร่างให้อวดฝีมือในเชิงประติมากรรมแต่งรายละเอียดมากกว่า

๓. โลกทรรศน์ในเรื่องบุญทำกรรมแต่ง

เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมประเภทแล้วแต่ฝนฟ้าจะปรานี ประกอบกับการได้รับคติของพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์มาช้านาน จึงมีค่านิยมเรื่องบุญทำกรรมแต่งสูงมาก ชาวไทยส่วนมากจะเชื่อว่าบุญกรรมจะส่งผลต่อผู้ปฏิบัติไม่มีข้อยกเว้น บุญกรรมทำให้สัตว์ทั้งหลายถือกำเนิดเป็นสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติตามลักษณะและความมากน้อยของบุญกรรมที่ได้ทำไว้ การเกิดเป็นมนุษย์จึงเป็นการ “ใช้กรรม” ของตนเอง ผลกรรมทำให้มนุษย์เกิดดีมีชีวิตที่ดี และตายดีในที่สุด การเกิดดีและมีชีวิตที่ดีสังเกตได้จากเกิดมามีปัญหาเฉลียวฉลาด มีบุคลิกลักษณะงาม มีโภคทรัพย์และบริวาร มีสุขภาพที่แข็งแรงอายุยืนยาว ความเชื่อเหล่านี้กลายเป็นความเชื่อพื้นฐานที่อยู่ใต้สำนึก อันมีผลต่อพฤติกรรมของคนไทย

ช่วงชีวิตจากอดีตถึงปัจจุบัน เชื่อว่าชีวิตมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายจะถูกกำหนดโดยผลของบุญกรรมที่ทำไว้อย่างไม่มีข้อยกเว้น ส่วนช่วงปัจจุบันถึงอนาคต มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายสามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้มากน้อยตามบารมีของบุญกรรมที่สะสม และด้วยเหตุที่ไม่มีใครทราบถึงอดีตของตนว่าได้สร้างบุญกรรมชนิดใดไว้ จึงพยายามทำดีที่สุดตามความสามารถของตน แต่ถึงกระนั้นก็ตามมักคิดแก้ปัญหาและต่อสู้เฉพาะปัญหาสามัญเท่านั้น

ถ้าหนักขึ้นไปจนเกินระดับสติปัญญาของตน มักยกให้เป็นเรื่องของบุญวาสนา ปล่อยไปตามกระแสแห่งกรรม หรือที่เรียกว่า ปล่อยตาม

๔. ค่านิยมและโลกทรรศน์ในการเชื่อในสิ่งที่เหลือเชื่อ

คนไทยส่วนมากจะเชื่อในสิ่งที่เหลือเชื่อ แต่กลับไปสนใจในสิ่งที่น่าเชื่อ เป็นทำนองถ้าเขียนบอกว่าเสี่ยงไม่แห่งห้ามจับ ก็มักจะลองจับดู คนโบราณอาศัยความจริงเรื่องนี้ จึงมักใช้หลักจิตวิทยาสร้างเรื่องที่ยากจะแนะนำสั่งสอนให้เป็นรูปเหลือเชื่อ เพื่อจูงใจให้เชื่อ เช่น ในพิธีแต่งงานเมื่อทำพิธีเวียนเสื่อเวียนหมอน เขาจะให้ก้อนเส้า (ก้อนหิน) และฟักวางบนเครื่องนอนของคู่บ่าวสาว ต่างเชื่อกันว่าจะช่วยให้คู่ครองมีความสุข มีความเจริญ แทนการบอกตรงๆ ว่า การครองชีวิตร่วมกันต้องหนักแน่น (เหมือนหิน) และเยือกเย็นต่อกัน (เหมือนฟัก) คำสอนต่างๆ จึงมักเป็นรูปบุคลาธิษฐานและกลายเป็นความเชื่อ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ วรรณคดีไทยจึงไม่นิยมยกความจริงแท้ของชีวิตมาแสดง แต่นิยมสร้างในรูปครึ่งฝันครึ่งจริง (จินตนาถนิยม) หรือบางเรื่องก็เป็นเรื่องเหลือเชื่อจากเจตนาเดิมที่สร้างบุคลาธิษฐานเป็นอาศัย (means) ในการสั่งสอน พอสืบต่อมาหลายชั่วคนก็กลายเป็นความเชื่อมั่นว่าเป็นเช่นนั้น

วรรณคดีไทยน้อยเรื่องที่มีจุดมุ่งหมาย คือมุ่งจะสื่ออุดมการณ์มากกว่าความงดงามทางภาษา และเรียกร้องให้ศิลปินสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้คือ

๑. สะท้อนภาพชีวิตจริงของประชาชน อันได้แก่ ขาวนากรรมกร สตรี เยาวชนความขัดแย้งของสังคม
๒. แสดงคุณค่าของประชาชนในด้านการทำงาน
๓. แสดงให้เห็น โอกาสของประชาชนที่แนบแน่นอยู่บนพื้นฐานทางมนุษยธรรม เศรษฐกิจ การเมืองวัฒนธรรม

๕. ค่านิยมในความมีน้ำใจเป็นนักเลง

คำว่า มีน้ำใจเป็นนักเลง ในความคิดของสังคมไทย หมายถึง การต่อสู้กันอย่างมีน้ำใจนักกีฬาไม่เอาเปรียบฝ่ายตรงกันข้ามอย่างหนึ่ง และหมายถึงความสามารถที่จะปกป้องฐานะและบริวารของตนไว้ได้อีกอย่างหนึ่ง บางครั้งยังรวมถึงการได้แสดงให้เห็นปรากฏว่าตนมีอำนาจและชั้นเชิงเหนือกว่าใคร ใครจะมาข่มเหงหรือตะตองไม่ได้ อีกอย่างหนึ่งด้วย

๖. ค่านิยมและโลกทรรศน์ในการรักษาศักดิ์ศรี

สังคมไทยมักเน้นที่ศักดิ์ศรี ทุกคนมุ่งรักษาศักดิ์ศรีของตน ไม่ยอมให้ใครทำลายศักดิ์ศรีได้ง่ายๆ ศักดิ์ศรีของตนต่างกลุ่ม ต่างเพศ ต่างวัยกันมีแตกต่างกัน

๖.๑ สักดิ์ศรีของลูกผู้ชาย ชายไทยคือว่าความกล้าหาญเป็นเครื่องบ่งชี้ศักดิ์ศรีของความเป็นชายแม้จะต้องตายก็อย่าให้ใครดูหมิ่นว่าขี้ขลาด และถ้าต้องตายเพื่อรักษาศักดิ์ศรีก็ต้องทำ

๖.๒ สักดิ์ศรีของสตรี วัฒนธรรมไทยถือว่าศักดิ์ศรีของสตรีอยู่ที่ “ไม่ใช่ชายอื่น ต้องเป็นสองผัว” ก็จะต้องครองความบริสุทธิ์ไว้เพื่อมอบให้แก่ผู้เป็นสามีเพียงคนเดียว

๖.๓ สักดิ์ศรีของนักบุญ นักบุญถือว่าการปล่อยตัวให้พ่ายแพ้บาปธรรม เป็นการหมดศักดิ์ศรี

๖.๔ สักดิ์ศรีของกษัตริย์เรื่องตรัสแล้วไม่คืนคำ สำหรับฐานะกษัตริย์ต้องตรัสแล้วไม่คืนคำ จึงจะดำรงศักดิ์ศรีไว้ได้

สรุปได้ว่า วรรณคดีไทยนิยมนำเอาค่านิยมมาสร้างเป็นปมให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในเรื่อง กล่าวคือสร้างเหตุการณ์บังคับให้ตัวละครต้องแสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมาเพื่อต่อสู้กับอุปสรรคเพื่อรักษาศักดิ์ศรีของตัวเอง ถ้าสามารถสละความสุข สิ่งพึงปรารถนาส่วนอื่นหรือแม้แต่ชีวิตเพื่อแลกกับศักดิ์ศรีก็จะทำให้ผู้อ่านเห็นใจ สะเทือนอารมณ์และยกย่อง เช่นเดียวกับที่ Irmischer (๑๙๗๕ : ๖-๗) อ้างถึงในสิทธา พินิจภูวนลและนิตยา กาญจนะวรรณ (๒๕๒๐ : ๗-๘) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของวรรณกรรมที่มีต่อมนุษย์ดังนี้

๑. จากตัวละครที่ปรากฏในวรรณกรรม ได้เปิดเผยให้ผู้อ่านเห็นความคิดจิตใจของมนุษย์ด้วยกัน ทั้งที่เหมือนกับคนทั่ว ๆ ไป และทั้งที่แตกต่างและมีปฏิกิริยาต่อคนอื่น

๒. จากการสร้างเหตุการณ์และสถานการณ์ในวรรณกรรม ทำให้ผู้อ่านได้เรียนรู้ว่า พฤติกรรมของคน ๆ หนึ่งย่อมเกี่ยวโยงไปถึงคนอื่น ๆ ด้วย บางครั้งพฤติกรรมของคนเพียงคนเดียวก็มีพลังอำนาจผลักดันให้เกิดเหตุการณ์ที่เลวร้ายที่จะควบคุมได้มีผลต่อตนเองและคนอื่นอีกหลายคน ซึ่งใครๆ ก็ควบคุมสถานการณ์ไม่ได้นอกจากนี้ยังทำให้ผู้อ่านแลเห็นพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ต่อต้านและขัดแย้งตามมาด้วย

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (๒๕๑๕ : ๕๖) กล่าวเกี่ยวกับเรื่องวรรณคดีว่า วรรณคดีสร้างขึ้นจากชีวิตจริง ๆ เพราะฉะนั้นทุกสิ่งทุกอย่างที่อุบัติขึ้นในชีวิตจึงอาจเรียบเรียงเป็นวรรณคดีได้ วรรณคดีเป็นของกว้างขวาง เป็นเรื่องชีวิต ...การหยิบยกด้านที่มัวหมองของชีวิตมาพรรณนานั้นไม่แปลก ขึ้นอยู่กับเชิงการประพันธ์และความตั้งใจของกวี การเพิกเฉยชีวิตชีวิตด้านนี้โดยแสดงแต่ด้านอันน่ารื่นรมย์ของชีวิต ต้องจัดว่าเป็นการตกแต่งโฉมหน้าให้ผิดความจริงไป การเลือกที่รักมักที่ชังจนจะกลายเป็นสร้างความเท็จขึ้นเช่นนี้ผิดลักษณะวรรณคดีที่ดี แม้ศิลปินมีความชอบธรรมที่จะแสดงชีวิตหรือด้านใดของชีวิตตามใจชอบแต่ไม่มีสิทธิที่จะอ้างว่าชีวิตเป็นดังนั้นตลอดไป

นอกจากนั้น วิทย์ ศิวะศรียานนท์ ยังได้จัดประเภทของวรรณคดีตามแนวคิดข้างต้น ดังนี้

๑. เรื่องราวว่าด้วยพฤติกรรมของบุคคลในฐานะที่เป็นบุคคล เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตส่วนตัวของ เขารวมทั้งการดำเนินชีวิตของเขา และเหตุการณ์ภายนอกที่จะมากระทบกระทั่งเขา

๒. เรื่องที่ว่าด้วยความจัดเจนชีวิต (experience) ของมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ได้แก่ ปัญหาสำคัญอันเป็นของสามัญซึ่งใครๆ ก็ต้องพบ เช่น ปัญหาเรื่องชีวิตและความตาย บาป บุญ โศกชะตา พระเจ้า หรืออำนาจสูงสุดในโลก และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และอำนาจอันยิ่งใหญ่ ชีวิตในปรโลก ซึ่งเรื่องเหล่านี้ขึ้นอยู่กับขอบเขตชีวิตมนุษย์และเป็นเรื่องของมนุษยชาติทั้งหมด

๓. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและเพื่อนมนุษย์ (สังคม)

๔. ธรรมชาติภายนอก อันเป็นเวทีสำหรับแสดงบทบาทต่าง ๆ ของมนุษย์

๕. เรื่องที่เกี่ยวกับสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

๑.๓.๓ ปมปัญหาหรือความขัดแย้งที่ปรากฏในวรรณคดี

ในกลวิธีการดำเนินเรื่องวรรณคดีประเภทเรื่องเล่า จะมีรูปแบบและกลวิธีการดำเนินเรื่องซึ่งเริ่มต้นคือ โครงเรื่อง

โครงเรื่องคือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง ซึ่งจัดเรียงตามลำดับเวลาที่เกิดขึ้น และเป็นเหตุเป็นผลกัน กล่าวคือ เหตุการณ์หนึ่งเป็นเหตุก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่ตามมา

โครงเรื่องย่อมประกอบด้วยความขัดแย้ง (Conflict) ที่ชวนให้ตื่นเต้นและน่าสนใจ ข้อขัดแย้งก็คือ แรงปะทะซึ่งก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่ควรจะดำเนินไปอย่างปกติต้องผิดผันไป การจะให้ผิดผันไปอย่างไรต้องสมเหตุสมผลและมีความแยบยล ผลลัพธ์จากแรงปะทะ อาจเป็นไปตามความสามารถและลักษณะนิสัยของตัวละคร และน้ำหนักของสิ่งที่มาปะทะ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้คำอธิบาย

“ขัดแย้ง” ว่า “ขัด” หมายถึง ไม่ทำตาม ผ่าฝืน ขืนไว้ ส่วน “แย้ง” หมายถึง ไม่ตรงกัน ไม่ลงรอยกัน ต้านไว้ ทานไว้ รวมความแล้ว ความขัดแย้งหมายถึง “สภาพความไม่ลงรอยกัน คือ ไม่ยอมทำตาม และยังมีความต้านทานไว้”

Webster อ้างถึงใน [http:// www. catadmin. cattelcom. com/km/blog/somphotm](http://www.catadmin.cattelcom.com/km/blog/somphotm) กล่าวว่า คำว่า “ความขัดแย้ง” (Conflict) มาจากรากศัพท์ ภาษาลาติน คือ “Configure” ซึ่งแปลว่า “การต่อสู้” (fight) หมายถึง “การทำสงคราม” “ความไม่ลงรอยกัน” หรือ “การเข้ากันไม่ได้” “การคัดค้านซึ่งกันและกัน” หรือ “ฝ่ายตรงข้าม”

นักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยาเห็นว่า “ความขัดแย้งเป็นผลผลิตของสิ่งแวดล้อมในทางสังคม (Social environments)” ส่วนนักเศรษฐศาสตร์เห็นว่า “ความขัดแย้งเป็นการศึกษาและการวิเคราะห์ถึงระหว่างผู้แสดงในรายการบางรายการที่หายากและมีคุณค่า (ทางวัตถุ)” ส่วนนักรัฐศาสตร์เห็นว่า “...เป็น สัมพันธภาพระหว่างอำนาจ อิทธิพล และอำนาจหน้าที่ เป็นพฤติกรรมทางสังคม มองที่การแบ่งอำนาจทางสังคม เกี่ยวกับอำนาจ กระบวนการตัดสินใจระหว่างสถาบันต่างๆ การเมืองระหว่างเอกชน กลุ่ม และชาติ และสัมพันธภาพเช่นนั้น ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างบุคคล (ระหว่างผู้ตัดสินใจด้วยกัน) สังคม (รัฐบาลระดับต่างๆ) ระบบ ”

สมยศ นาวิการ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความขัดแย้ง คือการไม่เห็นพ้องที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างระหว่างบุคคลสองคน หรือกลุ่มสองกลุ่ม หรือมากกว่า ภายใต้ความขัดแย้งขององค์การ บุคคล หรือกลุ่ม อาจจะขัดขวางเป้าหมาย หรืองานระหว่างกัน

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ ให้ความหมายไว้ว่า ความขัดแย้ง หมายถึงสภาพที่ทำให้เกิดความคับข้องใจกัน หรือตกอยู่ในสภาวะที่สามารถจะตัดสินใจหรือตกลงหาข้อยุติอันเป็นที่พอใจของ ทั้งสองฝ่ายได้

พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา ให้ความหมายไว้ว่า ความขัดแย้ง (conflict) คือสภาพของความไม่ราบรื่นที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล หรือระหว่างกลุ่ม เนื่องจากมีความต้องการหรือผลประโยชน์ขัดแย้งกันและไม่สามารถตัดสินใจ หรือหาข้อตกลงร่วมกัน ได้

และ David ให้ความหมายไว้ว่า ความขัดแย้ง (conflict) หมายถึงการที่ทั้งสองฝ่ายมีการรับรู้ที่ไปด้วยกันไม่ได้ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกระทำ หรือจุดมุ่งหมาย ไม่ว่าจะการรับรู้ นั้นจะถูกต้องหรือไม่ถูกต้องก็ตาม คนที่อยู่ในความขัดแย้งจะมีความรู้สึกที่ว่า ถ้าหากฝ่ายหนึ่งชนะ อีกฝ่ายหนึ่งก็จะแพ้

จากควรหมายและลักษณะความขัดแย้งที่กล่าวมาสามารถนำมาใช้ในการสร้างปมปัญหาหรือความขัดแย้งในวรรณคดีได้ดังต่อไปนี้

๑. ขัดแย้งภายในใจของตนเอง (Psychological conflict)
๒. ความขัดแย้งกับบุคคลอื่น (man against man)
๓. ความขัดแย้งกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม (physical conflict)
๔. ความขัดแย้งกับสังคม (social conflict)
๕. ความขัดแย้งกับ โชคชะตาหรือพรหมลิขิต (supernatural conflict)

๑.๔ แนวทางการศึกษาวรรณคดี

การศึกษาวรรณคดีในสถาบันการศึกษานั้นแบ่งเป็น ๒ ระดับ ได้แก่ ระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นสาขาวิชาเอก ซึ่งทั้ง ๒ ระดับนี้อาจมีลักษณะที่ทั้งเหมือน

และแตกต่างกัน แต่ทั้งนี้ครูควรทำความเข้าใจคำจำกัดความของวรรณคดีก่อน เพราะเหตุผลสำคัญ กล่าวไว้โดยสรุปได้ดังนี้

๑. รู้จักสิ่งที่เราจะต้อง “สอน” เพื่อให้เราได้แน่ใจว่า อะไรที่เรากำลังสอน และ ผู้เรียนกำลังเรียนรู้อะไร “อะไร” ทั้งสองสิ่งดังกล่าวนี้คือสิ่งเดียวกันหรือไม่

๒. เพื่อสามารถกำหนดมโนทัศน์ (Concept) ที่ถูกต้องหรือตรงกันเกี่ยวกับ วรรณคดี เพื่อให้ได้ “แกนร่วม” (Core Concept) ในการที่จะวิพากษ์วิจารณ์หรือเกิดความนึกคิด ซึ่งย่อมจะต้องแตกต่างกันไปตามความของความคิดเห็นเท่าไม่ใช่ความแตกต่างที่เกิดจากมุมมองภาพ วรรณคดี

๓. การศึกษาความหมายของวรรณคดีนั้น มีคำจำกัดความที่ให้ไว้หลากหลาย บุคคลเหล่านี้ย่อมที่ทรรสนะต่อคำว่า “วรรณคดี” ต่าง ๆ กัน และเมื่อวรรณคดีเป็นสิ่งที่ยังสนใจ ศึกษากันอยู่ความขยายตัว หรือหดตัว อันเป็นความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง ย่อมจะมีผลกระทบต่อความหมายของคำว่า “วรรณคดี”

๔. วิชาวรรณคดีมีลักษณะแตกต่างกับวิชาอื่นอย่างไร ควรเข้าใจว่าวรรณคดีคืออะไร เราเรียนวรรณคดีไปทำไม และลักษณะของวรรณคดีไทยเป็นอย่างไร เพื่อจะให้เข้าใจและมี ทักษะที่ดีต่อวรรณคดีเสียก่อน

ในการศึกษาวรรณคดีในระดับมัธยมศึกษาว่าครูควรปฏิบัติดังต่อไปนี้เพื่อให้หลัก การศึกษาแก่ผู้เรียน

๑. สร้างความท้าทายให้ดีในขณะที่สอนวรรณคดี ความท้าทายที่ว่านี้คือความท้าทาย ระหว่างเทคโนโลยีกับศิลปวัฒนธรรมเพราะอารยธรรมจะอยู่ได้ต้องอาศัยทั้ง ๒ ด้าน

๒. พยายามแสวงหาสิ่งดีเลิศ (อุดมคติ = ความงามสูงสุด) อยู่เสมอแม้ว่าจะเป็นสิ่ง ที่น้อยนักที่จะเป็นไปได้ตามอุดมคติ แต่ต้องพยายามเพราะในระหว่างทางไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น เราได้ สร้างคุณธรรมความดีให้เป็นประโยชน์ต่อชีวิตไปด้วย

นอกจากนี้ยังกล่าวด้วยว่า “ วิชาวรรณคดีมีหน้าที่โดยตรงที่จะขัดเกลาจิตใจและ สร้างความรักใคร่ผูกพันระหว่างมนุษย์ ความรักเป็นสิ่งที่จำเป็นที่สุด และจะต้องสอน... คนควร บริหารอารมณ์ด้วยการอ่านวรรณคดี ”

ดังนั้นการสอนวรรณคดีจึงควรจะมีการแทรกอุดมคติโดยเฉพาะนักเรียนในระดับ มัธยมปลาย เพราะเป็นวัยที่กำลังต้องการเกณฑ์สำหรับยึดถือในการดำเนินชีวิต

๑.๔.๑ ขอบข่ายของการศึกษาวรรณคดี

การศึกษาวรรณคดีนั้นควรศึกษาให้ครบทั้งศาสตร์และศิลป์ แต่ให้เน้นที่ ศิลปะมากกว่าศาสตร์เพื่อมองหาความไพเราะและคุณค่าทางวรรณศิลป์ ครูควรให้เครื่องมือตัดสินใจ

แก่เด็กให้เราเอาไปใช้เองและการศึกษาวรรณคดียังควรเน้นสัจจะของชีวิต ผู้ศึกษาย่อมต้องค้นหา สัจจะของชีวิตให้ได้ วรรณคดียังสอนคนให้มีจินตนาการด้วย จินตนาการเป็นสมรรถภาพที่ มหัศจรรย์และมีคุณค่า จะทำให้เข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถคิดเป็น วาดภาพและ คาดการณ์ต่าง ๆ ได้

๑.๔.๒ ขั้นตอนการศึกษาวรรณคดี

วรรณกรรมหรือวรรณคดีเป็นงานเขียนที่ให้คุณค่าทั้งอารมณ์และความคิด การศึกษาวรรณกรรมจึงควรมีขั้นตอน เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าถึงอารมณ์และเข้าใจความคิดของ ผู้แต่งก่อนที่จะประเมินค่าผลงานชิ้นนั้น

การศึกษาวรรณกรรมมีขั้นตอนดังนี้คือ

ในการทำวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเน้นการศึกษาวรรณคดีโดยการใช้ กระบวนการวิเคราะห์จึงขอเสนอเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การอ่าน (Reading)

การอ่านคือกระบวนการแห่งความคิดในการรับสารเข้าในขณะที่อ่าน การอ่านมีประโยชน์มากกล่าวคือ การอ่านทำให้ผู้อ่านได้อรรถาธิบายมากกว่าการศึกษาด้วยวิธีอื่นๆ ในส่วนของผู้อ่าน สามารถฝึกสมาธิ ฝึกการคิดและสร้างจินตนาการได้เองขณะที่อ่าน สิ่งสำคัญ สำหรับการศึกษาวรรณกรรม ก็คือการอ่านจะช่วยให้อ่านซาบซึ้งไปกับความไพเราะของภาษา และรสคำรสความ เกิดภาพพจน์ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการพัฒนาทักษะการอ่านจึงจำเป็นต้องพัฒนา ควบคู่ไปกับทักษะอื่น

โดยทั่วไปจุดประสงค์ของการอ่านขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้อ่าน เช่น อ่านเพื่อต้องการรู้ข่าวสารข้อมูล อ่านเพื่อศึกษาหาความรู้ อ่านเพื่อนำมาใช้ในงานอาชีพ อ่านเพื่อ ความเพลิดเพลิน ฯลฯ จุดประสงค์ของการอ่านเพื่อความเพลิดเพลินนี้ จึงสอดคล้องกับพันธกิจหลัก ของวรรณคดี ฉะนั้น หากจะอ่านวรรณคดีเพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน จึงควรอ่านแล้วจับใจความ ให้ได้ หรือที่เรียกว่าอ่านเอาเรื่องและอ่านเอารส คืออ่านแล้วรับรู้รสอันเกิดจากอารมณ์สะเทือนใจ นั้นเอง

การอ่านเอาเรื่องเป็นการอ่านเพื่อจับใจความสำคัญของเรื่อง ในบางครั้งมี อุปสรรคในเรื่องของคำศัพท์หรือสำนวน โวหาร ผู้อ่านก็จำเป็นต้องรู้ความหมายของคำศัพท์หรือสำนวน โวหาร จึงจะจับใจความสำคัญของเรื่องได้

สอดคล้องกับคำกล่าวของกุหลาบ มัลลิกะมาส กล่าวว่า คนเราอ่านวรรณคดีเพื่ออะไรดังนี้

๑. ปกป้องนิสัยรักการอ่าน
๒. ฝึกฝนให้อ่านเป็น มีวิจารณ์ญาณ อ่านเพื่อให้เข้าใจชีวิต
๓. เพื่อฝึกช่วยการดำรงชีวิตของตน นำเอาสัจจะของชีวิตในวรรณคดีมาช่วยตัดสินใจตัดสินใจชีวิตโดยทางลัด

๔. อ่านเพื่ออรรถรสและความเพลิดเพลิน

ผู้อ่านหรือผู้รับสารก็ต้องมีศิลปะการอ่านจึงจะคู่ควรกันและสื่อสารกันเข้าใจได้ การพิจารณาวรรณคดีนั้นคงได้กล่าวมาแล้วว่าเราพิจารณากัน 2 ด้านคือ ด้านศาสตร์กับศิลปะ วรรณคดีที่กระทบอารมณ์เร้าความรู้สึก ประณีตต่างๆ ต้องอาศัยสำนวนภาษาและกลวิธีการสร้างสรรค์วรรณกรรมหรือศิลปะการประพันธ์นั่นเอง

จึงมีผู้เห็นกันว่า วรรณคดีไทยเป็นเรื่องไร้สาระและขาดแก่นสาร ด้วยเหตุนี้ บุญเหลือ เทพสุวรรณ (๒๕๒๐ : ๑๓๔) ตั้งข้อสงสัยว่า “ คงจะเป็นผลงานมาจากการขาดวิจารณ์ญาณ ในการอ่านเสียเป็นส่วนใหญ่ หรือกล่าวง่ายๆ คืออ่านไม่เป็น ซึ่งครูอาจารย์ในโรงเรียนและในระดับสูงขึ้นไปมีส่วนร่วมด้วย ”

วรรณคดีต้องใช้ทักษะการอ่านเพื่อที่จะสัมผัสรับรสและรับเรื่องราวต่าง ๆ จึงต้องฝึกฝนและพัฒนาทักษะการอ่าน เพราะจะถูกใช้การอ่านเป็นเครื่องมือวิเคราะห์วรรณกรรมที่ซับซ้อนหรือลึกซึ้ง จึงจำเป็นที่ผู้อ่านจะต้องอ่านพินิจสาร ซึ่งสามารถสรุปความได้ดังนี้

๑. ชั้นแรกต้องอ่านจับเนื้อความให้ได้ครบถ้วนและแยกแยะได้ว่าส่วนใดเป็นเนื้อความสำคัญ ส่วนใดเป็น เนื้อความรอง
๒. การอ่านเอารส อ่านแล้ววิเคราะห์ว่ามีเสียง หรือท่วงทำนอง จังหวะอย่างไรเพราะคุณลักษณะด้านนี้อาจส่งผลให้เข้าถึงสาร

๓. การอ่านให้เห็นภาพ ภาพย่อมมีส่วนทำให้เรารับสาร ได้อย่างชัดเจนเช่นกับการสังเกต ท่วงทีการแสดงออกหรือแนวการเขียนของผู้แต่งซึ่งจะเป็นสิ่งทำให้ตระหนักถึงสารของผู้แต่งได้แจ่มชัดขึ้น

๔. สำนวนความหมายว่า เป็นสารอะไร มีระดับความลึกเพียงใด ซึ่งทำได้โดยเข้าใจหลักการดังนี้

๔.๑ งานเขียนที่ดีและมีคุณค่าทางวรรณศิลป์นั้นย่อมมีความหมายซับซ้อน มีความได้หลายแง่หลายมุม (Ambiguity) เช่นน้ำค้างอาจหมายถึงความบริสุทธิ์หรือความสูญสลายไม่คงทน

๔.๒ การอ่านงานเขียนชิ้นหนึ่งๆ ผู้อ่านย่อมมีความหมายที่ตนได้แปล
กักตุนไว้ในใจอยู่แล้ว (Stock response) จากนั้นจึงนำความหมายนั้นมาตีความด้วย

๔.๓ การสำรวจความหมายของงานเขียนนั้นต้องอ่านโดยใช้ความหมาย
นัยประวัติ (Association) ซึ่งหมายความว่า ขณะที่กวาดสายตาผ่านคำบางคำจิตของผู้อ่านก็อาจจะ
ประหวัดถึงภาพ เหตุการณ์ ประสบการณ์ หรือจินตนาการ เรื่องความหมายชิ้นต่าง ๆ ในวรรณคดี
นั้น **I.A.Richards, Practical Criticism** กล่าวว่า การพิจารณาความงามของบทประพันธ์ให้ดู
ตั้งแต่ระดับคำขึ้นไป เพราะในหนึ่งคำจะประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ คือ

ก. ความหมาย (Sense) พิจารณาความหมายของคำ ทั้งความหมาย
โดยตรงและความหมายโดยนัย รวมทั้งข้อความและสำนวนโวหารต่าง ๆ

ข. ความรู้สึก (Feeling) หรือที่เรียกว่า “อารมณ์สะท้อนใจ” อาจเป็น
อารมณ์ของตัวละครและ/หรืออารมณ์ของผู้อ่าน

ค. น้ำเสียงของผู้แต่ง (Tone) เป็นสิ่งที่ผู้อ่านจะต้องพยายามบอกให้ได้
ว่า น้ำเสียงของผู้แต่งเป็นอย่างไร ยกย่องชื่นชมหรือเสียดสีประชดประชัน ฯลฯ

ง. ทักษะคติ (Intention) เป็นความคิดของผู้แต่ง เมื่ออ่านแล้ว ควรจะ
ทราบ ว่า ผู้แต่งมีทักษะคติในเรื่องนั้น ๆ อย่างไร มีเจตนาจะสื่อความคิดใดให้ผู้อ่านทราบ

ส่วนการอ่านเอารสนั้น ผู้อ่านจำเป็นต้องมีความรู้สึกไวต่ออารมณ์
สะท้อนใจ อย่างใดอย่างหนึ่งของตัวละคร ตามตำราอสังการศาสตร์ของสันสกฤต กล่าวถึงรสที่
ก่อให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจ ๘ รสและลีลาหรือท่วงทำนองในการแต่ ๔ ประการ

ขั้นตอนที่ ๒ การวิเคราะห์ (Analysis)

คำว่า “การวิเคราะห์” ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ หมายถึง การใคร่ครวญ การแยกแยะออกเป็นส่วนๆ

การวิเคราะห์ (Analysis Thinking) ถือเป็นทักษะกระบวนการทาง
การคิดการคิดอย่างใคร่ครวญ ไตร่ตรอง โดยอธิบายขอบเขตของการคิดวิเคราะห์ว่าเป็นการคิด
ที่ เริ่มต้นจากสถานการณ์ที่มีความยุ่งยาก และสิ้นสุดลงด้วย สถานการณ์ที่มีความชัดเจน ซึ่งเรา
สามารถแสดงความหมาย ขั้นตอน และพฤติกรรมตัวบ่งชี้ได้ดังนี้

ทักษะกระบวนการวิเคราะห์

ความหมาย การจำแนกสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อค้นหา
องค์ประกอบของสิ่งเหล่านั้นเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในเรื่องนั้น

ขั้นตอน

๑. ศึกษาข้อมูล

๒. ตั้งวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์ (เพื่ออะไร)

๓. แยะแยะข้อมูลตามเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อให้เห็นองค์ประกอบ
ของสิ่งที่ต้องวิเคราะห์

๔. หาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ และ
ความสัมพันธ์ของข้อมูลในแต่ละองค์ประกอบ

๕. นำเสนอผลการวิเคราะห์

๖. นำผลการวิเคราะห์มาสรุปตอบคำถามตามวัตถุประสงค์

ตัวบ่งชี้การมีทักษะ

๑. สามารถกำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้

๒. สามารถแยกแยะข้อมูลได้

๓. บอกความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ และ
ความสัมพันธ์ของข้อมูลในแต่ละองค์ประกอบ

๔. สามารถนำเสนอผลการวิเคราะห์มาสรุปตอบคำถามตาม

วัตถุประสงค์

ส่วนการวิเคราะห์วรรณคดีหรือวรรณคดีวิเคราะห์ (Literary Analysis)

ก็คือ การกำหนดเกณฑ์และ แยกแยะองค์ประกอบของวรรณคดี และศึกษาในแต่ละองค์ประกอบ
นั้นอย่างละเอียดลึกซึ้งทุกแง่มุมและพิจารณาความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบ การ
วิเคราะห์นั้นจำเป็นต้องอาศัยหลักเกณฑ์การวินิจฉัย, การวินิจฉัย, การวิจารณ์, ตลอดจนการ
เปรียบเทียบมาเป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่สำคัญด้วย

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๒๕ : ๑-๓) กล่าวถึงความหมายของการ

วิเคราะห์วรรณคดีว่า การศึกษาในเชิงแยกหาองค์ประกอบต่างๆโดยผู้วิเคราะห์จะต้องมีแว่นพิเศษ
ส่องให้แลเห็นลึกลงไปว่า วรรณคดีเรื่องนั้นมีอะไรประกอบกันอยู่ในลักษณะใด เพื่อจะได้มีเกณฑ์
ในการประเมินค่าวรรณคดีเรื่องนั้น การวิเคราะห์วรรณคดีนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับเจตนาของผู้วิเคราะห์
ว่าจะค้นหาอะไร เช่น ความงาม อารมณ์ความรู้สึก ค่านิยม ทั้งนี้ก็ย่อมขึ้นอยู่กับเกณฑ์ ที่ใช้พิจารณา
ด้วยเช่นกัน

ส่วน กุหลาบ มัลลิกะมาส (๒๕๒๗ : ๓๐) ก็ได้ให้ความหมายที่
สอดคล้องกันว่าหมายถึงการนำเอาเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาพิจารณาอย่างละเอียด ให้เห็นความแตกต่าง
ความกลมกลืน ข้อดี ข้อด้อย โดยวิเคราะห์แยกส่วนต่างๆและมักจะเกี่ยวข้องกับการประเมินค่า
อยู่เสมอ

นอกจากนี้ยังกล่าวต่อไปอีกว่า เป็นการนำเอาเรื่องใดเรื่องหนึ่งมา
พิจารณาอย่างละเอียดให้เห็นความแตกต่าง ความกลมกลืน ข้อดี ข้อด้อย ฯลฯ ของแต่ละส่วน

การวิเคราะห์แยกส่วนต่างๆ ของวรรณคดีเป็นเรื่องละเอียดละไม และจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับ การประเมินค่าอยู่เสมอไป จึงเป็นข้อควรระวังถึงสัมพันธภาพระหว่างส่วนเหล่านั้น”

ในทางวรรณกรรม การวิเคราะห์ก็คือการพิจารณาแยกแยะส่วนต่างๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นงานเขียน ดังที่ทราบแล้วว่า วรรณกรรมนั้นจะต้องประกอบไปด้วยรูปแบบ เนื้อหา ภาษา กลวิธีการนำเสนอ และแนวคิดของผู้แต่ง ฉะนั้นเมื่อจะวิเคราะห์วรรณกรรมจึง จำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้ แต่การวิเคราะห์หรือพิจารณาแยกแยะ ส่วนต่างๆ มิใช่จะทำในแต่ละส่วนได้โดยเอกเทศ หากแต่ต้องโยงสัมพันธ์ไว้กับส่วนรวมเสมอ ประเด็นหลัก ๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์มีดังนี้

๑. วิเคราะห์รูปแบบ (Form) พิจารณาว่าเป็นงานเขียนประเภทใด
๒. วิเคราะห์เนื้อหา (Content) การวิเคราะห์เนื้อหาของงานเขียนเพื่อพิจารณา เนื้อเรื่องและแนวคิด จุดมุ่งหมายของเรื่องซึ่งจะต้องมีความสัมพันธ์กัน โดยมีกลวิธีการดำเนินเรื่อง เป็นตัวประสาน
  ๓. วิเคราะห์การใช้ภาษา (Language) การใช้ภาษาและสำนวนภาษาของ ผู้เขียนเป็นเครื่องมือถ่ายทอดความคิด ไปยังผู้อ่าน และถือเป็นองค์ประกอบหลัก
  ๔. วิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอ (Technique) งานเขียนแต่ละประเภทมีกลวิธี การนำเสนอที่แตกต่างกัน เช่น การเปิดเรื่อง การเสนอเรื่อง (การเล่าเรื่อง) การดำเนินเรื่อง การผูก เรื่อง ฉากตัวละคร และบทสนทนา การปิดเรื่อง
  ๕. วิเคราะห์แนวคิดของผู้แต่ง (Theme) พิจารณาว่างานเขียนนั้นผู้แต่งมุ่ง เสนอแนวคิด

ส่วน บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (๒๕๓๕ : ๖๒-๖๔) ให้แนวคิดเกี่ยวกับ แนวทางการวิเคราะห์วรรณคดี ไว้ว่า การวิเคราะห์วรรณคดีควรพิจารณาตามองค์ประกอบต่อไปนี้

๑. รูปแบบ เนื้อหา ได้แก่
  - ๑.๑ แนวเรื่อง หรือ แนวคิดสำคัญของเรื่อง
  - ๑.๒ เนื้อเรื่องทั้งหมด
  - ๑.๓ ลักษณะนิสัยของตัวละคร
  - ๑.๔ ความคิดนึกหรือปรัชญาของผู้แต่ง
  - ๑.๕ อารมณ์ของผู้แต่งที่ถ่ายทอดออกมา
๒. กลวิธีการนำเสนอ
  - ๒.๑ โครงเรื่อง
  - ๒.๒ ฉาก

๒.๓ การเปิดปิดเรื่อง

๒.๔ ส่วนภาษา

๒.๕ ปัญหาหรือความขัดแย้งในเรื่อง

การวิเคราะห์วรรณคดีอาจจะวิเคราะห์จากส่วนรวม ให้เห็นองค์ประกอบหลักครบถ้วน แล้วจึงเจาะลึกในบางประเด็นต่อภายหลังก็ย่อมจะทำให้ได้ ไม่จำเป็นว่าจะต้องพิจารณาจากส่วนที่แยกย่อยออกมาเสมอไปอาจจะวิเคราะห์ภาพที่ปรากฏในรูปของผลรวมซึ่งกลมกลืนกันอยู่ก็ได้ โดยพิจารณาว่า จากผลรวมอันนั้นก่อให้เกิดปรากฏการณ์ใหม่อันใดขึ้นมา ด้วยวิธีนี้ผู้วิเคราะห์อาจพบสิ่งใหม่ ซึ่งต่างไปจากเจตนาเดิมของผู้สร้างงานก็ได้ การวิเคราะห์วรรณคดีไม่ใช่การคลำหารากเหง้าดั้งเดิมของสิ่งนั้นเสมอไป

อีกประการก็คือ การวิเคราะห์วรรณคดีต่างกับการวิเคราะห์แยกตัวประกอบของสารแบบวิธีวิชาเคมี เพราะผู้วิเคราะห์แต่ละคนไม่มีเครื่องมืออันเป็น “มาตรฐานสากล” ที่เป็นเครื่องมือมาตรฐานส่วนมากมักอาศัยความเข้าใจความชำนาญเฉพาะตน ต้องอาศัยการตีความ การคาดคะเน การทายใจ ผลของการวิเคราะห์จึงเป็นได้เพียงทรรศนะ หรือทฤษฎี (ความคิดเห็น) หาใช่ข้อยุติแต่ประการใดไม่

๑.๕ วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน

ขุนช้างขุนแผน เป็นวรรณคดีนิทาน แต่งเป็นกลอนเสภา สันนิษฐานว่าน่าจะได้ใช้ขับเล่าเรื่องด้วยทำนองร้องต่าง ๆ โดยใช้กรับเป็นเครื่องประกอบจังหวะมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ในกฎหมายตราสามดวงมีข้อความระบุถึงพระราชานุกิจว่า “ หกท่อมเบิกเสภาดนตรี ” แสดงว่าการเล่าเรื่องด้วยการขับร้องมีมานานแล้ว ดนตรีที่ใช้ประกอบการขับนั้น ก็น่าจะเป็นเครื่องดนตรีเก่าแก่ดั้งเดิมที่แพร่มาแต่อินเดีย หรือตะวันออกกลางพร้อม ๆ กับการเล่านิทานเรื่องรามเกียรติ์

เนื้อเรื่องขุนช้างขุนแผนแปลกกว่านิทานพื้นบ้านทั่วไป เนื่องจากเป็นเรื่องรักสามเส้าแบบสมจริงของคนธรรมดา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเรื่องของคนที่มิชิวติอยู่จริง ในราวสมัยพระรามาธิบดีที่ ๒ แต่มีผู้นำมาเล่าสืบกันมาอย่างนิยายและเป็นที่ยอมรับแพร่หลายจนกระทั่งถึงกรุงรัตน โกสินทร์

สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดเกล้าฯ ให้กวีหลายท่านช่วยกันแต่งต่อเติมขึ้นเป็นฉบับหลวง และทรงพระราชนิพนธ์เองบางตอน เช่น ตอนพลายแก้วเป็นชู้กับนางพิมถึงตอนแต่งงาน ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างถึงเข้าห้องนางแก้วกิริยา นางวันทองทะเลาะกับลาวทอง และเท่าที่รู้จักตำนานหรือสันนิษฐานได้จากสำนวน บางตอนโปรดเกล้าฯ ให้ผู้อื่นแต่ง เช่น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ตอนขุนช้างขอนางพิม และขุนแผนพานางวันทองหนี ส่วนสุนทรภู่แต่งตอนกำเนิดพลายงาม เป็นต้น

ในระยะเดียวกันนั้นกวีเชลยศักดิ์ก็แต่งและขับเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นมหรสพชาวบ้านกันทั่วไป แต่มักมีได้จดฉบับลงไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างฉบับหลวงเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนฉบับหลวง เผยแพร่เป็นฉบับพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยโรงพิมพ์หมอบริษัทนำมาพิมพ์ขายใน พ.ศ.๒๔๑๕ ยังมีขาดตกบกพร่องอยู่มาก กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณ มีสมเด็จพระยาธรรมาธิบดีและกรมหมื่นกวีพจน์สุปรีชา ร่วมกันทรงชำระสอบทานต้นฉบับเสภาทั้งของเก่า ฉบับของหลวงครั้งรัชกาลที่ ๒ และรัชกาลที่ ๓ และฉบับเชลยศักดิ์ เช่น สำนวนครูแจ้ง เลือกสรรแต่ที่ดีเลิศในด้านต่าง ๆ ทั้งโวหารและความต่อเนื่องแต่ต้นเรื่องจนถึงตอนปลายชุมพลปราบเถื่อนवाद แล้วจึงทรงจัดพิมพ์ขึ้นเป็นฉบับสมบูรณ์ของหอพระสมุด ใน พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นครั้งแรกและนับแต่นั้นมาก็ถือว่าเป็นฉบับหลักที่ใช้อ้างอิงในการวิเคราะห์วิจารณ์ตลอดจนเป็นฐานสำหรับปรับปรุงเป็นบทในการแสดงเสภา และละครแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามมาในสมัยหลัง

ลักษณะที่วรรณคดีไทยได้รับการยกย่องซึ่งกล่าวถึงในหนังสือต่างๆ นั้นเป็นเรื่องของบทกลอนดี ใช้ศัพท์สำนวนถูกต้อง และแสดงประเพณีให้คนรุ่นหลังเข้าใจ ซึ่งเป็นเรื่องของศิลปะการแต่งหรือวรรณศิลป์มากกว่าด้านเนื้อหาและปรัชญา

หากพิจารณาจากความนิยมประชาชนทั่วไป วรรณคดีเรื่องที่เป็นที่รู้จักคนจํานากทั่วไปได้แก่ ขุนช้างขุนแผน อิเหนา รามเกียรติ์ และพระอภัยมณี แต่ในหมู่คนที่มีความพิถีพิถันในกระบวนการกลอนกลอนหรือกระบวนการ ประพันธ์ จะกล่าวว่าพระอภัยมณีมีความงามเทียบอิเหนาหรือขุนช้างไม่ได้

ทั้งยังมองว่าละครว่า ขุนช้างขุนแผนเป็นเรื่องที่มีความยอดเยี่ยมที่สุด เพราะอิเหนาเป็นวรรณคดีกล่าวถึงแต่กษัตริย์และตัวละครมีแต่คนสวยทั้งนั้น ส่วนพระอภัยมณีนั้นตัวละครไม่ได้เป็นที่ประทับใจผู้อ่านเท่าใดเมื่อเทียบกับอิเหนาแต่ขุนช้างขุนแผนนั้นมีครบหมดจึงถือเป็นวรรณคดี “ สัจนิยม ” ทั้งตัวละครก็เป็นที่รู้จักและจดจำของผู้คน กระบวนการกลอนก็ไพเราะหลายตอน

ความนิยมของประชาชนรุ่นเก่าในวรรณคดีเรื่องใดนั้นจะดูได้อีกประการหนึ่งคือสังเกตจากบทที่ใช้ร้องกับเครื่องสายและมโนรี จะเห็นได้ว่ามาจากเสภาขุนช้างขุนแผนและอิเหนาเสียประมาณเก้าสิบเปอร์เซ็นต์

เสภาขุนช้างขุนแผนประกอบด้วยสำนวนกลอน ๓ สมัย คือ สมัยกรุงศรีอยุธยา , สมัยรัชกาลที่ ๒ , สมัยรัชกาลที่ ๓ การที่จะทราบได้ว่าสำนวนใดเป็นของผู้ใดแต่งต้องอาศัยการสันนิษฐานเป็นส่วนใหญ่ มีจำนวนทั้งหมด ๔๓ ตอน

ตอนที่ ๑ กำเนิดขุนช้างขุนแผน	ตอนที่ ๒ เรื่องพ่อขุนช้างขุนแผน
ตอนที่ ๓ พลายแก้วบวชเณร	ตอนที่ ๔ พลายแก้วเป็นซู้กับนางพิม
ตอนที่ ๕ ขุนช้างขอนางพิม	ตอนที่ ๖ พลายแก้วเข้าห้องนางสายทอง
ตอนที่ ๗ พลายแก้วแต่งงานกับนางพิม	ตอนที่ ๘ พลายแก้วถูกเกณฑ์ทัพ
ตอนที่ ๙ พลายแก้วยกทัพ	ตอนที่ ๑๐ พลายแก้วได้นางลาวทอง
ตอนที่ ๑๑ นางพิมเปลี่ยนชื่อวันทอง	ตอนที่ ๑๒ นางศรีประจันยกนางวันทองให้ขุนช้าง
ตอนที่ ๑๓ พลายแก้วได้เป็นขุนแผนขุนช้างได้นางวันทอง	ตอนที่ ๑๔ ขุนแผนบอกกล่าว
ตอนที่ ๑๕ ขุนแผนต้องพรากนางลาวทอง	ตอนที่ ๑๖ กำเนิดกุมารทองบุตรนางบัวคลี่
ตอนที่ ๑๗ ขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้างได้นางแก้วกิริยา	ตอนที่ ๑๘ ขุนแผนพานางวันทองหนี
ตอนที่ ๑๙ ขุนช้างตามนางวันทอง	ตอนที่ ๒๐ ขุนช้างฟ้องว่าขุนแผนเป็นกบฏ
ตอนที่ ๒๑ ขุนแผนลู่แก่โทษ	ตอนที่ ๒๒ ขุนแผนชนะความขุนช้าง
ตอนที่ ๒๓ ขุนแผนติดคุก	ตอนที่ ๒๔ กำเนิดพลาญงาม
ตอนที่ ๒๕ เจ้าล้านช้างถวายนางสร้อยทองแก่พระพันวษา	ตอนที่ ๒๖ เชียงใหม่ชิงนางสร้อยทอง
ตอนที่ ๒๗ พลาญงามอาสา	ตอนที่ ๒๘ พลาญงามได้นางศรีมาลา
ตอนที่ ๒๙ ขุนแผนแก้พระทัยน้ำ	ตอนที่ ๓๐ ขุนแผนพลาญงามจับพระเจ้าเชียงใหม่
ตอนที่ ๓๑ ขุนแผนพลาญงามยกทัพกลับ	ตอนที่ ๓๒ ถวายนางสร้อยทองสร้อยฟ้า
ตอนที่ ๓๓ แต่งงานพระไวย (พลาญงาม)	ตอนที่ ๓๔ ขุนช้างเป็นโทษ
ตอนที่ ๓๕ ขุนช้างถวายฎีกา	ตอนที่ ๓๖ ม่านางวันทอง
ตอนที่ ๓๗ นางสร้อยฟ้าทำเสน่ห์	ตอนที่ ๓๘ พระไวยถูกเสน่ห์
ตอนที่ ๓๙ ขุนแผนส่องกระจก	ตอนที่ ๔๐ พระไวยแตกทัพ
ตอนที่ ๔๑ พลายชุมพลจับเสน่ห์	ตอนที่ ๔๒ นางสร้อยฟ้าศรีมาลาลุยไฟ
ตอนที่ ๔๓ จระเข้ถรขวาด	

เรื่องย่อขุนช้างขุนแผน

ในสมัยสมเด็จพระพันวษาแห่งกรุงศรีอยุธยา ได้กล่าวถึงครอบครัวสามครอบครัว คือครอบครัวของขุนไกรพลพ่าย รับราชการทหาร มีภรรยาชื่อ นางทองประศรี มีลูกชายด้วยกันชื่อ พลายแก้วครอบครัวของขุนศรีวิไชย เศรษฐีใหญ่ของเมืองสุพรรณบุรี รับราชการเป็นนายกองกรม ช้างนอก ภรรยาชื่อ นางเทพทอง มีลูกชาย ชื่อ ขุนช้าง ซึ่งหัวล้านมาแต่กำเนิด และครอบครัวของ พันสรโยธาเป็นพ่อค้า ภรรยาชื่อ นางศรีประจันมีลูกสาวรูปร่างหน้าตางดงามชื่อนางพิมพิลาไลย วันหนึ่งสมเด็จพระพันวษามีประสงค์จะล่าควายป่าจึงสั่งให้ขุนไกรปลุกพลับพลาและต้อนควาย เตรียมไว้แต่ควายป่าเหล่านั้นแตกตื่น ไม่ยอมเข้าคอก ขุนไกรจึงใช้หอกแทงควายตายไปเป็นจำนวนมาก ตัวที่รอดชีวิตก็หนีเข้าป่าไป สมเด็จพระพันวษากริวมากสั่งให้ประหารชีวิตขุนไกรเสียนาง

ทองประศรีรู้ว่ารีบพาพลายแก้วหนีไปอยู่ที่เมืองกาญจนบุรี ทางเมืองสุพรรณบุรีมีพวกโจรจันทรขึ้นปล้นบ้านของขุนศรีวิไชยและฆ่าขุนศรีวิไชยตาย ส่วนพันศรโยธาเดินทางไปค้าขายต่างเมืองพอกลับมาถึงบ้านก็ป่วยเป็นไข้ป่าตาย เมื่อพลายแก้วอายุได้ 15 ปี ก็บวชเรียนวิชาอยู่ที่วัดส้มใหญ่ แล้วย้ายไปเรียน ต่อที่วัดป่าเลไลยก์ ต่อมาที่วัดป่าเลไลยก์จัดให้มีเทศน์มหาชาติ เณรพลายแก้วเทศน์กัณฑ์มัทรี ซึ่งนางพิมพิลาไลยเป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์ นางพิมเลื่อมไสมากจนเปลื้องผ้าสไบบูชา กัณฑ์เทศน์ ขุนช้างเห็นเช่นนั้นก็เปลื้องผ้าห่มของตนวางเคียงกับผ้าสไบของนางพิม อริฐานขอให้ได้นางเป็นภรรยา ทำให้นางพิม โกรธ

ต่อมาเณรแก้วก็สึกแล้วให้นางทองประศรีมาสู่ขอนางพิมและแต่งงานกัน ทางกรุงศรีอยุธยาได้ข่าวว่ากองทัพเชียงใหม่ตีได้เมืองเชียงทอง ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระพันวษายามหาเชื้อสายของขุนไกร ขุนช้างซึ่งเข้าไปรับราชการอยู่จึงเล่าเรื่องราวความเก่งกล้าของพลายแก้ว เพื่อหวังจะพรากพลายแก้วไปให้ห่างไกลนางพิม สมเด็จพระพันวษาจึงให้ไปตามตัวมาแล้วแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพไปรบกับเมืองเชียงใหม่และได้ชัยชนะ นายบ้านแสนคำแมนแห่งหมู่บ้านจอมทอง เห็นว่าพลายแก้วกับพวกทหารไม่ได้เบียดเบียนให้ชาวบ้านเดือดร้อนจึงยกนางลาวทองลูกสาวของตนให้เป็นภรรยาของพลายแก้วส่วนนางพิมพิลาไลยเมื่อสามีจากไปทัพได้ไม่นานก็ป่วยหนักรักษาเท่าไรก็ไม่หายขรัวตาจูดป่าเลไลยก์แนะนำให้เปลี่ยนชื่อเป็นวันทอง อาการไข้จึงหาย

ขุนช้างทำอุบายนำหม้อใส่กระดูกไปให้นางศรีประจันกับนางวันทองดู ว่าพลายแก้วตายแล้วและขู่ว่านางวันทองจะต้องถูกคุมตัวไว้เป็นม่ายหลวงตามกฎหมาย นางวันทองไม่เชื่อแต่นางศรีประจันคิดว่าจริง ประกอบกับเห็นว่าขุนช้างเป็นเศรษฐีจึงบังคับให้นางวันทองแต่งงานกับขุนช้าง นางวันทองจำต้องตามใจแม่แต่นางไม่ยอมเข้าหอ ขณะนั้นพลายแก้วกลับมาถึงกรุงศรีอยุธยาและได้บรรดาศักดิ์เป็นขุนแผนแสนสะท้าน จากนั้นก็พานางลาวทองกลับสุพรรณบุรี นางวันทองเห็นขุนแผนพาภรรยาใหม่มาด้วยก็โกรธ และคำทอโต้ตอบกับนางลาวทองและลืมหูลูกแก้วร้ายขุนแผน ทำให้ขุนแผนโมโหพานางลาวทองไปอยู่ที่กาญจนบุรี ส่วนนางวันทองก็ตกเป็นภรรยาของขุนช้างอย่างจำใจ ต่อมาขุนช้างและขุนแผนเข้าไปรับการอบรมในวังและได้เป็นมหาดเล็กเวรทั้ง ๒ คน วันหนึ่งนางทองประศรีให้คนมาส่งข่าวว่านางลาวทองป่วยหนัก ขุนแผนจึงฝากเวรไว้กับขุนช้างแล้วไปดูแลอาการของนางลาวทอง ตอนเช้าสมเด็จพระพันวษายามถึงขุนแผน ขุนช้างบอกว่าขุนแผนปิ่นกำแพงวังหนีไปหาภรรยา สมเด็จพระพันวษา กริ้วตรีสีให้ขุนแผนตระเวนด่านที่กาญจนบุรี ห้ามเข้าเฝ้าและริบนางลาวทองเข้าเป็นม่ายหลวง ขุนแผนได้ทราบเรื่องก็โกรธ ขุนช้างคิดจะแก้แค้นแต่ยังมีกำลังไม่พอ จึงออกตระเวนป่าไปโดยลำพัง คิดจะหาอาวุธ ม้า และกุมารทองสำหรับป้องกันตัว

ขุนแผนได้ตระเวนไปจนถึงถิ่นของหมื่นหาญนักเลงใหญ่ ได้เข้าสมัครเข้าไปอยู่ด้วย เพราะหวังจะได้บัวคลี่ลูกสาวของหมื่นหาญ ขุนแผนทำตัวอ่อนน้อมและตั้งใจทำงานเป็นอย่างดีจนเป็นที่รักใคร่ของหมื่นหาญถึงกับออกปากยกลูกสาวให้แต่งงานด้วยพอได้แต่งงานกับบัวคลี่แล้วขุนแผนก็ไม่ยอมทำงานร่วมกับหมื่นหาญ ทำให้หมื่นหาญโกรธคิดฆ่าขุนแผน เพราะขุนแผนอยู่ยงคงกระพันจึงให้บัวคลี่ใส่ยาพิษลงในอาหารให้ขุนแผน กิน แต่ผีพรายมาบอกให้รู้ตัวขุนแผนจึงทำอุบายเป็นไข้ไม่ยอมกินอาหารแล้วออกปากขอลูกจากบัวคลี่นาง ไม่รู้ความหมายก็ออกปากยกลูกให้ขุนแผนพอกกลางคืนขณะที่บัวคลี่นอนหลับขุนแผนก็ผ่าท้องนางแล้วนำลูกไปทำพิธี

ในตอนเช้าหมื่นหาญ และภรรยารู้ว่าลูกสาวถูกผ่าท้องตายก็ติดตามขุนแผนไปแต่ก็สู้ขุนแผนไม่ได้ ขุนแผนเสกกุมารทองสำเร็จ จึงออกเดินทางต่อไป แล้วไปหาช่างตีดาบ หาเหล็ก และเครื่องใช้ต่าง ๆ เตรียมไว้ตั้งพิธีตีดาบจนสำเร็จ ดาบนี้ให้ชื่อว่า ดาบฟ้าฟื้น ไข้เป็นอาวูชต่อไป หลังจากนั้นเดินทางไปหาแม่ได้ไปพบคณะจัดซื้อม้าหลวงได้เห็นลูกม้าลูกม้าตัวหนึ่งมีลักษณะถูกต้องตามตำราที่ชอบใจ ได้ออกปากซื้อ เจ้าหน้าทีก็ขายให้ในราคาถูก ขุนแผนจึงเสกหญ้าให้ม้ากิน และนำมาฝึกจนเป็นม้าแสนรู้ให้ชื่อว่า ม้าสีหมอก เมื่อได้กุมารทอง ดาบฟ้าฟื้นและม้าสีหมอกครบตามความตั้งใจแล้วก็เดินทางกลับบ้าน คิดจะไปแก้แค้นขุนช้าง นางทองประศรีมารดาห้าม ปราบก็ไม่ฟัง ได้เดินทางออกจากกาญจนบุรีไปยังสุพรรณบุรีขึ้นเรือนขุนช้าง ได้นางแก้วกิริยา ลูกสาวพระยาสุโขทัยที่นำมาเป็นตัวจ่านำไว้ในบ้าน ขุนช้างเป็นภรรยา แล้วพาวันทองหนีออกจากบ้าน ขุนช้างตื่นได้ออกติดตามแต่ตามไม่ทัน ได้ไปทูลฟ้องสมเด็จพระพันวษาให้กองทัพออกติดตามขุนแผน ขุนแผนไม่ยอมกลับได้ต่อสู้กับกองทัพทำให้ขุนเพชร ขุนรามถึงแก่ความตาย กองทัพต้องถอยกลับเข้าเมือง ขุนแผนจึงกลายเป็นกบฏ ต้องเที่ยวเร่ร่อนอยู่ในป่า จนนางวันทองตั้งท้องแก่ใกล้คลอด ขุนแผนสงสารกลัวนางจะเป็นอันตรายจึงยอมเข้ามาพบกับพระพิจิตร พระพิจิตรได้ส่งตัว เข้าสู่ศิวินกรบุรีอยุธยา ขุนแผนชนะคดีและได้นางวันทองคืน ขุนแผนมีความคิดถึงลาวทอง ได้ขอให้จิ้งมีนศรีช่วยขอให้ ขุนแผนถูกสมเด็จพระพันวษากริ้ว และถูกจำคุก แก้วกิริยาจึงตามไปปรนนิบัติในคุก

วันหนึ่งขณะที่นางวันทองมาเยี่ยมขุนแผนขุนช้างได้มาคุกนางวันทองไปจนนางวันทองคลอดลูกให้ชื่อว่าพลายงาม เมื่อขุนช้างรู้ว่าไม่ใช่ลูกของตัวเองจึงหลอกพลายงามไปฆ่าในป่าแต่ผีพรายของขุนแผนช่วยไว้ นางวันทองบอกความจริงและให้พลายงามเดินทางไปอยู่กับย่าทองประศรีที่กาญจนบุรี พลายงามอยู่กับย่าจนโต ได้บวชเป็นเณรและเล่าเรียนวิชาความรู้เก่งกล้าทั้งเวทมนตร์คาถา และการสงคราม เมื่อมีโอกาสขุนแผนได้ให้จิ้งมีนศรีนำพลายงามเข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็ก เมื่อมีศึกเชียงใหม่ พลายงามได้อาสาออกรบและทูลขอ ประทานอภัยโทษให้พ่อเพื่อไปรบ ขุนแผนและนางลาวทองจึงพ้นโทษ ขณะที่เดินทางไปทำสงครามนั้นผ่านเมืองพิจิตร ขุนแผนจึง

แหวะเยี่ยมพระพิจิตร เมื่อพลายงามได้พบนางศรีมาลาลูกสาวพระพิจิตรก็หลงรัก จึงได้ลอบเข้าหา นาง ขุนแผนจึงทำการหมั้นหมายไว้ เมื่อชนะศึก พระเจ้าเชียงใหม่ได้ส่งสร้อยทอง และสร้อยฟ้ามา ถวายสมเด็จพระพันวษาได้แต่งตั้งขุนแผนเป็นพระสุรินทรถือไชยมไหศุรย์ภักดี ไปรั้งเมือง กาญจนบุรี และได้แต่งตั้งพลายงามเป็น จมื่น ไวยวรรณ และพระราชทานสร้อยฟ้าให้แก่พลายงาม จากนั้นก็ทรงจัดงานแต่งงานให้กับพลายงาม ขณะที่ทำพิธีแต่งงาน ขุนช้างได้วิวาทกับพลายงาม ขุน ช้างได้ทูลฟ้อง จึงโปรดให้มีการชำระความโดยการดำน้ำพิสูจน์ ขุนช้างแพ้ความ สมเด็จพระพันวษา สั่งให้ประหารชีวิต แต่พระไวยทูลขอชีวิตไว้ ต่อมาพระไวยมีความคิดถึงแม่ จึงไปรับนางวันทองมา อยู่ด้วย ขุนช้างติดตามไปเอาคืนแต่พระไวยไม่ยอมให้ขุนช้างจึงถวายฎีกา สมเด็จพระพันวษาจึงตรัส ให้นางวันทองเลือกว่าจะอยู่กับใคร นางมีความลังเลเลือกไม่ได้ว่าจะอยู่กับใคร พระพันวษาก็ริ้วมาก จึงรับสั่งให้ประหารชีวิต แม้พระไวยจะขอภัยโทษได้แล้ว แต่ด้วยเคราะห์ของนางวันทองทำให้ เพชฌฆาตเข้าใจผิดจึงประหารนางเสียก่อน เมื่อจัดงานศพนางวันทองแล้ว ขุนแผนได้เลื่อนยศเป็น พระกาญจนบุรี นางสร้อยฟ้าได้ให้เงินขวาคำเสนอให้พระไวยหลงใหลนางและเกลียดนางศรี มาลา พระกาญจนบุรีมาเตือน พระไวยโกรธตำเล็ดบุญคุณกับพ่อ ทำให้พระกาญจนบุรีโกรธ คบคิดกับพลายชุมพลลูกชายซึ่งเกิดจากนางแก้วกิริยาปลอมเป็นมอญยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา หวัง จะให้พระไวยออกต่อสู้ จะได้แก้แค้นได้สำเร็จ พระไวยรู้ตัวเพราะผีเปรตนางวันทองมาบอกสมเด็จพระ พันวษาทรงทราบเรื่องโปรดให้มีการไต่สวนพลายชุมพลพิสูจน์ได้ว่า นางสร้อยฟ้ากับเงินขวาค ได้ทำเสน่ห์จริงแต่นางสร้อยฟ้าไม่รับ จึงมีการพิสูจน์โดยการลุยไฟ นางสร้อยฟ้าแพ้ สมเด็จพระ พันวษาสั่งให้ประหาร แต่นางศรีมาลาทูลขอไว้ นางสร้อยฟ้าจึงถูกเนรเทศกลับไปเชียงใหม่และ คลอดลูกชื่อ พลายขง ต่อมานางศรีมาลาคลอดลูกชาย ขุนแผนจึงตั้งชื่อให้ว่า พลายเพชรเถรขวาคมี ความแค้นพลายชุมพลจึงปลอมเป็นจระเข้ไล่กัดกินคนมาจากทางเหนือหวังจะแก้แค้นพลายชุมพล สมเด็จพระพันวษาโปรดให้พลายชุมพลไปปราบ จระเข้เงินขวาคสู้ไม่ได้ถูกจับตัวมาถวายพระ พันวษาและถูกประหาร ในที่สุดพลายชุมพลได้รับแต่งตั้งเป็นหลวงนายฤทธิ์ เหตุการณ์ร้ายแรง ผ่านไป ทุกคนก็อยู่ด้วยความสุข

ขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา

ตอนขุนช้างถวายฎีกา เป็นตอนที่สำคัญของเรื่อง คือมีเหตุการณ์แสดงถึงความเป็น วรรณคดี สัจนิยม มีพฤติกรรมความขัดแย้งหลากหลายซึ่งน่าสนใจที่จะนำมาศึกษาวิเคราะห์ดั่งมี ใจความดังนี้

พอดคำพระไวยไปบ้านขุนช้างเพื่อรับนางวันทองกลับ นางวันทองแนะนำให้นำ เรื่องขึ้นกราบทูลพระพันวษา พระไวยไม่เห็นด้วยและจะพาไปให้ได้ นางวันทองจงใจจึงยอมไป กับพระไวย รุ่งเช้าขุนช้างตื่นขึ้นไม่พบนางวันทอง พระไวยได้ส่งหมื่นวิเศษผลมาแจ้งขุนช้างว่า

เมื่อคืนพระไวยเกิดป่วยกะทันหันจึงรีบมารับนางวันทองไป เมื่อหายป่วยแล้วจะส่งคืน ขุนช้าง
ก็ทิ้งโกธแค้น จึงร่างฟ้อง และถวายฎีกาต่อสมเด็จพระพันวษา

สมเด็จพระพันวษาศรัสมนางวันทองตัดสินใจว่า จะอยู่กับใครหรือถ้าไม่อยาก
อยู่กับทั้งสองคนจะเลือกอยู่กับลูกก็ได้ นางวันทองเมื่อถึงคราวจะสิ้นอายุไม่สามารถตัดสินใจได้
จึงกราบทูลเป็นกลางไป หวังจะให้สมเด็จพระพันวษาศัดสินให้สมเด็จพระพันวษาได้ทรงฟังนาง
วันทองพูดแล้วก็พิโรธยิ่งนัก ตรัสประณามนางวันทองว่าเป็นหญิงหลายใจ ไม่ควรอยู่ให้หนัก
แผ่นดิน จึงให้เอาตัวไปประหารเสีย

ขุนช้างขุนแผน ตอน ขุนช้างถวายฎีกา

จะกล่าวถึงโฉมเจ้าพลาชยาม
กลับมาอยู่บ้านสำราญครัน
พร้อมญาติขาดอยู่แต่มารดา
โอ้อวแม่วันทองช่างหมองนวล
เออเนื่อเคราะห์กรรมนำพิศ
ฝ่ายพ่อมีบุญเป็นขุนนาง
รูปร่างวิปริตผิดกว่าคน
ทั้งใจคอชั่วโหดโหดไว้
วันนั้นแพูกูเมื่อค่าน้ำ
แสนแค้นด้วยมารดาขังปรานี
แค้นแม่จำจะแก้ให้หายแค้น
หมายจิตคิดจะให้มันบรรลัย
อย่าเลยจะรับแม่กลับมา
พรากให้พ้นคนอุบาทว์ชาติอัปรีช
อัดอิดอียดด้วยขัดใจ
เข้าห้องหวนละห้อยคอยเวลา
เงียบสัตัวจับทบทวิบาท
น้ำค้างตกกระเซ็นเย็นเยือกใจ
ได้ยินเสียงฆ้องย่าประจ่าวัง
คะเนนัยยามได้สามครา

เมื่อเป็นความชนะขุนช้างนั้น
เกษมสันต์สองสมภิมย์ชวน
นิกนิกตริกตราละห้อยหวน
ไม่สมควรเคียงคู่กับขุนช้าง
นำอายุมิตรหมองใจไม่หายหมอง
แต่แม่ไปเนบข้างคนจัญไร
ทรพลอัปรีชไม่ดีได้
ช่างไปหลงรักใคร่ได้เป็นผี
ก็กริ้วซ้ำจะฆ่าให้เป็นผี
ให้ไปขอชีวิตขุนช้างไว้
ไม่ทดแทนอ้ายขุนช้างบ้างไม่ได้
ไม่สนใจจำเพาะเคราะห์มันดี
ให้อยู่ด้วยบิดาเกษมศรี
ยิ่งคิดก็ยิ่งมีความโกรธา
เมื่อไรจะวันจะดับเกล้า
จนสุริยาเลียวลับเมรุไกร
ดาวคายเดือนสว่างกระจ่างใจ
สังคเสียดคนใครไม่พุดจา
ลอยลมล่องดังถึงเคหา
ดูเวลาปอดท่วงพักทิน

ฟ้าขาวดาวเด่นดวงสว่าง
 จึงเช่นเหล่าข้าวปลาให้พรายกิน
 ลงยันต์ร้ายเขาปะออก
 เป่ามนตร์เบื้องบนข่มมัว
 จับดาบเคยปราบณรงค์รับ
 ลงจากเรือนไปมิได้ช้า
 เห็นคนนอนลื้อมอ้อมเป็นวง
 กองไฟสว่างดั่งกลางวัน
 จึงรำมนตรามหาสะกด
 ภูตพรายนายขันข้างวางวิ้งพुरु
 ทั้งชายหญิงง่วงงมล้มหลับ
 จีปลาคาไฟมันไหลและ
 ใช้พรายถอดคกลอนถอนลิ้ม
 ย่างเท้าก้าวไปในทันที
 มีแต่หลับเพื่อมะเมอฝัน
 ผู้คนเงียบสำเนียงเสียงแต่กรน
 จุดเทียนสะกดข้าวสารพราย
 สะเดาะดาลบานเปิดหน้าต่างกาง
 หอมหวานอวลอบบุปผาชาติ
 เรณูฟูร้อนขจรใจ
 ข้าไทนอนหลับลงทับกัน
 กระจกฉากหลากสลั้ววิบแววมวาม
 ม่านมู่ลี่มีฉากประจำกัน
 ชมพลางอย่างเอียงชำเลื่องมา
 นิ่งนอนอยู่บนเตียงเคียงขุนช้าง
 เจ็บใจดั่งหัวใจจะพังพอง
 จะใคร่ถีบขุนช้างที่กลางตัว
 พลางนั่งลงนอนบนบอภิวันท์
 โอ้แม่เจ้าประคุณของลูกเอ๋ย
 เเวกรรมนำไปไม่รั้งรอ

จันทร์กระจ่างทรงกลมดนมเมฆสิ้น
 เสกขมื่นว่านยาเข้าทาตัว
 หยิบขมกมลขึ้นใส่หัว
 พรายยั่วชวนใจให้โคลคลา
 เสรีจวบบริกรรมพระคาถา
 รีบมาถึงบ้านขุนช้างพลัน
 ประตุลันมั้นคงขบรื้อกัน
 หมายถึงคำสัตย์ตรงมาหน้าประตู
 เสื่อมหมดอาถรรพณ์ที่ฝังอยู่
 คนผู้ในบ้านก็ซานเซอะ
 นอนทับคว่ำหงายก่ายกันเปราะ
 โงกเงอะงูยงมไม่สมประดี
 รอยที่มถอดหลุดไปจากที่
 มิได้มีใครทักแต่สักคน
 ทั้งไฟกองป้องกันทุกแห่งหน
 มาจนถึงเรือนเจ้าขุนช้าง
 ภูตพรายโคดเรือนสะเทือนผาง
 ย่างเท้าก้าวขึ้นร้านดอกไม้
 เบิกบานก้านกลาดกิ่งไสว
 ย่างเท้าก้าวไปไม่โครมคราม
 สะเดาะกลอนถอนลั่นถึงชั้นสาม
 อร่ามแสงโคมแก้วแววจับตา
 อัฒจันทร์เครื่องแก้วก็หนักหนา
 เปิดมุ้งเห็นหน้าแม่วันทอง
 มันแนบข้างกอดกลมประสมสอง
 ขยับจ้องดาบง่าอยากฆ่าฟัน
 นึกกลัวจะถูกแม่วันทองนั้น
 สะอื้นอื้นออกเค้นน้ำตาคลอ
 ไม่ควรเลยจะพรากจากคุณพ่อ
 มิพื่อที่จะต้องพรากก็จากมา

มันไปจุดมารดาเอามาไว้
 ที่ทำแค้นก็จะแทนให้ทันตา
 เป่าลงด้วยพระเวทวิทยา

คาบใส่ฝักไว้ไม่เคยคลื่อนคลาย
 ครานั้นจึงโถมเจ้าวันทอง
 ตื่นพลางทางชำเลื่องนัยน์ตามา
 สำคัญคิดว่าผู้ร้ายให้หนักกลัว
 ชวนชบหลบลงมาหอบเมียง
 อะไรแม่แซ่ร้องทั้งห้องนอน
 จะร้องโยใช้โจรผู้ร้ายมา

ครานั้นวันทองฟ่องโศภา
 ลูกออกมาพลันด้วยทันใจ
 วันทองประคองสอดคอดลูกรัก
 เข้ามาไยปานนี้ลูกอา
 ไล่ศาลบ้านช่องกอบไพรอบ
 อาจองทะนงตัวไม่กลัวภัย
 ขุนช้างตื่นขึ้นมิเป็นการ
 จะเกิดผิดแม่คิดคะนึ่งเกรง
 มิรู้ระสิ่งไรในใจเจ้า
 มิควรทำเจ้าอย่าทำให้รำคาญ

จมีนไวยสารภาพกราบบาท
 รักตัวกลัวผิดแต่คิดไป
 ทุกวันนี้ลูกชายสบายยศ
 มีบ่าวไพร่ใช้สอยทั้งเงินทอง
 ยังขาดแต่แม่คุณไม่เคยเห็น
 ซ่อนนี้ที่ทุกข์ยังเพิ่มพูน
 ลูกมาหมายว่าจะมารับ
 แม่ันจะบังเกิดเหตุเภทพาล
 มาอยู่ไยกับอ้ายหินชาติ
 ดั่งทองคำทำเลียมปากกะลา

อ้ายหัวโสมมเหงไม่เกรงหน้า
 ขอบมาแม่แล้วก็จับพราย
 มารดาก็ฟื้นตื่นโดยง่าย
 วันทองรู้สึกกายก็ลืมตา
 ต้องมนตรีมัวหมองเป็นหนักหนา
 เห็นลูกยานั้นยืนอยู่ริมเตียง
 กอดผัวร้องคั้นจนสิ้นเสียง
 พระหมื่นไวยเข้าเคียงห้ามมารดา
 ลูกร้อนรำคาญใจจึงมาหา
 สนทนาด้วยลูกอย่าตกใจ
 ครั้นรู้ว่าลูกยาหากกลัวไม่
 พระหมื่นไวยเข้ากอดเอาบาทา
 ชบพักตร์ร้องไห้ไม่แยหน้า
 เขารักษาอยู่ทุกแห่งตำแหน่งใน
 พ่อช่างลอบเข้ามากระไรได้
 นี้พ่อใช้ฤาว่าเจ้ามาเอง
 เขาจะรุกรานพาลข่มเหง
 จួយสบเพลงพลาตพล้ำมิเป็นการ
 พ่อจงเล่าแก่แม่แล้วกลับบ้าน
 อย่าหาญเหมือนพ่อนักคะนองใจ
 ลูกมาผิดจริงหาเถียงไม่
 ก็หักใจเพราะรักแม่วันทอง
 พร้อมหมดเมียมึงก็มีสอง
 พี่น้องข้างพ่อก็บริบูรณ์
 เป็นอยู่ที่เหมือนตายไปหายสูญ
 ถ้าพร้อมมูลแม่ด้วยจะสำราญ
 เชิญแม่วันทองกลับคืนไปบ้าน
 ประการใดก็ตามแต่เวรา
 แสนอุปบาทวีใจจิตรีษา
 หน้าตาเหมือนมินหม้ออม

เหมือนแมลงวันว่อนเกล้าที่เนาชั่ว
 ดอกมะเดื่อฤจะเจือดอกพะยอม
 แม่เลี้ยงลูกมาถึงเจ็ดขวบ
 จะคิดถึงลูกบ้างฤอย่างไร
 ถ้าคิดเห็นเอ็นคว่าลูกเต้า
 ให้ลูกคลายอารมณ์ได้ชมเชย
 ครานั้นจึงโหมเจ้าวันทอง
 พ่อพลายงามทรามสวาดิของแม่อา
 ไข่จะอ้อมเอิบอาบด้วยเงินทอง
 ทั้งผู้คนช่างม้าแลเข้าไท
 ทุกวันนี้ไข่แม่จะผาสุก
 ต้องจำจนทจนกรรมที่ติดตาม
 เมื่อพ่อเจ้าเข้าคุกแม่ท้องแก่
 ถึงพ่อเจ้าเล่าไม่รู้ว่ร้ายดี
 เมื่อพ่อเจ้ากลับมาแต่เชียงใหม่
 เมื่อคราวตัวแม่เป็นคนกลาง
 เข้าเป็นถึงหัวหมื่นมหาเด็ก
 จงเร่งกลับไปคิดกับบิดา
 พระองค์คงจะโปรดประทานให้
 อันจะมาลักพาไม่ว่กััน
 ครานั้นจึงโหมเจ้าพลายงาม
 คิดบ้ายเบียงเลี้ยงเลี้ยงเบียวบิดไป
 จึงว่าอนิจจาลูกมารับ
 เหมือนไม่มีรักใคร่ในลูกยา
 เสียดแรงเป็นลูกผู้ชายไม่อายเพื่อน
 แม้นมิไปห้างมก็ตามใจ
 จะตัดเอาศิระของแม่ไป
 เมื่ออย่าเจรจาให้ซ้ำที่
 ครานั้นวันทองพ่องโสกา
 ถือดาบฟ้าพื้นยื่นแกว่งไกว

มาเกลือกกล้วยพุมมาลัยที่หวานหอม
 ว่านักแม่จะตรอมระกำใจ
 เเคราะห์ประจวบจากแม่หาเห็นไม่
 ฤหาไม่ใจแม่ไม่คิดเลย
 แม่ทูนเกล้าไปเรือนอย่าเชือนเฉย
 เหมือนเมื่อครั้งแม่เคยเลี้ยงลูกมา
 เสรีหมองด้วยลูกเป็นหนักหนา
 แม่โสกาเกือบเจียนจะบรรลััย
 มิใช่ของตัวทำมาแต่ไหน
 ไม่รักใคร่เหมือนกับพ่อพลายงาม
 มีแต่ทุกข์ใจเจ็บคังเห็นบนานาม
 จะขึ้นความคิดไปก็ไข่ที่
 เขาจุดแม่ไข่จะแกลั้งแห่งหนี
 เป็นหลายปีแม่มาอยู่กับขุนช้าง
 ไม่เพ็ดทูลสิ่งไรแต่สักอย่าง
 ท่านก็วางบทคืนให้บิดา
 มิใช่เด็กดอกจงฟังคำแม่ว่า
 ฟื่องหากราบทูลพระทรงธรรม์
 จะปรากฏศไกรเกิดฉัน
 เช่นนั้นใจแม่มิเต็มใจ
 ฟังความเห็นว่แม่หาไปไม่
 เพราะรักอ้ายขุนช้างกว่าบิดา
 แม่ยังกลับทัดทานเป็นหนักหนา
 อุดสำห่มารับแล้วยังมิไป
 จะพาแม่ไปเรือนให้จงได้
 จะบาปกรรมอย่างไรก็ตามที่
 ทิ้งแต่ตัวไว้ให้อยู่นี้
 จวนแจ้งแสงศรีจะรีบไป
 เห็นลูกกััดพินมันได้
 ตกใจกลัวว่จะฆ่าพิน

จึงปดอบว่าพลาขงามพ้อทรามรัก
 จงครวญใครให้เห็นข้อสำคัญ
 ด้วยเป็นข้าล็กไปโทล็กมา
 ถ้าเจ้าเห็นเป็นสุขไม่ลुकถาม
 ว่าพลาขงามลुकออกจากห้อง
 พระหมื่นไวยก็พามารดาไป
 จะกล่าวถึงเจ้าจอมหม่อมขุนช้าง
 อัจฉริยะฝืนแปรเซเชื่อน
 หาหม่อมารักษาเข้าปรอท
 ทั้งไส้สั้นไส้ใหญ่ไส้ตัน
 ตกใจตื่นผวาคว่าวันทอง
 ลุกขึ้นงงันตัวสั้นรัว
 ลืมตาเหลียวหาเจ้าวันทอง
 ผ้าผ่อนล่อนแก่นไม่ติดกาย
 ตะโกนเรียกในห้องวันทองเอ๋ย
 ทั้งข้าวของมากมายก็หายไป
 พลาขงเรียกหาข้าไทอยู่ว่าวุ่น
 อีมีอิม่าอีสาคร
 บ่าวผู้หญิงวิ่งไปอยู่งงัน
 ต่างคนทรุดนั่งบังประตู
 ขุนช้างเห็นข้าไม่มาใกล้
 แหงนเฉ่อเปื้อปึงยีนจังกา
 ยายจันจันงกยกมือไหว้
 ไม่นุ่งผ่อนนุ่งผ้าคูนากลัว
 สองมือปิดขามเหมือนท่าเปรต
 ใหนักอดสูหมู่ข้าไท
 ยายจันตกใจเต็มประดา
 หยยื่นส่งไปให้ทันที
 ขุนช้างตัวสั้นเทาบอกบ่าวไพร่
 เอ็งไปดูให้รู้ซึ่งแยบคาย

อย่าอีกฮักว่าวุ่นทำหุนหัน
 แม่นี้พรั้นกลัวแต่จะเกิดความ
 เห็นเบื่องหน้าจะอิงแม่จึงห้าม
 ก็ตามเถิดมารดาจะคลาไคล
 เสรีหมองโศกาน้ำตาไหล
 พอรุ่งแจ้งแสงใสก็ถึงเรือน
 นอนครางกลับกรนอนอยู่ป็นเปื่อน
 ว่าจี่เรือนขึ้นตัวทั่วทั้งนั้น
 มันกัคปอดดับไตออกไหลล้น
 ฟันฟางก็หักจากปากตัว
 ร้องว่าแม่คุณแม่ช่วยผัว
 ใหนักกลัวปรอทจะตอดตาย
 ไม่เห็นน้องห้องสว่างตะวันสาย
 เห็นม่านขาดเรียรายประหลาดใจ
 หาขานรับเช่นเคยสักคำไม่
 ปากประตูเปิดไว้ไม่ใส่กลอน
 อีอุ่นอีอิม่าอีนิมอีสอน
 นิ่งนอนไยหวามาหาถู
 เห็นนายนั้นแก้ผ้ากางขาอยู่
 ตกตะลึงแลดูไม่เข้ามา
 ขัดใจลุกขึ้นทั้งแก้ผ้า
 อย่างเท่าก้าวมาไม่รู้ตัว
 นั้นพ่อจะไปไหนพ่อหุนหัว
 ขุนช้างมองดูตัวก็ตกใจ
 ไครมาเทศน์เอาผ้าให้ข้าที
 ยายจันไปเอาผ้ากูไปไหน
 เข้าไปฉวยผ้าอาமாகลี้
 เมินหนีอดสูไม่ดูนาย
 เจ้าวันทองไปไหนอย่างไรหาย
 พบแล้วอย่าวุ่นวายให้เชิญมา

ข้าไทได้ฟังขุนช้างใช้
ทั้งห้องนอกห้องในไม่พบพา
เห็นประตูรั้วบ้านบานเปิดกว้าง

เสาแรกแตกต้นเป็นมลทิน
บอกว่าได้คืนคว่ำหาพบไม่
ข้าเห็นวิปริตผิดท่าทาง

ครานั้นขุนช้างฟังบ่าวบอก
คิดคิดให้แค้นแสนเจ็บใจ
สองหนสามหนกันแต่หนี
คราวนั้นอ้ายขุนแผนมันแฉ่งชิง
ไม่คิดว่าจะเป็นเห็นว่แก่
เอาเถิดเป็นไรก็เป็นไป

จะกล่าวถึงโฉมเจ้าพลายงาม
อ้ายขุนช้างสารพัดเป็นศัตรู
มันก็จะสอดแนมแถมเท็จ
ดูจะระแวงคิดในกิจจา
คิดแล้วเรียกหมื่นวิเศษพล
จงไปบ้านขุนช้างด้วยทันใด
บอกว่าเราจับไข้ม้าหลายวัน
เมื่อคืนนี้ข้ามีอันเป็นมา
พอขณะมารดามาส่งทุกข์
จึงรีบมาเร็วไวตั้งใจปอง
ไม่ตายกลายเป็นฟื้นขึ้นได้

แต่พอให้เคลื่อนคลายหลายเวลา
หมื่นวิเศษรับคำแล้วอำลา
ครั้งถึงแอบดูอยู่แต่ไกล

ขุนช้างนั่งเยี่ยมหน้าต่างเรือน
จะถือเดินเข้าไปไม่เป็นการ

ครานั้นเจ้าจอมหม่อมขุนช้าง
เห็นคนคลานเข้ามาเหลือบตา

ต่างเที่ยวคั่นคั่นไปจะเอาหน้า
ทั่วเคหาแล้วไปคั่นจนแผ่นดิน
ผู้คนนอนสล้างไม่ตื่นตื่น

กินใจกลับมาหาขุนช้าง
แล้วเล่าแจ้งเหตุไปสิ้นทุกอย่าง
ที่นวลนางวันทองนั้นหายไป

เหงื่อออกโหมล้นกระบาลไส
ช่างทำได้ต่างต่างทุกอย่างจริง
พลังที่ลงไม่รอดนางยอดหญิง

นี่คราวนี้หนีวิ่งไปตามใคร
ยังสาระแนหลบลิ้นหนีไปไหน
ไม่เอากลับมาได้มิใช่กู

เกรงเนื้อความนั่งนึกตรึกตรองอยู่
ถ้ามันรู้ว่าลักเอาแม่มา

ไปกราบทูลสมเด็จพระพันวษา
มารดาที่จะต้องซึ่งโทษภัย
เอ็งเป็นคนเคยชอบอัชฌาศัย

ไกลเกลี้ยเสียดอย่าให้มันโกรธา
เกรงแม่จะไม่ทันมาเห็นหน้า
เราใช้คนไปหาแม่วันทอง

ร้องปลุกเข้าไปถึงในห้อง
รักษาจนแสงทองสว่างฟ้า
กูขอแม่ไว้พอเห็นหน้า

จึงจะส่งมารดานั้นคืนไป
รีบมาบ้านขุนช้างหาข้าไม่
เห็นผู้คนขวกไขว่ทั้งเรือนชาน

ดูหน้าเพื่อนทีโกรธอยู่งุ่นง่าน
คิดแล้วลงคลานเข้าประตู

นั่งคาหน้าต่างเยี่ยมหน้าอยู่
นี่มาลือลือลือหรืออย่างไร

อะไรพอสว่างวางเข้ามา
 ลูกขึ้นถกเขมรร้องเกนไป
 ครานั้นวิเศษผลคนว่องไว
 ร้องตอบไปปล้นในทันที
 ข้าพเจ้าเป็นบ่าวพระหมื่นไวย
 ท่านใช้ให้กระผมมากราบกราน
 เจ็บจุกประจวบมีอันเป็น
 ร้องโอดโอดคืนเพียงสิ้นใจ
 พอพบท่านมารดามาส่งทุกข์
 จะกลับขึ้นเคหาเห็นช้านาน
 พยาบาลคุณพระนายพอกลายไข้
 ให้คำมั่นสั่งมาว่ายังยืน
 ครานั้นขุนช้างได้ฟังว่า
 ดับโมโหโกรธาทำว่าไป
 การไข้เจ็บล้มตายไม่วายเว้น
 ถ้าขาดสนสิ่งไรที่ไม่มี
 ว่าแล้วปีศบานหน้าต่างผาง
 ทอดตัวลงกับหมอนนอนถุกทัย
 เพราะกูแพ้ความจมีน ไวย
 พ่อลูกแม่ลูกถูกทำนอง
 อ้ายพ่อไปเชียงใหม่มีชัยมา
 อ้ายลูกเป็นหมื่นไวยทำไมมี
 มันจึงข่มเหงไม่เกรงใจ
 ขุนนางน้อยใหญ่เกรงใจกัน
 ตามบุญตามกรรมได้ทำมา
 ยิ่งคิดเดือดดาลทะยานใจ
 ร่างฟ่องทอเทียบให้เรียบร้อย
 ลงกระดาษพับไว้มิได้ช้า
 วันนั้นพอพระปิ่นนรินทร์ราช
 ขุนช้างมาถึงซึ่งวังใน

เด็กหวาจับถองให้จงได้
 ทุดอ้ายไพร่จี้ครอกหลอกผู้ดี
 ยกมือขึ้นไหว้ไม่วังหนี
 คนคิดดอกข้าไหว้ใช้คนพาล
 เป็นขุนหมื่นรับใช้อยู่ในบ้าน
 ขอประทานคินนี้พระหมื่นไวย
 แก่ไขก็เห็นหาหายไม่
 จึงใช้ให้ตัวเข้ามาแจ้งการ
 ข้าพเจ้าร้องปลุกไปในบ้าน
 ท่านจึงรีบไปในกลางคิน
 คุณอย่าสงสัยว่าไปอื่น
 พอหายเจ็บแล้วจะคินไม่นอนใจ
 แค้นคิงเลือดคางจะหลังไหล
 เราก็มิว่าไรสุดแต่ดี
 ประจวบอันเป็นทั้งกรุงศรี
 ก็มาเอาที่นี้อย่าเกรงใจ
 ขุนช้างเดือดดาลทะยานไต้
 คุณผู้เป็นได้เจียววันทอง
 มันจึงเหิมใจทำจงหอง
 ถึงสองครั้งแล้วเป็นแต่เช่นนี้
 ตั้งตัวดั่งพญาราชสีห์
 เห็นกูนี้คนผิดคิดโทษทัณฑ์
 จะพึงพาใครได้ที่ไหนนั่น
 ถึงฟ่องมันก็จะปิดให้มัดไป
 จะเขียนฆ่าหาคิดชีวิตไม่
 ลวยได้กระดานชนวนมา
 ถ้อยคำถึถ้วนเป็นหนักหนา
 อาบน้ำสัดผ้าแล้วคลาไคล
 เสด็จประพาสบวชยังหากลับไม่
 ก็คอยจ้องที่ได้ตำหนักน้ำ

จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงเดช
 ฝิพายรายเล่มมาเต็มลำ
 พอเรือพระที่นั่งประทับที่
 ลอยคอชูหนังสือคือเข้ามา
 เข้าตรบโทนอันต้นกัญญา
 มหาเด็กล็อยงันพัดพลัดตกเรือ
 ขุนช้างดึงคือมือยึดเรือ
 ผู้ตายขอถวายซึ่งฎีกา
 ครานั้นสมเด็จพระพันวษา
 ทุดอ้ายจัญไรมิใช่คน
 ไรที่ไรทางวางเข้ามา
 เข้ายใครรับฟ้องของมันที
 มหาเด็กล็อยก็รับเอาฟ้องมา
 ลงพระราชอาญาตามวาไว้
 ว่าตั้งแต่วันนี้สืบต่อไป
 ถ้าประมาทราชการไม่นำพา
 ระวังโทษเบ็ดเสร็จเด็ดสถาน
 ตามกฤษฎีการักษาพระองค์
 จะกล่าวถึงขุนแผนแสนสันท
 อยู่บ้านสุขเกษมเปรมใจ
 ลาวทองกับเจ้าแก้วกิริยา
 เพลิดเพลินจำเรียวใจไม่เว้นวาง
 นางแก้วลาวทองทั้งสองหลับ
 พระจันทร์จรแจ่มกระจ่างดี
 คิดคะนึ่งถึงมิตรแต่ก่อนเก่า
 ถึงสองครั้งตั้งแต่พรากจากพีไป
 ฎีกัซั้วมัวรักแต่สองนาง
 เมื่อตีได้เชียงใหม่มาก็โปรดครัน
 สารพัดที่จะว่าได้ทุกอย่าง
 ไม่ควรเลยเฉยมาไม่อาลัย

เสด็จคืนนิเวศน์พอจวนค่ำ
 เรือประจำแหนแห่แข่งแข่งมา
 ขุนช้างก็รีลงดินท่า
 ผุดโพล่งหน้ายัดแถมเรือ
 เพื่อน โขกลงด้วยกะลาว่าผีเสื้อ
 ร้องว่าเสื้อตัวใหญ่ว่ายน้ำมา
 มิใช่เสื้อกระหม่อมจกานล้านเกศา
 แค้นเหลือปัญญาจะทานทน
 ทรงพระโกรธาโกลาหล
 บนนกบนฝั่งดังไม่มี
 ฤาอ้ายช้างเป็นบ้ากระมังนี้
 ดีเสียสามสิบจึงปล่อยไป
 ดำรวจกว่าขุนช้างหาวางไม่
 พระจึงให้ตั้งกฤษฎีกา
 หน้าที่ของผู้ใดให้รักษา
 ปล่อยให้ใครเข้ามาในล้อมวง
 ถึงประหารชีวิตเป็นมุขผง
 แล้วลงจากพระที่นั่งเข้าวังใน
 เรื่องฤทธิ์ลือจบพิภพไหว
 สมสนิทพิสมัยด้วยสองนาง
 ปรมนิบัตวิตถาไม่ห่างข้าง
 คินนนั้นในกลางซึ่งราตรี
 ขุนแผนกลับสวาค้นพื้นจากที่
 พระพายพัดมาลีตรลบไป
 นิจาเจ้าเห็นห่างร้างพิสมัย
 ดังเค็ดใจจากร่างที่ราวกัน
 ละวางให้วันทองน้องโสภณาลัย
 จะเพ็ดทูลคราวนั้นก็คล่องใจ
 อ้ายขุนช้างไหนจะโต้จะตอบได้
 บัดนี้เล่าเจ้าไวยไปรับมา

จำจะไปสู่สวาทนึ่ง
 คิดพลางจัดแจงแต่งกาย
 ออกจากห้องช่องเดินดำเนินมา
 เข้าห้องวันทองในทันใด
 ลดตัวลงนั่งข้างวันทอง
 ส่นปลุกลุกขึ้นเถิดน้องอา
 นางวันทองตื่นอยู่รู้สึกตัว
 นิ่งดูอารมณ์ที่ชมเชย
 แต่นิ่งดูกิริยาเป็นช้านาน
 ทั้งรักทั้งแค้นแน่นฤทัย
 โอ้เจ้าแก้วแววตาของพี่เอ๋ย
 ดั่งนึ่งน้องหมองใจไม่นำพา
 ความรักหนักหน่วงทรวงสาวท
 เผอิญเป็นวิปริตพิศิตจริง
 ว่าพลางเอนแอบลงแนบข้าง
 ลูบไล่พิโรปลอบให้ชอบใจ
 เจ้าวันทองนึ่งตื่นจากที่นอน
 หม่อมน้อยใจฤทัยไม่เจรจา
 ชอบพิศพ่องจิดคะนึ่งตรอง
 ประหนึ่งว่าวันทองนึ่งสองใจ
 ที่จริงใจถึงไปอยู่เรือนอื่น
 ด้วยรักถูกรักผัวยังพั่วพัน
 แค้นคิดด้วยมิตรไม่รักเลย
 เสียแรงร่วมทุกข์ยากกันกลางไพร
 พอได้ดีมีสุขลิ้มทุกข์ยาก
 ว่านักก็เครื่องเคืองระคาย
 พิศิตจริงแล้วเจ้าวันทอง
 ไซ้จะเพลิดเพลิดขึ้นเพราะอันเชย
 เมื่อติดคุกทุกข์ถึงเจ้าทุกเช้าค่ำ
 ซ้ำขุนช้างคิดคดทำทดแทน
 เจ้าวันทองจะคอยละห้อยหา
 น้ำอบทาหอมฟุ้งจรุงใจ
 ถึงเรือนลูกยาหาซ้าไม่
 เห็นนางหลับไหลนึ่งนิทรา
 เตือนต้องด้วยความเสนาหา
 พี่มาหาแล้วย่านอนเลย
 หมายใจว่าผัวก็ทำเลย
 จะรักจริงฤจะเปรยเป็นจำใจ
 หาวว่าขานตอบโต้อย่างไรไม่
 ความอาลัยปิ่นป่วนขวนวิญญา
 เจ้าหลับไหลอะไรเลยเป็นหนักหนา
 ฤจิดเคืองคิดว้าที่ทอดทิ้ง
 พี่ไม่คลาดคลายรักแต่สักสิ่ง
 จะนอนนึ่งถือโทษโกรธอยู่ไย
 จวบพลางชวนชิตพิศมัย
 เป็นไรจึงไม่พินต้นนิทรา
 โอนอ่อนวอนไหว้วพิโรว่า
 ไซ้ตัวซ้านี้จะนอนก่อนพิโร
 อันตัวน้องมลทินหาสิ้นไม่
 พบไหนก็เป็นแต่เช่นนั้น
 คงคิดคินที่หม่อมเป็นแม่นมั่น
 คราวนั้นก็ไปอยู่เพราะจำใจ
 ยามมีที่เซยเลยเสียได้
 กินผลไม้ต่างข้าวทุกเพราบาย
 ก็เพราะหากหม่อมมีซึ่งที่หมาย
 เอ็นคูน้องอย่าให้อายเขาอีกเลย
 เหมือนลิ้มนึ่งหลงเลือนทำเชือนเลย
 เสงหน้าเถิดจะเล่าอย่าเฝ้าแค้น
 ต้องกลืนกล้ำโสภเคราะห์นั้นเหลือแสน
 มั่นดูแคลนว่าพินียากยับ

อาลัยเจ้าเท่ากับดวงชีวิตพี่
 เกรงจะพากันผิดเข้าติดทับ
 กลับมาหมายว่าจะไปตาม
 หัวอกใครได้แก่นในแผ่นดิน
 คิดอยู่ว่าจะทูลพระพันวษา
 จะเป็นความอีกก็ตามแต่ทำนอง
 จะเป็นตายง่ายยากไม่จากรัก
 ขอโทษที่พี่ผิดอย่าบิดเบือน
 พี่ผิดพี่ก็มาลุแก่โทษ
 ความรักที่ยังรักระงมใจ
 ว่าพลางทางแอบเข้าแนบอก
 เจ้าเนื้อทิพย์หีบขึ้นอารมณ์ชาย
 ใจน้องมิให้หมองอารมณ์หม่อม
 ถ้าตัดรักหักใจแล้วไม่มา
 ถึงตัวไปใจยังนับอยู่ว่าคู่
 หลึงเดียวชายครองเป็นสองมิตร
 คราวนั้นเมื่อตามไปกลางป่า
 ชนะความงามหน้าดั่งเทียนชัย
 เจ้าพลางงามตามรับเอากลับมา
 กำเรบใจด้วยเจ้าไวยกำลังฮึก
 มิใช่หนุ่มดอกอย่างกลุ่มกำเรบรัก
 ถ้ำรักน้องป้องปิดให้มิได้อาย
 ไปเพ็ดทูลเสียให้ทุกกระหม่อมแจ้ง
 ไม่พักวอนดอกจะนอนอยู่ด้วยกัน
 ครั้นเวลาศึกก่าตัดสังคเณียบ
 พระพายโชนเสาวรสขจร
 ดูว่าเร้าเสียงสำเนียงก้อง
 วันทองน้องนอนสนิททรวง
 สันว่าพลัดไปในไพรเถื่อน
 ลดเลี้ยงเที่ยวหลงในดงร้าง

คิดจะหนีไปตามเอาเจ้ากลับ
 แต่ขยับอยู่จนได้ไปเชียงอินทร์
 พอเจ้าไวเป็นความก็ค้างสิ้น
 ไม่เคียดคืนเท่าพี่กับวันทอง
 เห็นซำกว่าจะได้มาร่วมห้อง
 จึงให้ลูกรับน้องมาร่วมเรือน
 จะพุ่มพุกเหมือนเมื่ออยู่ในกลางเถื่อน
 เจ้าเพื่อนเสนหาจางอาลัย
 จะคุมโกรธคุมแค้นไปถึงไหน
 อย่าตัดไม้ตรีตรึงให้ตรอมตาย
 ประคองยกของสำคัญมั่นหมาย
 ขอสบายสักหน่ออย่าโกรธา
 ไม่ตัดใจให้ตรอมเสนหา
 หม่อมอย่าว่าเลยว่าคุณไม่คิด
 น้องนี้กลัวบาปทับเมื่อดับจิต
 ถ้ามิปลิดเสียให้เปลื้องไม่ตามใจ
 หน้าดำเหมือนหนึ่งทามินหม้อใหม่
 เขาจุดไปเหมือนลงทะเลลึก
 ที่นี้หน้าจะดำเป็นน้ำหมึก
 จะพาแม่ดกลีภให้จำตาย
 เอาความผิดคิดหักให้เหือดหาย
 ฉันกลับกลายแล้วหม่อมจงพาดฟัน
 น้องจะแต่งบายศรีไว้เชิญขวัญ
 ไม่เช่นนั้นฉันไม่เลยจะเคยตัว
 ใบไม้แห้งแกร่งเกรียบระรุ่มร้อน
 พระจันทร์แจ่มแจ้งกระจ่างดวง
 ระฆังฆ้องชายแข่งในวังหลวง
 จิตดวงระงับสู่ภวังค์
 ถ้วนเนียนไม่รู้ที่จะกลับหลัง
 ยังมีพยัคฆ์ร้ายมาราวี

ทั้งสองมองหมอบอยู่ริมทาง

โอดตะครุบคาบคั้นในทันที

สิ้นฝืนครั้นตื่นตกประหม่า

เล่าความบอกหัวด้วยกลัวภัย

ได้เพียงเสียงหนูก็กุกก

ยิ่งหวาดหัวน้พรันตัวกลัวมรณา

ครานั้นขุนแผนแสนสนิท

ครั้งนี้ น่าจะมีอันตราย

พิเคราะห์ดูทั้งยามอัฐกาล

มิรู้ที่จะแถลงแจ้งกิจจา

จึงแกล้งเพทุบายทำนายนไป

เพราะวิตกหมกไหม้จึงได้เป็น

พຽงนี้ พี่จะแก้เสียดฝืน

มิให้เกิดราศีกลียุก

ครั้นว่า รุ่งสว่างฟ้า

จะกล่าวถึงพระองค์ผู้ทรงชัย

พร้อมด้วยพระกำนัลนางสนม

ประจำตั้งเครื่องอาณอยู่งานพัก

แสนถ้อยใครจะถ้อยเหมือนมันบ้าง

เวียนแต่เป็นถ้อยความไม่ข้ามคืน

คราวนั้น ฟ้องกันด้วยวันทอง

คำรพิลาททางเสด็จยาดรา

พระสูตรรูดกร่างกระจ่างองค์

ทั้งหน้าหลังเบียดเสียดเยียดยัด

ทอดพระเนตรมาเห็นขุนช้างเฝ้า

พระหมื่นศรีถวายพลันในทันใด

พอทรงจบแจ้งพระทัยในข้อหา

มันเคี้ยวเชิญทำเป็นอย่างไรกัน

ราวกับไม่มีหญิงเฝ้าชิงกัน

รูปอ้ายช้างชั่วช้าตาบ้องแบว

พอนางตื่นปามาถึงที่

แล้วถอดคร่าพรีไปในไพร

หวีดผวากอดผ้าสะอื่นให้

ประหลาดใจน้องฝืนพรันอุรา

แมงมุมท่อมอกที่ริมฝา

ดั่งวิญญานางจะพรากไปจากกาย

ฟังความตามนิมิตก็ใจหาย

ฝืนร้ายสาหัสตัดตำรา

ก็บันดาลฤกษ์แรงเป็นหนักหนา

กอดเมียเมินหน้าน้ำตากระเด็น

ฝืนอย่างนี้มีไว้จะเกิดเชิญ

เนื้อเย็นอยู่กับผ้าอ่ากลัวทุกข์

แล้วทำมิ่งสิ่งขวัญให้เป็นสุข

อย่าเป็นทุกข์เลยเจ้าจงเบาใจ

สุริยาแยมเยียมเหลี่ยมไศล

เนาในพระที่นั่งบัลลังก์รัตน

หมอบประนมเฝ้าแหนแน่นขนัด

ทรงเคื่องขัดขุนช้างแต่กลางคืน

ทุกอย่างที่จะชั่วอ้ายหัวสิ้น

น้ำเย็นหยั่งไม่ถึงยังคิงมา

นี้มันฟังใครอีกอ้ายชาติข้า

ออกมาพระที่นั่งจักรพรรดิ

ขุนนางกราบลงเป็นขนัด

หมอบอัดถัดกันเป็นหลั่นไป

เออใครเอาฟ่องมันไปไว้ไหน

รับไว้คลี่ทอดพระเนตรพลัน

ก็โกรธาเคื่องขุนหนูหัน

อีวันทองคนเดียวไม่รู้แล้ว

หรืออีวันทองนั้นมันมีแก้ว

ไม่เห็นแวทที่ว่ามันจะรัก

ใครจะเอาเป็นผิวเขากลับอาย
 คราวนั้นเป็นความกุฎามซัก
 วันทองกุฎิให้กับไอ้แผน
 จมื่นศรีไปเอาตัวมันมาปล้น
 ฝ่ายพระหมื่นศรีได้รับสั่ง
 สั่งเวรกรรมวังในทันใด
 ขึ้นไปบนเรือนพระหมื่นไวย
 ขุนช้างฟ้องร้องฎีกาพระทรงธรรม
 ครานั้นวันทองเจ้าพลายงาม
 ขุนแผนเรียกวันทองเข้าห้องใน
 สืบขี้ผึ้งสีปากกินหมากเวทย์
 น้ำมันพรายน้ำมันจันทร์สรรเสกปน
 แล้วทำผงอิทธิเจเข้าเจิมพักตร์
 เสกกระแจะจวงจันทร์น้ำมันทา
 ครานั้นทองประศรีผู้มารดา
 เด็กเอี้ยวิ่งตามมาไวไว
 พลายชุมพลกอดกั้นทองประศรี
 ลูกขึ้นโขยงไก่อ้งโค้งกลาน
 ครั้งถึงยังอยู่ประตู่วัง
 ขุนแผนวันทองพระหมื่นไวย
 ครานั้นพระองค์ผู้ทรงเดช
 เห็นสามราเข้ามาอัญชลี
 ด้วยเดชพระเวทพิเศษประสิทธิ์
 ตรัสถามอย่างความราษฎร์
 เมื่อมิ่งกลับมาแต่ป่าใหญ่
 ครั้งกูซัดใจให้อำจอง
 ทำไมไม่อยู่กับยายแผน
 เดิมมิ่งรักยายแผนเล่นตามไป
 อยู่กับยายช่างไม่อยู่ได้
 ดุยกาหม้ายเก่าฝ่าเปลี่ยนตัว

หัวหูดูเหมือนควายที่ตกปลัก
 ตกหนักอยู่กับเต่าศรีประจัน
 ไยเล่นมาอยู่กับไอ้ช่างนั้น
 ทั้งวันทองขุนแผนอ้ายหมื่นไวย
 ถอยหลังออกมาไม่เข้าได้
 ดำรงในวังตะบึงพาถึงปล้น
 แข็งข้อรับสั่งไปจมีขมัน
 ให้หาทั้งสามท่านนั้นเข้าไป
 ได้ฟังความคร้ามครั่นหวั่นไหว
 ไม่ไว้ใจจึงเสกด้วยเวทมนตร์
 ซึ่งวิเศษสารพัดแก้ขัดสน
 เคยคุ้มขังบังตนแต่ไรมา
 คนเห็นคนทักรักทุกหน้า
 เสร็จแล้วก็พาวันทองไป
 ครั้นได้แจ้งกิจจาไม่นิ่งได้
 ลงบันไดนั่งกตคนอกซาน
 กูมิใช่ช่างขี้ออกลูกหลาน
 ชมซานโสกฮากอ้าปากไป
 ผู้รับสั่งเร่งรัดไม่หยุดได้
 เข้าไปเฝ้าองค์พระกษัตริย์
 ปีนปึกนัครศรเรื่องศรี
 พระปรานีเหมือนลูกในอุทร
 เผลอญคิดรักใคร่พระทัยอ่อน
 ฮ้ำเฮี้ยคูก่อนอีวันทอง
 กุฎิให้อ้ายแผนประสมสอง
 ตัวของมิ่งไปอยู่แห่งไร
 เล่นไปอยู่กับยายช่างใหม่
 ครั้งยกให้ลิเต็นกลับเล่นตัว
 เกิดรังเกียจเกลียดใจด้วยซังหัว
 ตกว่าชั่วแล้วมิ่งไม่โยคี

ครานั้นวันทองได้รับสั่ง
 หัวสยของพองพรั่นทันที
 ขอเดชะละอองธุลีบาท
 เมื่อกระหม่อมฉันมาแต่อารัญ
 ครั้นอยู่มาขุนแผนต้องจำจอง
 อยู่ที่เคหาหน้าวัดตะไกร
 มีรับสั่งโปรดปรานประทานให้
 ยื้อยุดคร่ำทำสามานย์
 ด้วยขุนช้างอ้างว่ารับสั่งให้
 จนใจจะมีไปก็สุดฤทธิ์
 ครานั้นพระองค์ผู้ทรงภพ
 มีพระสิงหนาททลาลดา
 ตกว่าถูกาเป็นเจ้าชีวิตไม่
 เป็น ไม่มีอาญาสิทธิ์คิดสิ่งใด
 เลี้ยงมึงไม่ได้أيใจร้าย
 แล้วกลับความถามข้างวันทองพลัน
 ก็ช้านานประมาณได้สิบแปดปี
 นี้มีงหนิมันมาฤว่าไร
 วันทองฟังถามให้คร้ามครั่น
 ขอเดชะพระองค์ทรงศักดิ์ดา
 ครั้งนี้งหนิมันไวยนั้นไปรับ
 มิใช่ยื้อนออกทำนอกใจ
 แต่มานั้นเวลาสักสองยาม
 ขอพระองค์จึ่งทรงพระปราณี
 ครานั้นพระองค์ผู้ทรงเดช
 อ้ายหมื่นไวยทำใจหงักร์
 จะปรึกษาตราสินให้ไม่ได้
 ถ้าจายเกิดฆ่าฟันกันล้มตาย
 อีวันทองกุให้อ้ายแผนไป
 จุกมันขึ้นข้างอ้างถึงกู

ละล้าละลึงประนมก้มเกศ
 ทูลคดีพระองค์ผู้ทรงธรรม์
 องค์ที่รักรักร้าราชังสรรค์
 ครั้งนั้นโปรดประทานขุนแผนไป
 กระหม่อมฉันมีท้องนั้นเดิบใหญ่
 ขุนช้างไปบอกว่าพระโองการ
 กระหม่อมฉันไม่ไปก็หักหาญ
 เพื่อนบ้านจะช่วยก็สุดคิด
 ไครจะขัดขึ้นไว้ก็กลัวผิด
 ชีวิตอยู่ได้พระบาท
 ฟังจบกริ้วขุนช้างเป็นหนักหนา
 อ้ายบ้ำเยอหยิ่งอ้ายลิงโลน
 มึงถึงใจว่าเป็นเจ้าที่โรงโจน
 เทียวทำโจรใจจะนองจองหงครัน
 ชอบแต่เขี่ยนสองหวายตลอดตัน
 เออเมื่อมันจุกคร่ำพามึงไป
 ครั้งนี้ทำไมมึงจึงมาได้
 ฤว่าใครไปรับเอามึงมา
 บังคมคัดประนมก้มเกศา
 พระอาญาเป็นพันล้นเกล้าไป
 กระหม่อมฉันจึงกลับคืนมาได้
 ขุนแผนก็มีได้ประเวณี
 ขุนช้างจึงหาความว่าหลบหนี
 ชีวิตอยู่ได้พระบาท
 ฟังเหตุขุนเคืองเป็นหนักหนา
 ตกว่าบ้านเมืองไม่มีนาย
 จึงทำตามน้ำใจเองง่ายง่าย
 อันตรายไพร่เมืองก็เคืองกู
 อ้ายช้างบังอาจใจทำจู่
 ตะคอกขู่อีวันทองให้ตกใจ

ขอบบให้สลบลงกับที่
 มะพร้าวห้าวชดปากให้สาใจ
 มิ่งถือว่าอีวันทองเป็นแม่ตัว
 ไปปรับไขไม่ไปในกลางวัน
 มันเหมือนวัวเคขาม้าเคยชี้
 อ้ายข้างมันก็ฟองเป็นสองนัย
 เป็นราศีข้อผิดมีติดตัว
 ถ้าอ้ายไวขอจะใครได้แม่มา
 อัยการศาลโรงก็มีอยู่
 ขอบทวนด้วยลวดให้ปวดไป
 มันเกิดเหตุทั้งนี้ก็เพราะหญิง
 จำจะตัดรากใหญ่ให้หล่นพรู
 อีวันทองตัวมันเหมือนรากแก้ว
 ใครจะควรสู้สมอยู่กลมเกลียว
 เสี้ยอีวันทองว่าอะไร
 อย่าพะวงกังขาเป็นราศี
 ถ้ารักใหม่ก็ไปอยู่กับอ้ายข้าง
 อย่าเวียนวนไปให้คนมันหมิ่นแคลน
 ครานั้นวันทองพึงรับสั่ง
 ครั้นจะทุลกัวพระราชอาญา
 พระหมื่นไวยใช้ไปให้แม่ว่า
 วันทองมองจิตคิดเวียนวน
 ครานั้นพระองค์ทรงธรณินทร์
 พระตรัสความถามซักไปทันใด
 จะรักชูชังผิวมิ่งกลัวอาย
 ตามใจกูจะให้ดังวาจา
 นางวันทองรับราชโองการ
 อกุศลคลมัวให้ชั่วใจ
 คิดคะนึ่งตะลึงตะลานอก
 ให้อุฐัจฉอันตันอุรา
 จะว่ารักขุนช้างอะไรได้

เมียนตีเสียให้ยับไม่นับได้
 อ้ายหมื่นไวยก็โทษถึงฉกรรจ์
 ไม่เกรงกลัวไว้ทำโมหันต์
 อ้ายแผนพอนั้นก็เป็นใจ
 ถึงบอกกว่าดีหาเชื่อไม่
 ว่าอ้ายไวลักแม่ให้บิดา
 หมองมัวมลทินอยู่หนักหนา
 ขวนพ่อฟองหาเอาเป็นไร
 ฤว่ากูตัดสินให้ไม่ได้
 ปรับใหม่ให้เท่ากับชายชู
 จึงหึงหวงช่วงชิงยุ่งยงอยู่
 ให้ลูกดอกคอกอยู่แต่กิ่งเดียว
 ถ้าตัดโคนขาดแล้วก็ใบเหี่ยว
 ให้เด็ดเดี่ยวรู้กันแต่วันนี้
 มิ่งตั้งใจปลดปลงให้ตรงที่
 เพราะมิ่งมีผิวสองกุดต้องแก่น
 ถ้ารักเก่าเข้าข้างอ้ายขุนแผน
 ถ้ามิ่งแม่นรักไหนให้ว่ามา
 ให้ละล้าละดังเป็นหนักหนา
 ขุนช้างแลดูตายก็กลัวน
 บุษปากตรงบิดาเป็นหลายหน
 เป็นจันใจนิ่งอยู่ไม่ทูลไป
 หาได้อีวันทองทูลขึ้นไม่
 ฤามิ่งไม่รักใครให้ว่ามา
 จะอยู่ด้วยลูกชายก็ไม่ว่า
 แต่นี้เบื้องหน้าขาดเด็ดไป
 ให้บันดาลบังจิตหาคิดไม่
 ด้วยสิ้นในอายุที่เกิดมา
 ดังตัวคกพระสุเมรุภูษา
 เกรงผิดภษาหน้าก็สุดคิด
 ที่จริงใจมิได้รักแต่สักนิด

รักพ่อลูกห่วงคังดวงชีวิต
 อย่าเลยจะทูลเป็นกลางไว้
 คิดแล้วเท่านั้นมิทันทาน
 ความรักขุนแผนก็แสนรัก
 ผู้ลำบากนุกปามาด้วยกัน
 ขุนช้างแต่อยู่ด้วยกันมา
 เงินทองกองไว้มิให้ใคร
 จมื่นไวยเล่าก็เลือดที่ในอก
 ทูลพลางตัวนางเริ่มระรัว
 ครานั้นพระองค์ผู้ทรงภพ
 เหมือนดินประติวปลิวติดกับเปลวไฟ
 จะว่ารักข้างไหนไม่ว่าได้
 ออกนั้นเข้านี้มีตำรอง
 จอกแหนแพเสาสำเภาใหญ่
 เหมือนมหาสมุทรสุดซึ่งซีก
 อัฐผาหาหาบมาท่วมถม
 อีสานถ้อยจัญไรใจทมิฬ
 รูปงามนามเพราะน้อยไปหรือ
 แต่ใจสัตว์มันยังมีที่นิยม
 มิ่งนี้ถ้อยยิ่งกว่าถ้อยที่ชายเมือง
 ละโมบมากตัดมหาดาเป็นมัน
 ว่าหญิงชั่วฟัวยังคราวละคนเดียว
 หนักแผ่นดินกูจะอยู่ไย
 กูเลี้ยงมิ่งถึงให้เป็นหัวหมื่น
 อ้ายขุนช้างขุนแผนทั้งสองรา
 หึงกาลกิติอิแพศยา
 ที่รูปรวยสวยสมมีถมไป
 เร่งเร็วแหวยพระยขมราช
 ออกเอาขวานผ่าอย่าปราณี
 เอาใบตองรองไว้ให้หมากิน
 พันให้หญิงชายทั้งหลายดู

แม้นทูลผิดจะพิโรธไม่โปรดปราน
 ตามพระทัยทำจะแยกให้แตกฉาน
 นางกัมกรานแล้วก็ทูลไปจับปล้น
 ด้วยร่วมยากมานักไม่เคยฉันท
 สารพันอดออดมอดใจ
 คำนึกหาได้ว่าให้เคื่องไม่
 ข้าไทใช้สอยเหมือนของตัว
 ก็หิวยกรักเท่ากันกับฟัว
 ความกลัวอาญาเป็นพันไป
 ฟังจบแค้นคั่งดังเพลิงไหม้
 คู่เป็นได้อีวันทอง
 น้ำใจจะประคองเข้าทั้งสอง
 ยิ่งกว่าห้องทะเลอันล้ำลึก
 จะทอดมเท่าไรไม่รู้ลึก
 น้ำลึกเหลือจะหยั่งกระทั่งดิน
 ก็อ้อมจมสูญหายไปหมดสิ้น
 ดังเพชรนิลเกิดขึ้นในอาม
 ใจไม่ชื่อสมศักดิ์เท่าเส้นผม
 สมาคมก็แต่ถึงฤดูมัน
 จะเอาเรื่องไม่ได้สักสิ่งสรรพ
 ลักร้อยพันให้มิ่งไม่ถึงใจ
 หาตามดอมกันเกรียวเหมือนมิ่งไม่
 อ้ายไวยมิ่งอย่านับว่ามารดา
 คนอื่นรู้ว่าแม่ก็ขายหน้า
 กูจะหาเมียให้อ้ออาลัย
 มันไม่น่าเชยชิดพิสมัย
 มิ่งตั้งใจเสียเถิดอีกคนนี่
 ไปพันฟาดเสียให้มันเป็นผี
 อย่าให้มีโลहितติดดินกู
 ตกดินจะอัปรีภัยลืออยู่
 สั่งเสร็จเสด็จสู่ปราสาทชัย

๒. ทฤษฎีเกม (Game theory)

๒.๑ ความหมายและแนวคิดของทฤษฎีเกม

ทฤษฎีเกม เป็นสาขาของคณิตศาสตร์ประยุกต์ที่ศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์ขัดแย้งที่มีผู้เล่นหลายฝ่าย ที่แต่ละฝ่ายพยายามแสวงหาผลตอบแทนให้ได้มากที่สุด แม้ว่าทฤษฎีเกมมีรากฐานการศึกษาเกี่ยวข้องกับการละเล่นหลายชนิด เช่นหมากรุก ทิก-แทก-โท และ โปเกอร์ แต่แบบจำลองนี้ยังเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ขัดแย้งในหลายสาขาเช่นสังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ การทหาร รวมถึงชีววิทยา

คมสัน สุริยะ (๒๕๕๒: ๕๑) กล่าวว่า ทฤษฎีเกม เป็นเครื่องมือสำหรับการวิเคราะห์การตัดสินใจที่ผลลัพธ์ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจ ของฝ่ายอื่น ในทางเศรษฐศาสตร์แล้วมีประโยชน์มาก เพราะผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการผลิต การบริโภค การลงทุน การค้า ฯลฯ ไม่ได้มีเพียงฝ่ายเดียว หากแต่มีผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายและการตัดสินใจของแต่ละฝ่ายต่างก็มีผลต่อการตัดสินใจของฝ่ายอื่น ๆ อีกด้วย ดังนั้น การวิเคราะห์การตัดสินใจทางเศรษฐศาสตร์ด้วยทฤษฎีเกมจึงช่วยให้เข้าใจผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นในโลกของความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น

วิทยา พรพิชวงค์ (๒๕๕๐) กล่าวว่าทฤษฎีนี้ เป็นเครื่องมือที่ช่วยวิเคราะห์ตรวจสอบกลยุทธ์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ของผู้เล่นเกมสองฝ่ายหรือมากกว่าสองฝ่าย โดยการใช้สถานการณ์จำลองทางคณิตศาสตร์แบบง่าย ๆ ในการศึกษาความเกี่ยวข้องทางสังคมที่ยู่ยาก ซับซ้อนทฤษฎีเกมจะอธิบายให้ทราบถึงศักยภาพ และความเสี่ยงที่ควบคู่มา กับพฤติกรรมที่ต้องร่วมมือกัน ในระหว่างคู่แข่งกันที่ไม่ไว้วางใจกันและกัน แม้ว่าเราจะไม่คุ้นเคยเหมือนเกมที่เล่นบนแผ่นกระดานแบบอื่น ๆ หรือวิดีโอเกม แต่บทเรียนที่ได้รับจากทฤษฎีเกมมีลักษณะเป็นนามธรรม หรือมีสมมติฐานมากกว่าสามารถนำไปใช้ในการแก้ไขสถานการณ์ทางสังคมได้อย่างกว้างขวางมากกว่าเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่ง ที่อธิบายและกล่าวถึงปัญหาทางสังคม เกมต่างๆ ไปมักจะสะท้อนหรือบอกให้ทราบถึงลักษณะที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์การแข่งขันหรือการร่วมมือกัน เกมเหล่านี้จะแนะนำกลยุทธ์ที่ใช้ในการแก้ไขสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเราอาจสามารถเข้าใจกลยุทธ์ของผู้เล่นเกมในแต่ละเกม เราอาจสามารถทำนายได้ว่าประชาชน กลุ่มการเมือง หรือรัฐต่างๆ จะวางตัวอย่างไรในสถานการณ์ที่กำหนดให้ โดยทั่วไปขณะที่คนเรามุ่งจะชนะเกมการแข่งขันเขาจะพยายาม “ชนะ” หรือบรรลุผลประโยชน์หรือเป้าหมายในการแข่งขัน

วิโรจน์ ลักษณะ อติสร (๒๕๕๒ : ๑๑) กล่าวว่า ทฤษฎีเกม เป็นการทำให้คนถูกคิดเวลาที่ต้องตัดสินใจจะใบบางอย่างในชีวิตประจำวันก็ให้คิดเสมือน ว่าเรากำลังเล่นเกมอยู่ และคิดว่าทางเลือกในการตัดสินใจมีอะไรบ้างในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและลองพิจารณาถึงผลลัพธ์ในการตัดสินใจในทางเลือกต่างๆ (Expected Payoff) จนไตร่ตรองดีแล้วว่าทางเลือกไหนที่คาดว่า

จะมีผลลัพธ์ที่ดีที่สุดจึงคอยตัดสินใจเลือกทางเลือกนั้น หรือพูดง่ายๆ ว่าทฤษฎีเกมสอนให้คนเรามีสติรอบคอบ รู้จักมองข้ามเหตุการณ์ คาดการณ์ผลลัพธ์ที่อาจจะเกิดขึ้นล่วงหน้าก่อนตัดสินใจทำอะไร

สรุปได้ว่า ทฤษฎีเกม (Game theory) เป็นศาสตร์ในสาขาของคณิตศาสตร์ประยุกต์ที่ ศึกษาเกี่ยวกับสถานการณ์ขัดแย้งที่มีผู้เล่นหลายฝ่าย ที่แต่ละฝ่ายพยายามแสวงหาผลตอบแทนให้ได้มากที่สุด ทฤษฎีเกมมีรากฐานการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเล่นเกมหลายชนิด ทั้งยังเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ขัดแย้งในหลายสาขาต่าง ๆ ทฤษฎีนี้มุ่งให้มนุษย์มีความสามารถในการตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ที่เด่น ไม่เสียเปรียบผู้อื่น และคาดการณ์ล่วงหน้าถึงผลลัพธ์ที่ตามมา

๒.๒ ประวัติและที่มาของทฤษฎีเกม

นรินทร์ โอพารกิจอนันต์ (๒๕๕๑: ๑) กล่าวถึงกำเนิดทฤษฎีเกมว่า ทฤษฎีเกมถูกนำเสนอโดยจอห์น ฟอน นอยมันน์ (John F. Nash Jr.) ค.ศ. ๑๙๐๓ – ๑๙๕๗ อัจฉริยะทางคณิตศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน เพื่อใช้อธิบายพฤติกรรมการใช้กลยุทธ์ในการแก่งแย่งผลประโยชน์

ในระยะแรก จอห์น ฟอน นอยมันน์ และออสการ์ มอร์เกินสเติร์น โดยได้ตีพิมพ์ตำรา Theory of Games and Economic Behavior

ต่อมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๒๘ เป็นต้นมา John F. Nash Jr. ศาสตราจารย์แห่งมหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน ได้พัฒนาการศึกษาในด้านนี้ให้ก้าวหน้าขึ้นจนและได้รับรางวัลโนเบล สาขาเศรษฐศาสตร์

ทฤษฎีเกม John F. Nash Jr. ได้ถูกการให้นำทฤษฎีเกมไปประยุกต์ใช้ใน ด้านเศรษฐศาสตร์ และเนื่องจากทฤษฎีเกมของท่าน มีความครอบคลุมและใกล้เคียงกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงเป็นอย่างมาก ทำให้ทฤษฎีเกมถูกนำไปอ้างอิงอย่างกว้างขวางทั้งในวงการเมือง การทหาร รัฐศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อีกด้วย

๒.๓ รูปแบบของเกม

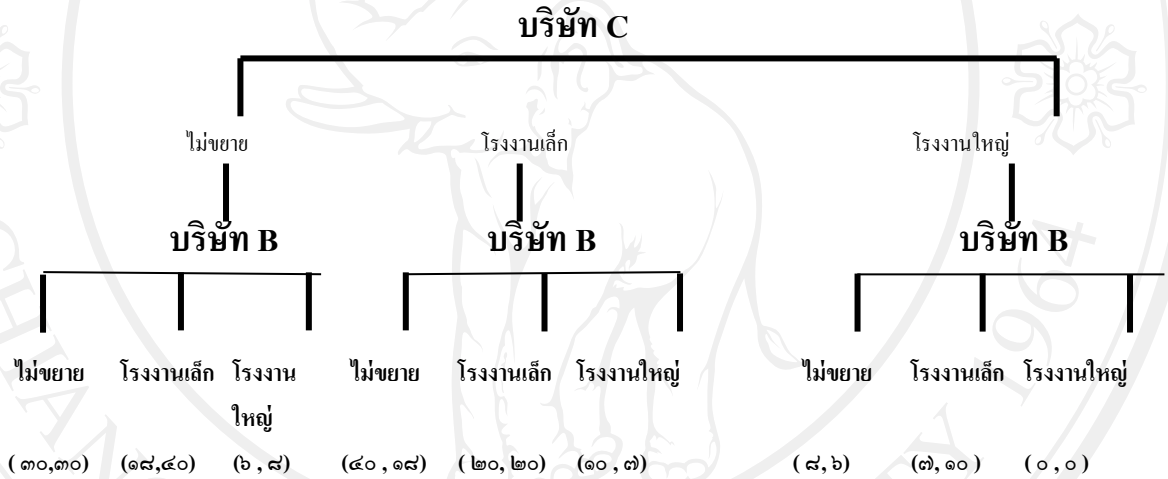
เกมที่ทฤษฎีเกมศึกษาประกอบด้วยผู้เล่นจำนวนหนึ่ง และทางเลือก สำหรับผู้เล่นแต่ละคน ซึ่งแต่ละทางเลือกมีผลตอบแทนที่แตกต่างกัน

ทฤษฎีเกม ไม่ใช่การเล่นเกม แต่เป็นกระบวนการสื่อสารสองทาง เกี่ยวกับกระบวนการที่คนใช้ตัดสินใจในการเอา ชนะในเกมการแข่งขันระหว่างคน ๒ คนขึ้นไป อย่างเป็นทางการที่มีเหตุผล โดยมีเดิมพันสำคัญคือความพ่ายแพ้ หรือชัยชนะเป็นรางวัล กฎเกณฑ์ที่สำคัญที่ชี้ขาดความสามารถของผู้ที่เกี่ยวข้องในทฤษฎีนี้คือความสมเหตุ สมผลของ กระบวนการคิด

๑. เกมรูปแบบครอบคลุม

เป็นเกมที่ผู้เล่นแต่ละคนตัดสินใจเลือกทางเลือกต่าง ๆ ตามลำดับ หรือเรียกว่า “ เกมผลัดกันเดิน ” โดยผู้เล่นจะทราบถึงการตัดสินใจของผู้เล่นอีกฝ่ายในตาข้างหน้า สามารถเขียนเกมประเภทนี้ได้ในรูปแบบครอบคลุม โดยตั้งต้นที่จุดเริ่มแรก และจบที่จุดสิ้นสุดของเกม ซึ่งสามารถมีได้หลายจุด มีการใช้จุดยอดแทนสถานะที่มีทางเลือกในการตัดสินใจของผู้เล่น และใช้เส้นแทนทางเลือกของผู้เล่นในตาถัดไป เช่น หมากรุก ทิก-แทค-โท ก็ถือว่าเป็นเกมรูปแบบครอบคลุม จึงสามารถหาวิธีที่ดีที่สุดในการเล่นเกมเหล่านี้ได้ โดยการใช้แผนภาพต้นไม้

ในเกมแบบผลัดกันเล่น (sequential game) ผู้เล่นจะสามารถเลือกกลยุทธ์ที่ดีที่สุดของตนเองได้ด้วย การตัดสินใจแบบย้อนกลับ (Backward induction)

สำหรับเกมในภาพ มีอยู่ ๒ ราย คือ บริษัท C กับบริษัท P ทั้งสองโรงงานทำการผลิตอาหารกระป๋องเหมือนกัน ปรากฏว่าเมื่อตลาดขยายตัวแล้วทั้งสองรายก็กำลังคิดว่าจะขยายกำลังการผลิตหรือไม่ โดยมีทางเลือกอยู่สามทางคือ ไม่ขยาย ตั้งโรงงานเล็กเพิ่ม และตั้งโรงงานใหญ่เพิ่ม

ผลได้จากการตัดสินใจของทั้งสองรายมีดังต่อไปนี้ คือ หากฝ่ายใดเลือกโรงงานที่ใหญ่กว่าก็จะมีโอกาสได้กำไรมากกว่า แต่หากตั้งโรงงานใหญ่ทั้งคู่ก็จะเกิดผลผลิตล้นตลาดทำให้ราคาตกต่ำและไม่เป็นผลดีแก่ทั้งสองฝ่าย แต่หากไม่ขยายการผลิตเลย ราคาสินค้าก็จะสูงขึ้นแล้วทำให้ได้ผลดีทั้งคู่

๒. เกมรูปแบบปกติ

เป็นเกมที่ผู้เล่นไม่ทราบถึงการตัดสินใจของผู้เล่นคนอื่น หรือเรียกว่า “เกมเดินพร้อมกัน” นิยมเขียนแสดงเกมในรูปแบบตาราง ซึ่งมักจะใช้ในกรณีที่มีผู้เล่น ๒ คน โดยผู้เล่นคนหนึ่งจะแทนการตัดสินใจด้วยแถวต่าง ๆ และผู้เล่นอีกคนหนึ่งแทนการตัดสินใจด้วยคอลัมน์ต่าง ๆ

		ผู้เล่น ๒ เลือก ซ้าย	ผู้เล่น ๒ เลือก ขวา
ผู้เล่น ๑ เลือก บน	๔,๓	-๑, -๑	
ผู้เล่น ๑ เลือก ล่าง	๐, ๐	๓, ๔	

สำหรับเกมในภาพ ผู้เล่น ๑ มีทางเลือก ๒ ทาง คือ บน และ ล่าง ส่วนผู้เล่น ๒ มีทางเลือก ๒ ทาง คือ ซ้าย และ ขวา จุดตัดของแถวและคอลัมน์จะแสดงถึงผลตอบแทนที่ผู้เล่นทั้งสองได้รับ เช่น ถ้าผู้เล่น ๑ เลือก บน และผู้เล่น ๒ เลือก ซ้าย ผลตอบแทนที่ได้คือ ผู้เล่น ๑ ได้ ๔ และผู้เล่น ๒ ได้ ๓

๒.๓ ชนิดของเกม

เกมทั้งในอดีตและปัจจุบันนั้น มีมากมายหลายชนิด จึงจำเป็นต้องมีการแบ่งแยก เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาและทำความเข้าใจ ในวิธีการเล่นของแต่ละเกม ว่าเกมนั้นให้ความหมายหรือแนวคิดอย่างไร

๑. เกมร่วมมือ และเกมไม่ร่วมมือ (Positive sum game)

เกมร่วมมือเป็นเกมที่ผู้เล่นแต่ละฝ่ายสามารถตกลงกันได้เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนที่ดีที่สุด โดยจะถือว่าผู้เล่นที่ร่วมมือกันจะเป็นผู้เล่นฝ่ายเดียวกันและจะปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ตกลงกันไว้ ซึ่งแตกต่างจากเกมไม่ร่วมมือที่ผู้เล่นแต่ละฝ่ายไม่สามารถตกลงผลตอบแทนกันได้เลย จะต้องตัดสินใจโดยใช้ผลตอบแทนของตนเป็นหลักเท่านั้น

๒. เกมสมมาตร และเกมไม่สมมาตร (Negative Sum Game)

เกมสมมาตร เป็นเกมที่ผลตอบแทนที่ได้รับขึ้นกับการตัดสินใจของตนเอง และคนอื่น เท่านั้น โดยไม่ขึ้นกับว่าใครจะเป็นผู้เล่นเกมนี้ จึงมีกลยุทธ์ในการเล่นที่เหมือนกัน สำหรับผู้เล่นทุกคน เกมที่มีผู้เล่น ๒ คนและทางเลือก ๒ ทางที่มีชื่อเสียงจำนวนมากจัดอยู่ในประเภทนี้ เช่น เกมความลำบากใจของนักโทษ เกมไก่ตื่น และเกมความร่วมมือ

เกมไม่สมมาตร จะมีกลยุทธ์ในการเล่นที่แตกต่างกันออกไปสำหรับผู้เล่นแต่ละคน เช่นเกมในภาพถือว่าเป็นเกมไม่สมมาตร ถึงแม้กลยุทธ์ในการเล่นที่ดีที่สุดจะเป็นกลยุทธ์เดียวกันก็ตาม

	ผู้เล่น ๒ เลือก ชาย	ผู้เล่น ๒ เลือก ขวา
ผู้เล่น ๑ เลือก บน	๑,๒	๐,๐
ผู้เล่น ๑ เลือก ล่าง	๐,๐	๑,๒

๓. เกมผลรวมศูนย์ (Zero Sum Game)

เป็นกรณีเฉพาะของเกมผลรวมคงที่ ซึ่งเป็นเกมในลักษณะที่ผลรวมของผลตอบแทนที่ได้ของผู้เล่นจะเป็นค่าคงที่ เช่น การแบ่งปันผลกำไร หรือเกมที่มีผู้ชนะและผู้แพ้ เช่น เกมผลรวมศูนย์ และเกมผลรวมไม่เป็นศูนย์

เกมหมากรุกและหมากล้อม ก็ถือว่าเป็นเกมผลรวมศูนย์เช่นกัน ในการเขียนเกมในรูปแบบตารางที่มีผู้เล่นสองคนจึงสามารถละไว้โดยเขียนเพียงผลตอบแทนของผู้เล่นเพียงคนเดียวได้ และกลยุทธ์ในการตัดสินใจให้ได้ผลตอบแทนมากที่สุดจะเป็นวิธีเดียวกับที่ทำให้ฝ่ายตรงข้าม ได้ผลตอบแทนน้อยที่สุด

เกมส่วนมากที่นักทฤษฎีเกมศึกษามักจะเป็นเกมผลรวมไม่เป็นศูนย์ เนื่องจากในความเป็นจริง ผลลัพธ์ที่ได้ไม่จำเป็นต้องคงที่เสมอไป ขึ้นอยู่กับแนวทางการตัดสินใจของแต่ละฝ่าย ดังนั้น การได้รับผลตอบแทนมากที่สุดจึงไม่จำเป็นต้องทำให้ฝ่ายตรงข้ามได้ผลตอบแทนน้อยที่สุด

	A	B
A	-๑, ๑	๓, -๓
B	๐, ๐	-๒, ๒

Zero-Sum Game เป็นสถานการณ์หนึ่งในทฤษฎีเกมที่มีผลเพียงแก่ชนะ-แพ้ เท่านั้น ไม่ว่าจะมีส่วนใดในเกมนั้นก็ตาม จะมีผู้ชนะแค่คนเดียว และผู้ชนะจะได้ผลประโยชน์จากเกมทั้งหมด ผู้แพ้ไม่ได้อะไรและสูญเสียรวมกันทุกคนเท่ากับผลประโยชน์ที่ผู้ชนะได้ เรียกว่าผู้ชนะ กินรวบ ผู้แพ้มอดตัว ซึ่งมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **Last man standing game** คือเกมที่เหลือคนเล่นคนสุดท้ายคือผู้ชนะ ผู้เล่นไม่จำเป็นต้องมาแย่งผลประโยชน์กันเองในตัวผลประโยชน์อันใดอันหนึ่งที่จะก่อให้เกิด **Zero-Sum Game** ผู้เล่นจะเลือกเล่นในสถานการณ์ที่เกิด **Positive-Sum Game** มากกว่า นั่นคือ ผู้เล่นทุกคนได้ประโยชน์จะมากหรือน้อยก็ยังได้ประโยชน์ ตัวอย่างเช่น ในสถานการณ์ราคาน้ำมัน ประเทศผู้ผลิตน้ำมันยอมที่จะอู้กำลังการผลิตไม่ให้เกินโควตาของแต่ละประเทศเพื่อควบคุมราคาน้ำมันในตลาดโลกมากกว่าที่จะเร่งกำลังการผลิตของตัวเองให้มากที่สุด เพราะการกระทำเช่นนั้น แม้ว่าตนเองจะขายน้ำมัน ได้มากขึ้น แต่ประเทศอื่นก็จะทำตามและส่งผลกระทบต่อราคาน้ำมันในตลาดโลกที่อาจจะลดลง ผู้ชนะในเกมคือประเทศที่มีน้ำมันเหลืออยู่เป็นประเทศสุดท้ายที่อาจจะกลายเป็นประเทศที่ขายน้ำมันเป็นเจ้าสุดท้ายของโลก ดังนั้นทุกประเทศที่ผลิตน้ำมันจึงรวมหัวกันกำหนดโควตาเพื่อควบคุมราคาและยอมรับผลประโยชน์ที่แน่นอนแต่ไม่ได้มากที่สุดของแต่ละประเทศ ส่วนสถานการณ์เกมรูปแบบสุดท้ายคือ **Negative-Sum Game** เป็นเกมที่มีแต่การสูญเสีย ผู้เล่นที่เข้าเล่นในเกมนี้เหมือนคนบ้า ที่จะนำทั้งตัวเองและผู้เล่นอีกฝ่ายไปสู่การสูญเสีย ไม่มีใครได้ประโยชน์ ทุกคนเสียประโยชน์เท่ากัน ตัวอย่างเช่น ในสงครามเย็น สหรัฐและรัฐเซียรู้ดีว่า ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดยิงนิวเคลียร์ก่อน ผู้เล่นอีกฝ่ายจะต้องยิงตามแน่ๆ ดังนั้นรูปแบบของสถานการณ์ในสงครามนิวเคลียร์จะเป็น **Negative-Sum game** คือต่างคนต่างเสียหายทั้งคู่และอาจจะไม่มีฝ่ายใดชนะ สหรัฐและรัฐเซียจึงไม่เล่นในเกมนี้ เอาแต่คุมเชิงกันอยู่ตลอด หรือในกรณีของสงครามราคา ที่ผู้ค้าแต่ละรายพยายามลดราคาลงให้ต่ำกว่าคู่แข่ง เพื่อหวังให้ยอดขายพุ่งสูงขึ้น จนผู้ค้าในตลาดทั้งหมดต้องลดราคาลงตาม สถานการณ์แบบนี้ มีแต่สูญเสีย เพราะทุกคนอาจจะไม่ได้กำไร ดังนั้น ผู้ค้าส่วนใหญ่จึงเลือกที่จะ

อัตราค่ากัน หรือรวมกลุ่มแบ่งโควตากัน เพื่อให้เกิด **Positive-Sum Games** มากกว่าจะทำให้เกิด **Negative-Sum Game** หรือ **Zero-Sum Game**

๒.๔ ตัวอย่างเกมที่มีชื่อเสียง

๑. เกมความลำบากใจของนักโทษ (Prisoner's dilemma)

เป็นเกมที่มีผู้เล่น ๒ คนและทางเลือก ๒ ทาง โดยมีลักษณะเป็นเกมที่ผู้เล่นทั้งสองฝ่ายพยายามเลือกทางเลือกที่ได้ผลตอบแทน มากที่สุด แต่กลับทำให้ผลตอบแทนรวมที่ได้น้อยลง มีสถานการณ์ดังนี้

	รับสารภาพ	ไม่รับสารภาพ
รับสารภาพ	-๑๐, -๑๐	๐, -๒๐
ไม่รับสารภาพ	-๒๐, ๐	-๑, -๑

คนร้ายสองคนคือ A และ B ถูกตำรวจจับและถูกแยกไปสอบสวนปากคำทีละคน ตำรวจไม่สามารถดำเนินคดีกับคนร้ายทั้งสองได้ทันทีเพราะไม่มีพยาน คนร้ายแต่ละคนมีทางเลือกสองทางคือ รับสารภาพ และไม่รับสารภาพ ถ้าคนร้ายคนหนึ่งรับสารภาพแต่อีกคนไม่รับ ตำรวจจะกันคนที่รับสารภาพไว้เป็นพยานและปล่อยตัวไป และจะส่งฟ้องคนที่ไม่รับสารภาพ ซึ่งมีโทษจำคุก ๒๐ ปี ถ้าทั้งสองคนรับสารภาพ จะได้รับการลดโทษเหลือจำคุกคนละ ๑๐ ปี แต่ถ้าทั้งสองคนไม่รับสารภาพ ตำรวจจะสามารถส่งฟ้องได้เพียงข้อหาเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งมีโทษจำคุก ๑ ปี

จะเห็นว่ากลยุทธ์เด่นของผู้เล่นทั้งสองฝ่ายคือการรับสารภาพ เพราะไม่ว่าผู้เล่นอีกฝ่ายจะตัดสินใจอย่างไร ก็จะได้ผลตอบแทนที่ดีกว่าเสมอ แต่เมื่อทั้งสองฝ่ายเลือกทางเลือกนี้ กลับไม่ให้ผลตอบแทนที่ดีที่สุด ถึงแม้ผู้เล่นจะทราบว่าผลตอบแทนที่ดีที่สุดจะเกิดขึ้นเมื่อทั้งสองฝ่ายไม่ รับสารภาพ แต่ทั้งคู่อาจไม่กล้าทำเพราะไม่ไว้ใจอีกฝ่ายว่าจะรับสารภาพหรือไม่ จึงทำให้ทั้งสองฝ่ายต้องได้รับผลตอบแทนที่ต่ำลง และจุด (-๑๐, -๑๐) ก็เป็นจุดสมดุลของแนชในเกมนี้ เพราะผู้เล่นทั้งสองฝ่ายไม่สามารถเปลี่ยนไปเลือกทางเลือกอื่นที่ได้ผลตอบแทน ดีกว่านี้

๒. เกมไก่ตืด

เกมไก่ตืด (Chicken) เป็นเกมที่มีผู้เล่น ๒ คนและทางเลือก ๒ ทาง มีสถานการณ์ดังนี้

ผู้เล่นสองคนขับรถด้วยความเร็วสูงเข้าหากัน ฝ่ายที่หักหลบรถก่อนจะเป็นผู้แพ้

แต่ถ้าผู้เล่นทั้งสองฝ่ายไม่หักหลบรถ รถจะชนกันและจะทำให้ผู้เล่นทั้งสองฝ่ายเกิดความเสียหายอย่างมาก

	หลบ	ไม่หลบ
หลบ	๑๐, ๑๐	๐, ๓
ไม่หลบ	๓, ๐	๓, ๓

จะเห็นว่าเกมในรูปแบบนี้ไม่มีกลยุทธ์เด่น และมีจุดสมดุลของแนชสองจุดคือ $(+๑๐, +๑๐)$ และ $(+๓, +๓)$ ซึ่งการที่ผู้เล่นทั้งสองจะได้ผลตอบแทนสูงสุดนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมกัน

๒.๕ การประยุกต์ใช้ทฤษฎีเกม

หลักการพื้นฐานของวิชาเศรษฐศาสตร์ จะสมมติว่า ตลาดสินค้า มีการแข่งขันกันอย่างเสรี เพราะมีจำนวนผู้ซื้อ และผู้ขายมากมาย (เข้าสู่ Infinity) รวมทั้งมีข้อมูลครบถ้วน ที่ทำให้ผู้ซื้อและผู้ขาย สามารถตัดสินใจซื้อ – ขาย ได้ในกรอบของความแน่นอน และไม่ต้องคำนึงถึงว่าผู้ซื้อ – ผู้ขายคนอื่นๆ จะตัดสินใจอย่างไร เพราะการตัดสินใจ หรือการกระทำใดๆ จะถูกกำหนดโดยกลไกตลาด ท่ามกลางข้อมูลที่โปร่งใส และถูกต้อง ซึ่งจะแตกต่างจากการเล่นเกม เช่น หมากกรุก ที่ผู้เล่นต้องกำหนดกลยุทธ์ในการเล่น และต้องคาดเดาพฤติกรรมการเล่น และการตัดสินใจ ของผู้เล่นฝ่ายตรงข้าม หรือการจับสาว ที่ชายหนุ่มจะต้องเดาพฤติกรรม และการตอบสนองของผู้หญิง รวมไปถึงคู่แข่งด้วย

นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์ใช้ในหลายสาขาได้แก่

รัฐศาสตร์ มีการนำทฤษฎีเกมมาประยุกต์ใช้ในด้านรัฐศาสตร์ เช่น การหาเสียงเลือกตั้ง ในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ แอนโทนี ดาว์นส์ ได้ตีพิมพ์ผลงานเรื่อง An Economic Theory of Democracy ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเลือกตำแหน่งในการหาเสียงเลือกตั้งให้ได้ผลดีที่สุด

เศรษฐศาสตร์ ในทางเศรษฐศาสตร์ ได้มีการนำทฤษฎีเกมมาช่วยในการตัดสินใจในหลาย ๆ ด้านมาเป็นเวลานานแล้ว เช่น การต่อรองผลประโยชน์ การประมูล การแข่งขันของผู้ผลิต การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ โดยมีแนวคิดสำคัญที่ใช้คือเรื่องจุดสมดุลของแนช อย่างไรก็ตาม ในเกมการแข่งขันทางธุรกิจ อาจมีการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ได้ตลอดเวลาเพื่อให้ได้รับผลตอบแทน

ที่สูงขึ้น และผลลัพธ์ที่ได้ก็เข้าสู่จุดสมดุลของเนซ ซึ่งเป็นจุดที่ทุกฝ่ายไม่สามารถเปลี่ยนกลยุทธ์ เพื่อให้ได้ผลตอบแทนสูงกว่านี้อีกแล้ว

ชีววิทยา มีการใช้ทฤษฎีเกมเพื่ออธิบายถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางชีววิทยา เช่น ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ โรนัลด์ ฟิชเชอร์ ได้ใช้ทฤษฎีเกมในการอธิบายถึงอัตราส่วนของสัตว์เพศผู้ต่อเพศเมียที่เป็น ๑:๑ เนื่องจากเป็นอัตราส่วนที่สามารถสืบพันธุ์ได้จำนวนมากที่สุด นอกจากนี้ นักชีววิทยายังใช้ทฤษฎีเกมเพื่อช่วยในการศึกษาพฤติกรรมต่าง ๆ ของสัตว์ เช่น การใช้เกมไก่ตืดในการอธิบายถึงการต่อสู้ของสัตว์

วิทยาการคอมพิวเตอร์ มีการพัฒนาในด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์และการเขียนโปรแกรม เพื่อหาอัลกอริทึม ที่ดีที่สุดในการเล่นในเกมในสถานการณ์หนึ่งเป็นระยะเวลาสั้น

สังคมวิทยา ได้มีการนำทฤษฎีเกมมาประยุกต์ใช้ในด้านสังคมวิทยา เช่น วิลลาร์ด แวน ออร์มาน ควินท์และ เดวิด ลูอิส ได้พัฒนาการศึกษาด้านประเพณีนิยม และมีการวิเคราะห์เกี่ยวกับเกมต่าง ๆ ที่ต้องเลือกระหว่างศีลธรรมกับผลประโยชน์ของตนเอง เช่น เกมความลำบากใจของนักโทษ

การศึกษา ตามทัศนะของนักการศึกษาเป็นการใช้หลักการทางจิตวิทยามาใช้เพื่อสร้างหรือจัดประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการเล่นให้กับผู้เรียน โดยมองว่ามนุษย์จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือมีการเรียนรู้ที่มีความหมายในขณะที่หรือหลังจากการเล่นเกม โดยไม่ได้เห็นว่าเกมมีทางเลือกอย่างไรหรือควรจะต้องตัดสินใจว่าจะเล่นเกมอย่างไร แต่เน้นผลที่ได้รับจากการเล่นเกม

เกมในปัจจุบันเป็นเกมในลักษณะเล่นอย่างเดียว “mere play” คือ วัตถุประสงค์เพื่อเพื่อความเพลิดเพลิน สนุกสนานในการเล่นของผู้เล่น กระบวนการสร้างเกมประเภทนี้ไม่ซับซ้อนและยุ่งยากหากต้องการให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้างต้น แต่เกมเพื่อการศึกษาเป็นเกมที่มีลักษณะการเล่นเพื่อการเรียนรู้ “Play to Learning” วัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในขณะที่หรือหลังจากการเล่นเกม เรียนไปด้วยและก็สนุกไปด้วยพร้อมกัน ทำให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ที่มีความหมาย กระบวนการสร้างเกมเพื่อการศึกษาจำเป็นต้องผ่านการออกแบบลักษณะของเกมโดยยึดตามหลักทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้นเกมการศึกษาจึงเป็นเกมที่มีกระบวนการสร้างที่ซับซ้อนและใช้เวลามากในการสร้างและพัฒนา การใช้และการสร้างเกมเพื่อการศึกษาในปัจจุบันมีลักษณะคล้ายๆกันคือ การนำเนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียน เรียนนำไปแทรกในเกม แล้วให้ผู้เรียนได้เล่นเกม โดยเชื่อว่าความรู้หรือเนื้อหานั้นจะส่งผ่านไปยังผู้เรียนจนผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ในที่สุด โดยรูปแบบเกมที่สร้างขึ้นส่วนใหญ่จะคำนึงถึงเฉพาะความสะดวกและความง่ายในการสร้างและพัฒนาเกมเท่านั้น ทำให้เกมทางการศึกษาจึงมีการสร้างเพียงไม่กี่รูปแบบ และยังใช้เกมรูปแบบเดียวใช้สอนเนื้อหาที่ต่างกันเพื่อ

ความง่ายและสะดวกในการสร้าง ทำให้เกิดข้อสงสัยว่ารูปแบบเกมแบบเดียว สามารถใช้กับเนื้อหาที่แตกต่างกันได้จริงหรือ สิ่งที่ควรคำนึงถึงในการเลือกรูปแบบเกมเพื่อนำมาใช้เพื่อการศึกษาจะต้องคำนึงถึงจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นหลัก โดยสามารถจำแนกลักษณะของเกมแบ่งจุดประสงค์ของการเรียนรู้กับรูปแบบเกมที่เหมาะสม ดังนี้

๑. ความจำ ความคงทนในการจำ ลักษณะเกมเป็นชุดของเนื้อหาและแบบประเมิน หลังจากการอ่านชุดเนื้อหาต่างๆ แล้วรูปแบบเกม เช่น เกมแบบฝึกหัด ,Quiz ,เกม Crossword
๒. ทักษะ การกระทำ เป็นเกมในลักษณะจำลองสถานการณ์เรื่องราว การกระทำ การเลียนแบบ โดยมีการให้ผลป้อนกลับและมีตัวแปรอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น เวลา รูปแบบเกม เช่น เกม Simulation ต่างๆ เช่น เกมยิง, เกมขับรถ
๓. ประยุกต์ความคิดรวบยอดและกฎข้อบังคับต่างๆ เป็นเกมในลักษณะกฎและขั้นตอนวิธีการในการปฏิบัติ มีเงื่อนไขในการกระทำ เช่น เกมกีฬาต่างๆ
๔. ตัดสินใจ การแก้ปัญหา ลักษณะเป็นเกมแบบเป็นเรื่องราว สถานการณ์ สามารถแสดงผลการกระทำได้ในทันที Real Time รูปแบบเกม เช่น เกมวางแผน, เกมผจญภัย
๕. การอยู่ร่วมกับสังคม ลักษณะเป็นเกมเกมเกี่ยวกับการสื่อสาร การเล่าเรื่องแล้วมีทางเลือก รูปแบบเกม เช่น เกมวางแผน, เกมผจญภัย, เกมเล่าเรื่องราวแล้วให้เลือก(เกมภาษา) เป็นต้น

บทสรุป

ทฤษฎีเกม (Game theory) คือการนำเอาทฤษฎีเกม นี้ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านคณิตศาสตร์ ทางด้านเศรษฐศาสตร์ ทางด้านชีววิทยา ทางด้าน สังคมวิทยา หรือทางด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์ เพราะการเล่นเกมหรือการศึกษาแนวคิดของเกมนั้น สามารถนำมาช่วยในการตัดสินใจ อะไรหลายอย่างในชีวิตประจำวันได้ เมื่อเราเปรียบเทียบการทำงานบางอย่างเป็นเกม ก็จะทำความเข้าใจอะไรต่อมิอะไรได้ง่ายขึ้น และแต่ละเกมก็มีแนวคิดที่ดีแก่การดำรงชีวิต เราควรมองให้ออกว่าแนวคิดของเกมนั้นเป็นอย่างไร

จากที่กล่าวมาเป็นการศึกษาเพียงแค่บางส่วนของ ทฤษฎีเกม(Game theory) เท่านั้น มิได้เจาะลึกในทุกๆส่วน ในการนำเสนองานวิจัยครั้งนี้ได้เจาะลึกเฉพาะส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์วรรณคดี เช่น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัดสินใจ การแก้ปัญหาซึ่งลักษณะเป็นเกมแบบเป็นเรื่องราว สถานการณ์ สามารถแสดงผลการกระทำได้ในทันที หรือการอยู่ร่วมกับสังคม ซึ่งลักษณะเป็นเกมเกมเกี่ยวกับการสื่อสาร การเล่าเรื่องแล้วมีทางเลือก และการใช้รูปแบบในการอธิบายเกมนั้นมักเป็นรูปแบบเกมปกติ (เดินพร้อมกัน) และรูปแบบเกมครอบคลุม (ผลัดกันเดิน)

บทเรียนจากทฤษฎีเกมและตัวอย่างจากสถานการณ์ในวรรณคดี ก็คือความคิดเชิงกลยุทธ์ที่นักเรียนจะได้นำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน จุดมุ่งหมายของทฤษฎีเกมไม่ใช่การเอาชนะฝ่ายตรงข้ามหากแต่จุดมุ่งหมายของเกมคือการเลือกทางเลือกเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตัวเองไว้ให้ได้มากที่สุดต่างหาก

๓. รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ R-S-R : ร - ส - ร (เร้าสร้างรู้)

(Rouse - Stimulate - Renews knowledge)

๓.๑ มโนทัศน์รูปแบบการจัดการเรียนรู้

เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ Six Steps Thinking (หกขั้นคิด) กระตุ้นการสำรวจกระบวนการสืบค้น ข้อมูลและการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

๓.๒ ที่มาและความสำคัญรูปแบบการจัดการเรียนรู้

การเรียนรู้ในปัจจุบันมิได้มุ่งหวังให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ในลักษณะของผู้บริโภคที่จะรอรับข้อมูลจากครูผู้สอนเท่านั้น หากแต่มุ่งหวังให้นักเรียนมีนิสัยในการใฝ่รู้ใฝ่เรียน รู้จักการสืบค้นข้อมูลด้วยตนเอง มีทักษะกระบวนการคิดในระดับสูงเพื่อสามารถประยุกต์ใช้ในการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองได้

กระบวนการคิด เป็นการคิดที่ประกอบไปด้วยลำดับขั้นตอนในการคิด ซึ่งมีมากบ้างน้อยบ้าง แล้วแต่ความจำเป็นของการคิดแต่ละลักษณะและในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินการคิดจำเป็นต้องอาศัยทักษะการคิดทั้งขั้นพื้นฐานและขั้นสูงตามความเหมาะสม กระบวนการคิดที่จำเป็นมีมาก ตัวอย่างเช่น กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ กระบวนการคิดแก้ปัญหา กระบวนการคิดตัดสินใจ กระบวนการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระบวนการวิจัย เป็นต้น

กระบวนการคิดเป็นการคิดที่มีความสลับซับซ้อนจะต้องมีพื้นฐานด้านทักษะกระบวนการคิดว่าเป็นการคิด ที่มีความสลับซับซ้อนต้องมีพื้นฐานด้านทักษะการคิดมีขั้นตอนและมีความแยกย่อย ซึ่งจะช่วยให้พบแนวทางในการแก้ปัญหาคำตอบ หรือข้อสรุปของความคิดแต่ละครั้งอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการคิดเป็นเรื่องของการใช้ทักษะการคิดระดับสูงนั่นเอง

จากความหมายของทักษะการคิด ลักษณะการคิดและกระบวนการคิด ดังที่กล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ทักษะการคิดระดับสูงก็คือ คุณลักษณะทางความคิดของมนุษย์ที่ใช้กลยุทธ์ทางความคิดที่ซับซ้อน ลึกซึ้ง สร้างสรรค์มีหลักการที่ต้องอาศัยคุณภาพการคิดขั้นสูงในการประมวลองค์ความรู้ประสบการณ์ต่างๆ โดยอาจใช้วิธีการคิดเชิงสร้างสรรค์ คิดแบบมีวิจารณญาณ กระบวนการคิดแก้ปัญหา กระบวนการคิดตัดสินใจ จึงเห็นว่าการคิดเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องหาแนวทางการพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะทางการคิดขั้นสูง มีนิสัยรักการเรียนรู้ สามารถสืบค้นข้อมูลและสร้างเป็นองค์ความรู้ด้วยตนเอง

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นก่อกำเนิดการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนที่ชอบเป็นผู้บริโภคข้อมูลความรู้จากครูเพียงฝ่ายเดียว ผู้จัดทำจึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะหาแนวทางในการพัฒนาพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนให้เป็นไปตามลักษณะของนักเรียนยุคใหม่ ผู้มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน รู้จักสืบค้นข้อมูลด้วยตนเอง และสร้างองค์ความรู้ของตนเองได้ จึงได้ประยุกต์แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมกระบวนการคิดมาสร้างสรรครูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ R-S-R : ร - ส - ร (เร้าสร้างรู้) โดยใช้ Six Steps Thinking กระตุ้นการสร้างกระบวนการสืบค้นข้อมูลและการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และขอค้นพบจากงานวิจัยในชั้นเรียนที่ผ่านมาจำนวน ๓ เรื่อง และวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์มาจากปรัชญาการศึกษา ดังต่อไปนี้

๑. วิจัยในชั้นเรียน

๑.๑ วิจัยในชั้นเรียน ปีการศึกษา ๒๕๔๗

เรื่อง การกระตุ้นแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยประยุกต์ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบใช้คำถามและการมีส่วนร่วม

๑.๒ วิจัยในชั้นเรียน ปีการศึกษา ๒๕๕๑

เรื่อง การศึกษาวรรณคดีคู่ขนาน Critical Thinking Skills เพื่อพัฒนาความเข้าใจพฤติกรรมในวรรณคดี

๑.๓ วิจัยชั้นเรียน ปีการศึกษา ๒๕๕๑

เรื่อง การใช้ Six Steps Thinking กระตุ้นการสร้างกระบวนการสืบค้นข้อมูลและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

๒. ปรัชญาการศึกษา

การจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ความรู้ (Constructivism)

เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ใหม่ของตนเอง โดยให้ผู้เรียนได้ศึกษา คิด ค้นคว้า ทดลอง ระดมสมอง ศึกษาจากใบความรู้ สื่อหรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งจะมีการเชื่อมโยงความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น กับความรู้เดิมที่ผู้เรียนมีอยู่แล้ว โดยผู้สอนจะเป็นผู้ช่วยเหลือ มีการตรวจสอบความรู้ใหม่ ซึ่งสามารถกระทำได้ทั้งการตรวจสอบกันเอง ระหว่างกลุ่ม หรือผู้สอนช่วยเหลือในการตรวจสอบความรู้ใหม่

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยการศึกษาและปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ จากสื่อการเรียนหรือแหล่ง เรียนรู้ด้วยตนเอง

องค์ประกอบสำคัญ

การจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ความรู้มีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

๑. การเชื่อมต่อของความรู้เดิมกับความรู้ใหม่
๒. โครงสร้างของแนวคิด (ความรู้) ที่สร้างขึ้นใหม่
๓. การตรวจสอบความรู้ใหม่
๔. การนำแนวคิด (ความรู้) ใหม่ไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ

แนวคิดของนักปรัชญากลุ่มสร้างสรรค์ความรู้ (Constructivism)

เป็นแนวคิดของนักปรัชญากลุ่มสร้างสรรค์ความรู้ (Constructivism) เชื่อว่าความรู้เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นภายในจิตจากการพยายามทำความเข้าใจ (make sense) หรือสร้างความหมาย (Construct Meaning) กับเหตุการณ์ ประสบการณ์ หรือสารสนเทศต่างๆ โดยอาศัยความรู้เดิม ความเชื่อและความคาดหวังของตนในการแปลความหมายและทำความเข้าใจต่อสิ่งต่างๆ ดังนั้นความรู้ไม่ใช่ความจริงแท้ (Reality) แต่ความรู้เป็นเพียงสิ่งที่สมเหตุสมผลและเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในขณะนั้น (Best Concurrent Knowledge)

แนวคิดซึ่งเป็นที่มาของปรัชญาแบบสร้างสรรค์ความรู้

(Constructivism)

๑. John Dewey

เสนอว่า ผู้เรียนต้องเรียนรู้ควบคู่ไปกับการกระทำ (Learning by doing) และผู้เรียนต้องมีการทำความเข้าใจความรู้ใหม่ โดยต้องอาศัยประสบการณ์เดิมที่สั่งสมมาเป็นพื้นฐาน การเรียนรู้เป็นความพยายามเชิงสังคม จากแนวคิดนี้ จึงเป็นที่มาของรูปแบบการเรียนการสอนที่เรียกว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) ซึ่งเน้นความสำคัญของการสร้างความรู้โดยกลุ่มคนใน

๒. Jean Piaget

กล่าวว่า ความรู้ไม่ใช่ตัวสารสนเทศที่คงที่ (A static body Information) ที่ส่งผ่านจากผู้สอนไปยังตัวผู้เรียน แต่เป็นกระบวนการของการสร้างและจัดระบบโครงสร้างใหม่ของความรู้อย่างต่อเนื่อง ผู้เรียนจะต้องมีการสร้างและปรับโครงสร้างของความรู้ใหม่นี้ด้วยตนเอง

กระบวนการปรับโครงสร้างของความรู้ของ Jean Piaget

๑. กระบวนการดูดซึม (Assimilation) เป็นการดูดซึมประสบการณ์ใหม่เข้ากับความรู้และประสบการณ์เดิมที่คล้ายกัน

๒. กระบวนการปรับขยายโครงสร้าง

(Accommodation) กระบวนการปรับขยายโครงสร้างเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจากกระบวนการดูดซึม โดยถ้าปรากฏว่าประสบการณ์ใหม่ไม่สามารถเข้าได้กับประสบการณ์เดิมได้ สมองจะมีการสร้างโครงสร้างใหม่ขึ้นมาแทนเพื่อปรับให้เข้ากับประสบการณ์ใหม่นั้น

๓. Bruner

เน้นว่าผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ ประสบการณ์ที่เคยมีมาก่อนจะมีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ เขามีความเห็นแตกต่างกับ Piaget ตรงที่เขาเชื่อว่าคำพังวฏีกาจะอย่างเดียวกันไม่เพียงพอต่อการพัฒนาโครงสร้างความรู้ใหม่ แต่ยังมีองค์ประกอบอื่นๆ เช่น พัฒนาการด้านภาษาและประสบการณ์เดิมมีส่วนสำคัญในการเพิ่มความเจริญงอกงามทางสติปัญญา

๔. Ausubel

เป็นผู้ตั้งทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย โดยเขาเชื่อว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานที่สามารถเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ได้ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ใหม่กับ โครงสร้างของความรู้เดิมที่มีอยู่ จัดเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย (Meaningful Learning) แต่การเรียนรู้ที่ผู้เรียนไม่สามารถนำสิ่งใหม่ไปสัมพันธ์กับความรู้เดิมได้ จัดเป็นการเรียนรู้ที่ไร้ความหมาย หรือการเรียนรู้แบบท่องจำ (Rote Learning)

๕. Vygotsky

เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนว Constructivism ได้เสนอแนวคิดที่เรียกว่า “Zone of Proximal Development:” ซึ่งหมายถึงอาณาเขตระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ซึ่งจะร่วมกันสร้างความหมาย สร้างความรู้และสติปัญญาขึ้นมา การเรียนรู้ไม่ควรถูกแยกออกจากบริบท หรือเป็นอิสระจากประวัติศาสตร์และสังคมแต่การเรียนรู้ คือ ประสบการณ์ที่ได้จากการตั้งสมมติฐานจากส่วนบุคคล และประสบการณ์จากประวัติศาสตร์และสังคมของกลุ่มบุคคล

หลักการของทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ความรู้ (Constructivism)

ความรู้ คือ โครงสร้างทางปัญญาที่บุคคลสร้างขึ้นเพื่อคลี่คลาย

สถานการณ์ที่เผชิญ

๑. ความรู้เกิดจากตัวผู้เรียน ผู้เรียนไม่เป็นผู้ที่มีแต่ความ

ว่างเปล่า แต่ผู้เรียนจะดูดซับสารสนเทศใหม่เข้ากับความรู้เดิมหรือปรับเปลี่ยนสารสนเทศใหม่เข้ากับความรู้เดิม

๒. ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความหมายแก่สิ่งที่ได้เรียน โดยการนำมาเชื่อมโยงกับความรู้อื่นหรือประสบการณ์เดิม

๓. กิจกรรมการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้ ความสามารถตามความเชื่อของตน กิจกรรมการเรียนที่มีลักษณะดังกล่าวจะช่วยฝึกให้ผู้สร้างความหมายกับสารสนเทศใหม่ที่ได้รับ

๔. การเรียนรู้เป็นกิจกรรมทางสังคมซึ่งเกิดขึ้นโดยการสืบเสาะร่วมกัน การเรียนแบบที่มีความร่วมมือในการสืบเสาะหาความรู้ร่วมกันจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ลึกซึ้งและกว้างขวางขึ้น เพราะมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นและเป็นการขยายทัศนะของตนให้กว้างขึ้น

การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ความรู้ (Constructivism)

๑. ผู้สอนมีหน้าที่จัดการให้ผู้เรียนขยายโครงสร้างทางปัญญา (สร้างความรู้) โดยมีสมมุติฐาน ดังนี้

นำเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ต่อสังคมและตัวผู้เรียนเองก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญาความขัดแย้งทางปัญญาเป็นแรงจูงใจให้เกิดกิจกรรมทางคิดไตร่ตรองเพื่อสร้างความรู้ที่จะขจัดความขัดแย้งนั้น การคิดไตร่ตรองบนพื้นฐานของประสบการณ์และโครงสร้างทางปัญญามีอยู่เดิมภายใต้การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะกระตุ้นให้มีการสร้างโครงสร้างทางปัญญาเกี่ยวกับสิ่งนั้นขึ้นมาใหม่

๒. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

๓. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ได้ คิดเป็น คำเป็นและใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

๔. มีการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ให้ประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

๕. ผู้สอนเปลี่ยนบทบาทจากผู้ออกความรู้มาเป็นผู้อำนวยความสะดวก โดยการ

๑. จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม

๒. วางแผนการจัดกิจกรรม

๓. สื่อการเรียน

๔. ให้ความช่วยเหลือผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และสร้างความรู้

๕. กระตุ้นผู้เรียน โดยการตั้งคำถาม
๖. ให้กำลังใจ
๗. ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน
๘. ให้ข้อมูลย้อนกลับ
๙. ผู้สอนเรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียนจากกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ และแหล่งวิทยากรต่างๆ
๑๐. ใช้วิธีการที่หลากหลายในการประเมินผู้เรียน โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง

การช่วยผู้เรียนสร้างสรรค์ความรู้ความเข้าใจใหม่

ตามแนวความคิดของการสร้างสรรค์ความรู้การช่วยผู้เรียนก็คือ ผู้สอนช่วยผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดใหม่ หรือการสร้างความคิดรวบยอดที่ยังไม่สมบูรณ์ขึ้นมาใหม่ ตลอดจนขยายไปสู่แบบจำลองทางความคิดรวบยอดของตนเอง โดยผู้สอนต้องมีภาระความรับผิดชอบที่สำคัญคือ การวินิจฉัยความเข้าใจผิดของผู้เรียน ซึ่งสามารถทำได้โดยการสัมภาษณ์ซักถามผู้เรียน โดยตรง เช่น สัมภาษณ์ผู้เรียนเพื่อค้นหาแบบจำลองความคิดรวบยอดที่ไม่สมบูรณ์ และสร้างแบบจำลองที่สมบูรณ์ขึ้นมาใหม่

การเขียนแผนผังความคิดรวบยอด

แผนผังความคิดรวบยอดเป็นรูปแบบโครงสร้างทางความคิดของผู้เรียน ซึ่งดำเนินการได้ดังนี้

๑. ผู้เรียนจัดความคิดรวบยอดของคำลงไป
โครงสร้างหรือจัดทำเป็นหมวดหมู่
๒. ระบุมุมความคิดรวบยอดที่ต้องการศึกษาตั้งแต่สอง
ความคิดรวบยอดขึ้นไป

๓. สร้างโครงสร้างความรู้ของความคิดรวบยอดและ
ตัวปัญหาที่ต้องการศึกษาเป็นแผนผังความคิดรวบยอด

๔. นำโครงสร้างความรู้ที่ได้มาอภิปรายร่วมกันเป็น
กลุ่มและจัดทำเป็นแผนผังความคิดรวบยอดร่วมกัน

การตรวจสอบความเข้าใจ

หลังจากการช่วยให้ผู้เรียนสร้างความคิดรวบยอดใหม่ขึ้นด้วยตนเองแล้ว ยังต้องมีการตรวจสอบว่าผู้เรียนเข้าใจหรือไม่ โดยอาจพิจารณาจากเกณฑ์ดังต่อไปนี้

๑. ความคิดรวบยอดได้เกิดการเชื่อมประสานระหว่างกัน และจัดระเบียบเป็น โครงสร้างความรู้แล้วหรือยัง

๒. ความคิดรวบยอดได้รับการเชื่อมโยงเข้าสู่เครือข่ายของปัญหาที่ต้องพิจารณาหรือยัง

๓. ตัวความรู้สามารถนำไปใช้ในบริบททางสังคมของโลกแห่งความจริงหรือไม่

การนำความคิดไปใช้

ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนนำแนวความคิดของตนเองที่สร้างขึ้น ไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ที่หลากหลายทั้งที่คุ้นเคยและแปลกใหม่

การทบทวน

ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสะท้อนตนเองว่าแนวความคิดของตน ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมก่อนเริ่มเรียนรู้อย่างไร โดยอาจจะเขียนหรือวาดภาพเปรียบเทียบระหว่างความคิดตอนเริ่มต้นเรียนรู้ใน บทเรียนนั้นกับความคิดตอนสิ้นสุดการเรียนรู้ในบทเรียนนั้น

ข้อดีและข้อจำกัด

ข้อดี

เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ขยายความรู้ความคิดของตนเองให้กว้างหรือลึกซึ้งด้วยตนเอง โดยมีความรู้เดิมเป็นฐาน สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งมีกตติความสิ่งต่างๆ จากความรู้เดิม

ข้อจำกัด

ผู้สอนต้องมีทักษะในการกระตุ้นความคิด ความรู้เดิม การช่วย เชื่อมต่อความรู้ และการช่วยเหลือวินิจัยความรู้ความคิดใหม่ที่ผู้เรียนสร้างขึ้นให้มีความสมเหตุสมผล

๓.๓ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ R-S-R : ร - ส - ร (เร้าสร้างรู้)

(Rouse - Stimulate - Renews knowledge)

R (Rouse) ร คือการเร้าด้วย Six Steps Thinking

S (Stimulate) ส คือการสร้างด้วยตนเอง

R (Renews knowledge) ร คือ การนำความรู้เดิมความรู้ใหม่มาประสานกัน เพื่อเกิดองค์ความรู้

สรุปคือกระบวนการกระตุ้นให้นักเรียนสร้างกระบวนการเร้าคิด ทำความเข้าใจ ในการเรียนรู้ และความสามารถในการจัดการกับสถานการณ์ที่ต้องเผชิญนำไปสู่กระบวนการ สืบค้นข้อมูลและการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

ตาราง ๑ รูปแบบการสอนจัดการเรียนรู้ R-S-R : ร-ส-ร (เร้าสร้างรู้)

รูปแบบ	ขั้นตอน	นิยาม
R : ร เร้า	๑. ให้สิ่งเร้า	จัดสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่กระทบกับที่ผลกระทบกับร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมของผู้เรียน
	๒. รับรู้สิ่งเร้า	ผู้เรียนรับรู้สิ่งเร้า (สิ่งที่เรียนรู้) และกระตุ้นให้ผู้เรียนสร้างวิธีการจัดการกับสิ่งเร้าด้วยตนเอง
S : ส สร้าง	๓. เกิดปัญหา สงสัย	จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนจัดการกับสิ่งเร้าโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัว แบบรอบด้านคือ ทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม
	๔. ต้องการ คำตอบ	จัดกิจกรรมเพื่อสร้างแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนจัดการกับสิ่งเร้าโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัวแบบรอบด้านคือ ทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม
R : ร รู้	๕. แสวงหา ความรู้	จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ใหม่ เชื่อมโยงกับความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ และประมวลความรู้ที่ได้
	๖. ได้คำตอบ	สรุปองค์ความรู้ การนำไปประยุกต์ใช้ นำเสนอองค์ความรู้ที่ได้รับเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง

บทบาทของครู ใช้ทักษะในการกระตุ้นความคิด ความรู้เดิม การช่วยเชื่อมต่อกnowledge ใหม่และช่วยวินิจฉัยความรู้ใหม่ที่ผู้เรียนสร้างขึ้นให้มีความสมเหตุสมผล

จุดเด่นของวิธีการ

๑. นักเรียนเกิดความคงทนในความรู้ จำ เข้าใจเพราะคำตอบเกิดจากการสืบค้นด้วยตนเอง
๒. นักเรียนมีความแข็งแกร่งในการเผชิญสถานการณ์ต่างได้ดียิ่งขึ้น
๓. นักเรียนมีความตื่นตัวในการเรียนรู้ รับผิดชอบ คิดอยู่ตลอด
๔. เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ครูมีบทบาทอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้และการแสดงความรู้ของนักเรียน

ข้อจำกัด

๑. ใช้เวลาในการจัดการเรียนรู้นานกว่าวิธีการอื่น
๒. ความรู้ที่นักเรียนแสดงออกมาอาจกระจัดกระจาย ครูต้องมีความสามารถในการจัดการสถานการณ์และจัดการความรู้ให้เป็นรูปธรรมและมีความสัมพันธ์ เข้าใจง่าย

๓. ครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาที่สอน รวมถึงบริบทความรู้ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวางแม่นยำ

๔. ไม่เหมาะสำหรับเนื้อหาไวยากรณ์ หรือเนื้อหาที่ต้องอาศัยการอธิบายเป็นลำดับขั้นตอน

๔. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจำแนกเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

๔.๑ การศึกษาวรรณคดี

กุลวัชรีย์ ชีระกุล(๒๕๔๐) ได้ใช้วิธีวิเคราะห์พฤติกรรมตัวละครในวรรณคดีมรดกตามทฤษฎีจิตวิทยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ วิเคราะห์พฤติกรรมตัวละครว่า พฤติกรรมที่แสดงออกของตัวละคร สามารถอธิบายตามทฤษฎีจิตวิทยาได้อย่างไร อะไรคือสาเหตุให้ตัวละครดังกล่าวแสดงพฤติกรรมเช่นนั้น และเพื่อเสนอเป็นแนวทางแก่ครูผู้สอนในการวิเคราะห์พฤติกรรมตัวละครสามารถนำไปปรับใช้กับการเรียนการสอนในรายวิชาวรรณคดีมรดก และการพินิจวรรณคดีมรดกเฉพาะเรื่องได้ โดยเฉพาะเรื่อง รามเกียรติ์ อิเหนา พระอภัยมณี และขุนช้างขุนแผน ผู้วิจัยใช้วิธีการกำหนดตัวละครที่จะศึกษาจากวรรณคดีมรดกทั้ง ๔ เรื่อง คือ รามเกียรติ์ อิเหนา พระอภัยมณี และขุนช้างขุนแผน และศึกษาทฤษฎีจิตวิทยานุคลิกภาพของซิกมันด์ ฟรอยด์และคาร์ล กุสตาฟ จุง นำทฤษฎีดังกล่าวมาวิเคราะห์และตีความตามพฤติกรรมที่ปรากฏของตัวละครที่ศึกษา ว่าตัวละครแต่ละตัวแสดงพฤติกรรมใดที่สอดคล้องกับทฤษฎีจิตวิทยาตั้งกล่าว ผลการวิจัยสรุปได้ว่า พฤติกรรมที่แสดงออกของตัวละครแต่ละตัวนั้น สอดคล้องกับทฤษฎีจิตวิทยานุคลิกภาพของซิกมันด์ ฟรอยด์และคาร์ล กุสตาฟ จุง ทั้งยังทำให้ตัวละครในวรรณคดีดังกล่าวมีความสมจริงใกล้เคียงมนุษย์ทำให้วรรณคดีนั้นมีความสนุกสนานและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

พรทิพย์ ศิริสมบุญแนว (๒๕๔๖) นิสิตปริญญาเอก คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนวรรณคดีไทยตามทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่านเพื่อเสริมสร้างความสามารถด้านการตอบสนองต่อวรรณคดี การอ่านเพื่อความเข้าใจและการคิดไตร่ตรองของนิสิตคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน ๓๔ คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม กลุ่มละ ๑๗ คน ใช้เวลาในการทดลองสอน ๑๒ สัปดาห์ รวม ๒๔ ชั่วโมง โดยการเปรียบเทียบความสามารถด้านการตอบสนองต่อวรรณคดี การอ่านเพื่อความเข้าใจ และการคิดไตร่ตรอง ผลวิจัยพบว่าหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนความสามารถด้านการตอบสนองต่อวรรณคดี การอ่านเพื่อความเข้าใจ และการคิดไตร่ตรอง สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีหลักการ ๔ ประการ คือ ๑.การสร้าง

ความเข้าใจการอ่านจากประสบการณ์เดิม ๒. ความแตกต่างระหว่างบุคคล ๓. การมีปฏิสัมพันธ์ในการเรียนรู้ และ ๔. การทบทวนและการคิดไตร่ตรอง

ปีนอนงค์ อ่ำปะละ (๒๕๔๘) ได้นำหลักการวิเคราะห์แนวโน้มมาใช้ โดยใช้หลักวาทกรรมวิเคราะห์ เพื่อศึกษาภาพสะท้อนสังคมในนวนิยายของโบทัน ตามแนววาทกรรมวิเคราะห์จาก นวนิยายของโบทันที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๕ – ๒๕๔๐ เรื่อง ได้แก่ เกิดแต่ลมไฟในดวงตา นวลนางข้างเขียง ดาวเต็มดิน ทิพยดุริยางค์ เพรงกรรม คลื่นเหนือน้ำ ชุ่มสะบันงา และรอยอดีต ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์วาทกรรมโดยพิจารณาการเดินทางจาก ตัวละคร นาก บทสนทนา และ โครงเรื่อง ผ่านคำและประโยคซึ่งผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคม *ด้าน คือ ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ ครอบครัวการศึกษา ชีวิตความเป็นอยู่และปัญหาสังคม ผลการวิจัยพบว่า ภาพสะท้อนสังคมทั้ง ๕ ด้านนั้นเป็นภาพสะท้อนของคนชั้นกลางในสังคมเมืองหลวงในยุคเศรษฐกิจฟองสบู่ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานการบริโภคเพื่อยกระดับฐานะทางสังคม นอกจากนี้สถานภาพของชนชั้นกลางยังเกี่ยวข้องกับสถานะครอบครัวซึ่งเป็นปัจจัยที่กำหนดระดับการศึกษา อาชีพ และวิถีชีวิตของคนในสังคมให้แตกต่างกัน ตามค่านิยมอันเกิดจากการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาปรับใช้ เกิดการเปลี่ยนแปลงหลังจากการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตดั้งเดิมให้ทันสมัย และแสดงออกทางพฤติกรรมด้วยการใช้ชีวิตอย่างฟุ้งเฟ้อ ไม่มีการวางแผนตามแนวทางที่ถูกต้อง ก่อให้เกิดผลกระทบที่ตามมา คือ ปัญหาสังคมที่เป็นผลสะท้อนมาจากการกระทำของคนในสังคม

๔.๒ วรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน

นรังสรรค์ จันทร์สนาม (๒๕๔๑) ได้ศึกษาการกระทำของตัวละครจากเรื่องขุนช้างขุนแผนผ่านมุมมองกฎหมายตราสามดวงและกฎหมายไทยปัจจุบัน การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการกระทำของตัวละครจากเรื่อง ขุนช้างขุนแผนเฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายตราสามดวงและกฎหมายไทยในปัจจุบัน โดยจำแนกออก เป็น ๓ ประเด็นเกี่ยวกับทรัพย์มี ๘ กรณี ประเด็นเกี่ยวกับชีวิตและร่างกายมี ๑๕ กรณี ประเด็นเกี่ยวกับเพศมี ๘ กรณี ประเด็นเกี่ยวกับครอบครัวมี ๖ กรณี ประเด็นเกี่ยวกับ การหลอกลวงมี ๓ กรณี ประเด็นเกี่ยวกับการเป็นกบฏ มี ๒กรณี และ ประเด็น เกี่ยวกับการพิพากษาคดีมี ๖ กรณี จากการวิจัยพบว่า ประเด็นที่พบ มากที่สุดคือ ประเด็นเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย มีถึง๑๕กรณี และประเด็นที่พบน้อย ที่สุดคือ ประเด็นเกี่ยวกับกบฏ มีเพียง ๒ กรณีบทลงโทษที่หนักที่สุด คือ การประหารชีวิตซึ่งเป็นการลงโทษเพื่อต้องการให้ผู้กระทำ ความผิดเกิด ๑๕ ความผิดหลาย โดยผู้ที่มีอำนาจพิพากษาคดี คือพระมหากษัตริย์ ส่วนบทลงโทษที่เบาที่สุด คือการปรับไหม ซึ่งเป็นเรื่องของการละเมิดสิทธิของบุคคลถือเป็นการลงโทษที่ไม่ร้ายแรงในบางประเด็นมีการลงโทษตัวละครที่สอดคล้องกับกฎหมายและ ในบางประเด็นไม่มีการลงโทษตัวละครเพราะไม่มีการฟ้องร้องคดีต่อศาล บางกรณีกฎหมายไม่เอาโทษกับผู้กระทำความผิด

ที่เป็นเด็ก นอกจากนี้ยังพบว่าบทบัญญัติของกฎหมายตราสามดวงและกฎหมายไทยปัจจุบันมีความคล้ายคลึงกัน ในเรื่องของบทลงโทษและมีความแตกต่างกันในบางเรื่อง ที่เป็นเช่นเพราะกฎหมายไทยปัจจุบันมีวิวัฒนาการมาจากกฎหมายตราสามดวง ในการศึกษาเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทที่ปรากฏในเรื่องขุนช้างขุนแผน

อภิวันท์ อดุลยพิเชษฐ (๒๕๔๔) ได้ศึกษาสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายไทย ในอดีตที่เป็นภาพสะท้อนจากวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสถานภาพและบทบาทของผู้หญิงและผู้ชายไทยในอดีต โดยศึกษาจากวรรณกรรมเรื่องขุนช้างขุนแผน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นผู้ทรงพระราชนิพนธ์ร่วมกับกวีราชสำนักเนื่องจากวรรณกรรมเรื่องนี้มีลักษณะเด่นตรงที่ตัวละครเอกเป็นสามัญชน มิใช่กษัตริย์ แตกต่างไปจากวรรณกรรมเรื่องอื่น ๆ ในสมัยนั้น ในการศึกษาวิเคราะห์ ตัวละครจะแบ่งตามเพศเป็นหลัก และแบ่งตามสถานะ ทางสังคมและความสัมพันธ์ทางสังคมของตัวละคร จากการศึกษาพบว่า ตัวละครเอกที่เป็นหญิงในเรื่องนี้เป็นภาพสะท้อนของผู้หญิง ในกลุ่มชนชั้นผู้ปกครองหรือกลุ่มขุนนางผู้หญิงในชนชั้นนี้ถูกคาดหวังให้สืบทอดสถานภาพทางสังคม ซึ่งแสดงออกในลักษณะ ของการผลิตซ้ำรูปแบบของผู้หญิงในอุดมคติ โดยมีกลไกแห่งอำนาจทางสังคม ครอบงำพฤติกรรมทางสังคมของผู้หญิงชนชั้นนี้ การครอบงำแสดงออก ในรูปของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนต่างวัย คือ บิดา มารดาที่มีต่อลูก และความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนต่างเพศ คือผู้ชายที่มีต่อผู้หญิง ที่ปรากฏในค่านิยมของความสัมพันธ์ทางสังคมในการดำเนินวิถีชีวิตและ ในคติความเชื่อทางศาสนาซึ่งลักษณะของผู้หญิงในอุดมคติแบบชนชั้นสูงนี้ จะแตกต่างจากผู้หญิงชนชั้นล่าง เนื่องด้วยผู้หญิงชั้นล่างหรือผู้ถูกปกครอง จะมีภาระและความรับผิดชอบทางสังคมที่เปิดโอกาสให้หญิงชนชั้นล่างมีสิทธิ มีอิสระ และมีอำนาจในการตัดสินใจมากกว่าผู้หญิงชนชั้นสูง ในส่วนของตัวละครชายที่เป็นกลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง สังคมมีความคาดหวังให้ดำรงสถานะทางสังคมเช่นเดียวกับผู้หญิง แต่กลไกแห่งอำนาจในการครอบงำพฤติกรรมทางสังคมของผู้ชายไม่มีลักษณะที่ เครื่องครัดอย่างผู้หญิงเพราะบทบาททางสังคมของผู้ชายจะสัมพันธ์กับการทำกิจกรรมกับสังคมภายนอก คือ การเกี่ยวข้องกับรัฐ ทั้งในส่วนของความเป็นขุนนางและไพร่ ทั้งนี้ในกลุ่มไพร่-ทาส กลไกอำนาจของรัฐจะครอบงำวิถีชีวิต ทำให้คนกลุ่มนี้ไม่มีอิสระและต้องอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐและมูลนาย กล่าวโดยสรุปได้ว่า ลักษณะ โครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างกันของแต่ละชนชั้น เป็นปัจจัยต่อสถานะ บทบาทและอำนาจของผู้หญิงและผู้ชายในสังคมไทยในอดีต

วัลลพ โหรวชิต (๒๕๔๖) ศึกษาบทบาททางจริยธรรมของสตรีครองเรือนในวรรณคดีไทยเรื่องขุนช้างขุนแผน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักพุทธจริยศาสตร์อันเป็นแม่แบบของหลักจริยธรรมของสตรีในสังคมไทยและศึกษาบทบาททางจริยธรรมของสตรีครองเรือนใน

วรรณคดีไทยเรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพอยู่ในขอบเขตของจริยศาสตร์ศาสนาโดยศึกษาข้อมูลต่าง ๆ จาก พระไตรปิฎกอรุณกถา วรรณคดีไทยเรื่องขุนช้างขุนแผนและงานวิจัยของนักวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผลจากการวิจัยพบว่าหลักพุทธจริยศาสตร์เป็นแม่แบบของจริยธรรมของสตรีไทย หล่อหลอมให้สตรีมีจริยธรรมสำหรับตนเองและจริยธรรมที่พึงปฏิบัติต่อบุคคลอื่นอันเหมาะสมกับบทบาทและฐานะของตนซึ่งจะทำให้สตรีนั้นมีชีวิตที่ดี เป็นที่ยอมรับทั้งทางโลกและทางธรรม ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวจะมีอิทธิพลในชีวิตของสตรีครองเรือน การได้รับผลดีหรือผลร้ายในชีวิตจะขึ้นอยู่กับกรกระทำและการตัดสินใจของบุคคลเหล่านั้น เช่น นางวันทองได้รับผลร้ายจากการ กระทำของมารดา ขุนช้าง ขุนแผน และจมื่นไวยวรนาถ เป็นสาเหตุทำให้สังคมกล่าวหาว่า เป็นหญิงสองใจ และได้รับโทษประหารชีวิต ส่วนนางศรีมามีภรรยาสาธรรมอยู่ครองเรือนจนสามารถเอาชนะปัญหาทั้งปวงได้และได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น นางทองประศรีได้ปฏิบัติตนเป็นมารดาที่เป็นแบบอย่างที่ดี มีความรู้ ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน ส่งเสริมบุตรหลานให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน เป็นที่พึ่งอาศัยให้ความร่วมมือกับลูกหลานสะกั ส่วนสตรีที่ไม่มีจริยธรรมจะได้รับความเดือดร้อนตามกรรมที่ตนกระทำ ดังนั้น การศึกษาบทบาททางจริยธรรมของสตรีครองเรือนในวรรณคดีไทยเรื่องขุนช้างขุนแผนจะเป็นอุทาหรณ์ที่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ตลอดจนนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวของสตรีในสถานะต่าง ๆ ได้

วิระชาติ ศิริไกรวัฒนาวงศ์ (๒๕๕๒) ได้วิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนการศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่อง ขุนช้างขุนแผน โดยวิเคราะห์จากบทบาทและพฤติกรรมของตัวละครที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ฉบับกรมศิลปากร เล่ม ๑ และ ๒ จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคารประกอบการวิเคราะห์กำหนดใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๕ ประการคือ ความพอประมาณความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี เงื่อนไขด้านความรู้ และเงื่อนไขด้านคุณธรรม ตัวละครที่นำมาวิเคราะห์มีทั้งหมด ๒๘ ตัว ได้แก่ สมเด็จพระพันวษา ขุนไกรพลพ่าย นางทองประศรี ขุนแผนหรือพลายแก้ว ขุนศรีวิไชย นางเทพทอง ขุนช้าง พันสรโยธา นางศรีประจัน นางพิมพิลา ไลยหรือนางวันทอง พระพิจิตร นางบุษบา นางสายทอง นางลาวทอง นางแก้วกิริยานางบัวคลี่ พลายงามหรือจมื่นไวยวรนาถ

พลาชมพผล นางศรีมามีลา นางสร้อยฟ้า พระเจ้าเชียงใหม่เถร ขาด แสนตรีเพชรกล้า สมภารมี สมภารคง ขรวิดาจ จมื่นศรีเสาวรักษ์ หมื่นหาญ ผลการศึกษาพบว่า ในวรรณคดีเรื่อง ขุนช้างขุนแผน มีพฤติกรรมของตัวละครเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงครบทุกด้าน โดยตัวละครที่แสดงพฤติกรรมครบทุกด้านมี ๑๒ ตัว ได้แก่ สมเด็จพระพันวษานางทองประศรี ขุนแผน

นางศรีประจัน นางพิมพ์ลาไลย นางแก้วกิริยา นางบัวคลี พลายงามพลายชุมพล นางศรีมาลา สมภกรคอง และจมีนศรีเสาวรักษ์ พฤติกรรมด้านความพอประมาณความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และเงื่อนไขด้านความรู้ แสดงออกในพฤติกรรมของขุนแผนมากที่สุด ส่วนพฤติกรรมด้านเงื่อนไขด้านคุณธรรมแสดงออกในพฤติกรรมของสมเด็จพระพันวษามากที่สุด ตัวละครที่ไม่ปรากฏพฤติกรรมเลยมีทั้งสิ้น 2 ตัว คือ นางเทพทอง และพันศรโยธา

๔.๓ การสอนวรรณคดี

วิไลลักษณ์ บุญเคลือบ (๒๕๓๘) ได้ศึกษาผลของการใช้รูปแบบสอนกระบวนการพัฒนาความคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ที่เรียนวรรณคดีไทย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสามารถทางการคิดอย่างมีเหตุผลในการเรียนวรรณคดีเรื่อง ขุนช้างขุนแผนที่เรียน โดยใช้รูปแบบการสอนกระบวนการพัฒนาความคิดกับการเรียนตามปกติ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๓๘ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน ๗๘ คน แบ่งเป็น กลุ่มทดลอง ๑ กลุ่ม กลุ่มควบคุม ๑ กลุ่ม กลุ่มทดลองจะเรียนโดยใช้รูปแบบการสอนกระบวนการพัฒนาความคิด ส่วนกลุ่มควบคุมจะเรียนตามปกติใช้เวลาในการทดลองทั้งสิ้น ๑๑ คาบ (คาบละ ๕๐ นาที) หลังการทดลองทำการทดสอบกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มด้วยแบบทดสอบทางการคิดอย่างมีเหตุผลและแบบวัดความมีเหตุ นำคะแนนของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมาเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยเพื่อทดสอบความมีนัยสำคัญทางสถิติโดยการทดสอบที ผลการวิจัยปรากฏว่า ๑. นักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยใช้รูปแบบการสอนกระบวนการพัฒนาความคิดมีความสามารถทางการคิดอย่างมีเหตุผลหลังการทดสอบสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบการสอนกระบวนการพัฒนาความคิดสามารถนำมาใช้สอนวรรณคดีไทยได้เป็นอย่างดี ๒. นักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยใช้รูปแบบการสอนกระบวนการพัฒนาความคิด มีความสามารถทางการคิดอย่างมีเหตุผลสูงกว่านักเรียนที่เรียนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑

บุญทิวา สิริชยานุกูล (๒๕๔๕) ได้ศึกษาผลการใช้กระบวนการพัฒนาความคิดของเดอบโนในการสอนวรรณคดีไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการทางด้านกระบวนการคิดตามกระบวนการพัฒนาความคิดของเดอบโน ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ปีการศึกษา ๒๕๔๕ โรงเรียนเชียงรายวิทยาคม สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จำนวน ๔๔ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจำนวน ๖ แผน ตามกระบวนการพัฒนาความคิดของเดอบโน ซึ่งได้แก่วิธีการคิดแบบหมวก

๖ โบ และแบบทดสอบวัดความคิด ผู้วิจัยได้ทดสอบประชากรก่อนและหลังเรียนด้วยแบบทดสอบวัดความคิด แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที่แบบกลุ่มสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนตามกระบวนการพัฒนาความคิดของ เดอ โบโน มีพัฒนาการทางด้านกระบวนการคิดสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

ฤทธิ์จักร์ ชื่นจิตต์ (๒๕๕๑) ศึกษาผลการการใช้รูปแบบการสอน R-S-R : ร - ส - ร (เร้าสร้างรู้) (Rouse - Stimulate - Renews knowledge) กระตุ้นการสร้างกระบวนการสืบค้นข้อมูลและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาผลการใช้ R-S-R : ร - ส - ร (เร้าสร้างรู้) ในการกระตุ้นให้นักเรียนสร้างกระบวนการ สืบค้นข้อมูลและการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้นักเรียนกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔/๒ ปีการศึกษา ๒๕๕๐ โรงเรียนปิ่นสร้อยแยลส์วิทยาลัย จำนวน ๔๑ คน โดยกำหนดตัวแปรตัวแปรอิสระคือ รูปแบบการสอนแบบ R-S-R : ร - ส - ร (เร้าสร้างรู้) ตัวแปรตามคือ ๑. การสร้างกระบวนการสืบค้นข้อมูล ๒. การสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองของนักเรียน ผู้วิจัยใช้เครื่องมือการวิจัยคือ แบบประมวลความรู้ แบบทดสอบก่อน – หลังเรียน แบบบันทึกผล แบบสังเกตพฤติกรรม แบบสอบถามความพึงพอใจนักเรียน โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ ๑. ใช้กระบวนการ O-P-D-C ศึกษาและเก็บข้อมูลในการทำวิจัย และบันทึกผลการทดสอบการสังเกต การสำรวจ โดยอาศัยวิธีวิเคราะห์ข้อมูล คือ ๑. เปรียบเทียบร้อยละความก้าวหน้าทางความรู้ ๒. เปรียบเทียบร้อยละความสอดคล้องสิ่งที่นักเรียนต้องการรู้และความรู้ใหม่ที่นักเรียนได้สร้างองค์ความรู้ ๓. วิเคราะห์ระดับความสมบูรณ์ของกระบวนการสืบค้นข้อมูลและการสร้างองค์ความรู้ของนักเรียน ๔. วิเคราะห์ค่าเฉลี่ยร้อยละระดับพฤติกรรมความเอาใจใส่ในการสืบค้นข้อมูล ๕. วิเคราะห์ค่าเฉลี่ยร้อยละระดับพฤติกรรมการแสดงออกซึ่งความรู้ใหม่ในชั้นเรียน ๖. วิเคราะห์ค่าเฉลี่ยร้อยละความพึงพอใจในการเรียน ผลปรากฏว่า นักเรียนนักเรียนทุกคนมีองค์ความรู้ใหม่ที่ก้าวหน้าจากความรู้เดิมที่ตนเองมี อยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจอย่างยิ่งระดับดีมาก สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ด้วยตนเอง องค์ความรู้ที่สร้างขึ้นมีความสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการรู้ระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ สามารถสร้างกระบวนการสืบค้นข้อมูลได้ด้วยตนเอง นักเรียนมีความเอาใจใส่การสืบค้นหาข้อมูลความรู้ด้วยตนเอง มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียนเป็นที่น่าพึงพอใจ สามารถแสดงออกซึ่งความรู้ใหม่ในชั้นเรียนได้อย่างมั่นใจ ระดับดี ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ ๒.๔๔ นักเรียนมีความเห็นว่าเป็นรูปแบบการสอนที่ดีมาก นักเรียนเกิดความความพึงพอใจระดับดีมาก พบว่ารูปแบบการสอนนี้จะช่วย นักเรียนเกิดความคงทนในความรู้ ความจำ ความเข้าใจ เพราะคำตอบเกิดจากการสืบค้นด้วยตนเอง นักเรียนมีความแข็งแกร่งในการเผชิญสถานการณ์ต่างได้ดี

ยิ่งขึ้น นักเรียนมีความตื่นตัวในการเรียนรู้ รับผิดชอบ คิดอยู่ตลอด เป็นรูปแบบการเรียนแบบเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ครูมีบทบาทอำนวยการในการกระตุ้นการเรียนรู้ และการแสดงความรู้ของนักเรียน แต่ยังพบข้อควรปรับปรุงคือ ใช้เวลาในการจัดการเรียนรู้มากกว่าวิธีการอื่น ความรู้ที่นักเรียนแสดงออกมาอาจไม่เป็นองค์รวม ครูต้องมีความสามารถในการจัดการสถานการณ์ และจัดการความรู้ให้เป็นรูปธรรมและมีความสัมพันธ์ เข้าใจง่าย ครูต้องมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาที่สอน รวมถึงบริบทความรู้ที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวางแม่นยำ ไม่เหมาะสำหรับเนื้อหาไวยากรณ์ หรือเนื้อหาที่ต้องอาศัยการอธิบายเป็นลำดับขั้นตอน

ผู้วิจัยได้รูปแบบการสอนนี้มาประยุกต์ใช้ในการสอนวรรณคดีไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของนักเรียน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เผยแพร่ในงานสัมมนาวิชาการเรื่องศาสตร์ภาษา ผู้ดีลาการสอน : การจัดการเรียนรู้ภาษาไทยบูรณาการ ณ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กันยายน ๒๕๕๓ ในรูปแบบนิตยสารและเอกสารแผ่นพับ

อุดมรัตน์ พจน์สุจริต (๒๕๕๓) ได้ศึกษาผลการใช้รูปแบบการสอนแบบสตอรีไลน์เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้วรรณคดีไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนรังสิววิทยา จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ในภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๔๒ โรงเรียนรังสิววิทยา จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑ ห้องเรียน รวม ๕๘ คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบสตอรีไลน์ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวรรณคดีไทย และแบบประเมินตามสภาพจริงจำนวน ๘ ฉบับ ซึ่งประกอบด้วย แบบประเมินการใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบสตอรีไลน์ เรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนช้างถวายฎีกา แบบประเมินตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมกลุ่ม แบบประเมินตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานรายบุคคล แบบประเมิน การนำเสนอผลงานเรื่องจำลอง แบบประเมินการแสดงบทบาทสมมุติ แบบประเมินกิจกรรมทัศนศึกษาเรียนรู้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการใช้รูปแบบการสอนแบบสตอรีไลน์ สังเกตพฤติกรรมในการเรียนที่ใช้รูปแบบการสอนแบบสตอรีไลน์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวรรณคดีไทย หลังเรียนด้วยการใช้รูปแบบการสอนแบบสตอรีไลน์สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ และพบว่าการใช้รูปแบบการสอนสตอรีไลน์ สามารถส่งเสริมการเรียนรู้วรรณคดีไทยของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เนตรนภา ประสงค์ (๒๕๕๓) ได้ศึกษาผลการเรียนตามทฤษฎีตอบสนองของผู้อ่านที่มีความเข้าใจในการอ่านวรรณคดีร้อยกรองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนหนองจอกพิทยานุสรณ์สำนักงานเขตหนองจอกกรุงเทพมหานคร การศึกษางานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสามารถในการอ่านวรรณคดีร้อยกรองและเพื่อความเข้าใจของนักเรียนนุสรณ์และเพื่อศึกษาเจตคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนหนองจอกพิทยานุสรณ์ หลังจากได้รับการสอนตามทฤษฎีตอบสนองของผู้อ่าน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนหนองจอกพิทยานุสรณ์ สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา ๒๕๕๒ จำนวน ๔๒ คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบวัดผลสัมฤทธิ์การอ่านวรรณคดีร้อยกรอง และแบบวัดเจตคติที่มีต่อการอ่านโดยใช้ทฤษฎีตอบสนองต่อผู้อ่าน ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ทฤษฎีตอบสนองของผู้อ่านและสร้างขั้นตอนการเรียนรู้ ๖ ขั้นตอน คือ ขั้นที่ ๑ เรียนรู้หลักการอ่านวรรณคดีร้อยกรอง ขั้นที่ ๒ อ่านวรรณคดีร้อยกรอง ขั้นที่ ๓ บันทึกความรู้ที่ได้รับจากการอ่าน ขั้นที่ ๔ ร่วมมือ แลกเปลี่ยนและประสานองค์ความรู้ ขั้นที่ ๕ นำเสนอผลงาน ขั้นที่ ๖ ประเมินผลการเรียนรู้ และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยเฉลี่ย ร้อยละและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (t-test) ผลการวิจัย ๑.ความสามารถในการอ่านวรรณคดีร้อยกรองเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนหนองจอกพิทยานุสรณ์ สำนักงานเขตหนองจอกกรุงเทพมหานครสูงขึ้น หลังจากได้รับการสอนตามทฤษฎีตอบสนองของผู้อ่านอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑ ๒. เจตคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนหนองจอกพิทยานุสรณ์ ดีขึ้นหลังจากได้รับการสอนตามทฤษฎีตอบสนองของผู้อ่าน

๔.๔ ทฤษฎีเกม

สง่า ศรีสุวรรณดี (๒๕๒๕) ได้ศึกษาเกมส์ที่มีผลรวมของสองฝ่ายเป็นศูนย์ ในทฤษฎีเกมและการประยุกต์ โดยใช้เกมการแข่งขัน แผนการ การเลือกแผนการในการแข่งขันเกมที่ให้ผลลัพธ์ที่เหมาะสมที่สุด โดยอาศัยหลักเกณฑ์แมกซิมินและมินนิแมกซ์ลักษณะเด่นและด้อยโดยวิธีการต่าง ๆ ดังนี้ คือ ๑.ทางพีชคณิต ๒. โปรแกรมเชิงเส้น ๓. กราฟ ๔. การประมาณ

บรรรัตน์ จินดาเลิศอุดมดี (๒๕๕๒) ได้ศึกษา การใช้ทฤษฎีเกมเพื่อวิเคราะห์การจัดเส้นทางแบบเฟ้นสุ่มในโครงข่ายไร้สายแบบเมชที่มีการรบกวนและการดักฟังสัญญาณในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้นำเสนอระเบียบวิธีใหม่ในการวิเคราะห์ และหาการจัดเส้นทางแบบเฟ้นสุ่มที่เหมาะสมที่สุดโดยใช้ทฤษฎีเกมซึ่งสามารถป้องกันการดักฟังข้อมูลและการส่งสัญญาณรบกวนในโครงข่ายไร้สายแบบเมชต่าง ๆ ภายในระเบียบวิธีที่นำเสนอได้มีการปรับปรุงวิธีการจำลองลักษณะการโจมตีให้สอดคล้องกับการส่งข้อมูลแบบไร้สายมากขึ้น โดยคำนึงถึงตำแหน่งซึ่งเหมาะสมที่สุด

ของผู้โจมตี นอกจากนั้นระเบียบวิธีที่นำเสนอยังสามารถวิเคราะห์หาค่าความคาดหวังของจำนวนเซสชันที่ปลอดภัยจากการถูกโจมตี (expected number of secure sessions, ESS) ขั้นต่ำที่พึงได้ในโครงข่ายไร้สายแบบเมช ผลการทดสอบแสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่แตกต่างกันของการโจมตีทั้งสองแบบในการส่งข้อมูลฝั่งขาขึ้นและฝั่งขาลงผ่านตัวชี้วัด ESS นอกจากนั้นการจัดเส้นทางแบบเพื่อนสุมที่เหมาะสมที่สุดจากระเบียบวิธีที่นำเสนอสามารถป้องกันการดักฟังข้อมูลและการส่งสัญญาณรบกวนในกรณีร้ายแรงที่สุด และรับประกันจำนวนเซสชันที่ปลอดภัยจากการถูกโจมตีขั้นต่ำให้กับโครงข่ายไร้สายแบบเมชได้ รวมถึงระเบียบวิธีที่นำเสนอยังสามารถใช้วิเคราะห์ผลกระทบของการเพิ่มจำนวนเกตเวย์ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การออกแบบโครงข่ายไร้สายแบบเมชให้มีความปลอดภัยที่สูงขึ้นได้ในอนาคต

อานนท์ ศิริไทย (๒๕๕๕) ได้ศึกษา การประยุกต์ใช้ทฤษฎีเกมกับการควบคุมสัญญาณไฟจราจร ปัญหาการจราจรเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นกับเมืองสำคัญทั่วโลกโดยต้นเหตุสำคัญของปัญหาอยู่ที่บริเวณทางแยก ที่มีการใช้สัญญาณไฟจราจร ได้มีผู้คิดค้นกระบวนการและวิธีต่างๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการควบคุมสัญญาณไฟจราจร บทความนี้จึงนำเสนออัลกอริทึมที่มีการประยุกต์ใช้งานทฤษฎีเกมในการควบคุมสัญญาณไฟจราจร ซึ่งจำลองการจราจรเป็นแถวแบบเข้าก่อนออกก่อน (FIFO queue) โดยทางแยกที่มีการใช้สัญญาณไฟจราจรจะเป็นเสมือน non-cooperative game ในถนนแต่ละเส้นผู้เล่นต้องการควบคุมสัญญาณไฟจราจรเพื่อให้ปริมาณรถบนถนนของตนต่อหนึ่งรอบสัญญาณไฟจราจรมี ปริมาณน้อยที่สุด อัลกอริทึมที่พัฒนาขึ้นหาเวลาไฟเขียวไฟแดงโดยใช้ Nash equilibrium ผลการทดลองพบว่าอัลกอริทึมที่พัฒนาขึ้นนั้นมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นร้อยละ ๒๐ เมื่อเทียบกับการควบคุมสัญญาณไฟจราจรแบบคงที่